

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
INFORMĀCIJAS UN BIBLIOTĒKU STUDIJU NODAĻA

**DAIĻLITERATŪRAS IZDEVUMI KRIEVU VALODĀ
LATVIJĀ 20. GADSIMTA 90. GADOS**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Diāna Šermane**

Studenta apliecības Nr.: ds13045

Darba vadītājs: profesors, Dr. philol. Viesturs Zanders

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA UN ATSLĒGVĀRDI

Maģistra darba mērķis ir noteikt galvenās tendences krievu grāmatu izdošanā Latvijā pēc 1991. gada un raksturot krievu valodā izdotās daiļliteratūras repertuāru 20. gs. 90. gados. Pētījumā tiek noteikti daiļliteratūras repertuāra kvantitatīvie parametri un analizēta tā struktūra, kā arī noskaidroti speciālistu individuālie viedokļi.

Pētījuma filozofiskais pamats ir empīrisms. Kā nozares teorijas tiek izmantoti Roberta Darntona un Džona Fezera komunikācijas modeļi.

Izmantotās pētniecības metodes ir bibliometrija, kontentanalīze un intervijas.

Pētījuma rezultāti pierāda, ka pārmaiņas valstī pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 1991. gadā sekmēja izmaiņas arī grāmatu izdošanas jomā, izdodamās daiļliteratūras repertuāra struktūrā un kopmetienā.

Atslēgvārdi: daiļliteratūra krievu valodā, grāmatu izdevumi, izdevējdarbība, Latvija, 20. gs. 90. gadi.

ANNOTATION AND KEYWORDS

Master's degree work's aims are to define the main tendencies of Russian book industry in Latvia after 1991 and to fix the most meaningful changes in the structure of repertoire of fiction in nineties of the 20th century.

The research determinate the numeral indexes and analyses the structure of repertoire of fiction, and also finds out of individual opinion of the specialists.

Empiricism is a philosophical ground of the research. Robert Darnton's and John Feather's models of communication are used as branch theories. The research methods are the bibliometrical method, the analysis of content and interview. Results of the study show that the establishment of Latvia's independence in 1991 also led to a change in the field of the book publishing.

Keywords: fiction in Russian, editions of books, book publishing, Latvia, 1990s.

АННОТАЦИЯ И КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

Цель магистерской работы – определить главные тенденции русского книгоиздания в Латвии после 1991-го года и охарактеризовать репертуар издаваемой на русском языке художественной литературы в 90-е годы 20-го века.

В исследовании определяются численные показатели художественного репертуара и анализируется его структура, а также выясняется индивидуальное мнение различных специалистов.

Философское обоснование исследования – эмпиризм. В качестве отраслевых теорий используются модели коммуникации Роберта Дарнтона и Джона Фезера.

Методы исследования – библиометрия, контентанализ и интервью.

Результы исследования доказывают, что перемены в стране после приобретения Латвией независимости в 1991-м году способствовали также переменам и в сфере книгоиздательства, в структуре репертуара издаваемой художественной литературы и тиражах.

Ключевые слова: художественная литература на русском языке, книжные издания, издательская деятельность, Латвия, 90-е годы 20-го века.

SATURS

Apzīmējumu saraksts.....	6
Ievads.....	7
1. Termini un jēdzieni.....	11
1.1. Termina „žanrs” lietojums maģistra darbā	11
1.2. Maģistra darbā lietoto terminu un jēdzienu saraksts.....	12
2. Metateorija. Empīrisms	14
3. 1. Roberta Darntona komunikācijas cikla modelis (1982)	16
3. 2. Džona Fezera komunikācijas modelis (2003).....	20
4. Pētījuma metodoloģija.....	27
4. 1. Vēsturisks pētījums un jaukta tipa stratēģija	27
4. 2. Bibliometrija	28
4. 3. Intervija.....	29
4. 4. Kontentanalīze	31
5. Avotu un atsevišķu publikāciju apskats.....	33
6. Bibliometriskās analīzes rezultāti.....	39
6.1. Izdoto grāmatu skaita un metiena vispārīgā salīdzinošā analīze pa desmitgadēm (pēc LNB statistiskajiem datiem LP un LPP izdevumos)	39
6.2. Latvijā izdotā daiļliteratūra krievu valodā laika posmā no 1981. g. līdz 1990. g.....	40
6.2.1. Daiļliteratūras politiskā cenzūra Padomju Savienībā.....	43
6. 3. Latvijā izdotā daiļliteratūra krievu valodā laika posmā no 1991. g. līdz 2000. g.....	44
6.3.1. Dzejas izdevumi	47
6.3.2. Prozas izdevumi	48
6.3.3. Izdevniecības, kuras laida klajā daiļliteratūras izdevumus krievu valodā Latvijā 20. gs. 90. gados.....	52
6.3.4. Izdevniecība „Полярис” un tās darbība 20. gs. 90. gados.....	54
6.4. Latvijā izdotā daiļliteratūra krievu valodā laika posmā no 2001. g. līdz 2010. g.....	57
7. Interviju rezultāti	59
7.1. Intervija ar tipogrāfijas darbinieci Maiju Čerņakeviču.....	59

7.2. Intervija ar dzejnieci Tatjanu Panasjuku	61
7.3. Intervija ar kultūras vēsturnieku Borisu Ravdinu	64
7.4. Intervija ar Latvijas krievu rakstnieku Vladislavu Silinu	69
7.5. Izdevēja Oļega Mihaļeviča pieredze	71
7.6. Secinājumi par intervijās iegūtajiem datiem	72
Pētījuma rezultāti un diskusija	75
Secinājumi	81
Pateicība	83
Izmantotie informācijas avoti	84
Pielikumi	88
1. pielikums. Izdevēju saraksts	89
2. pielikums. Daudzsējumu un sērijas grāmatas, kuras tika izdotas vairāku gadu laikā	92
3. pielikums. Intervija ar tipogrāfiju „Rota” un „Elpa-2” bijušo darbinieci Maiju Čerņakeviču (transkripts)	93
4. pielikums. Intervija ar Latvijas krievu dzejnieci Tatjanu Panasjuku (transkripts)	96
5. pielikums. Intervija ar kultūras vēsturnieku Borisu Ravdinu (transkripts)	100
6. pielikums. Intervija ar rakstnieku Vladislavu Silinu (transkripts)	109
7. pielikums. Vienošanās ar Maiju Čerņakeviču par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu	111
8. pielikums. Vienošanās ar Tatjanu Panasjuku par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu.	112
9. pielikums. Vienošanās ar Borisu Ravdinu par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu	113
10. pielikums. Vienošanās ar Vladislavu Silinu par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu.	114

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

Latvijas PSR – Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika

LNB – Latvijas Nacionālā bibliotēka

LP – Latvijas prese: statistisko materiālu krājums

LPP – Latvijas PRS prese: statistisko materiālu krājums

PSKP CK – Padomju Savienības komunistiskās partijas centrālā komiteja

PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība

PKЛ 1990–2001 – „*Русская книга Латвии 1990–2001*”

PKЛ 2002–2010 – „*Русская книга Латвии 2002–2010*”

UDK – Universālā decimālā klasifikācija

IEVADS

Pētniecības virziena aktualitāte un līdzšinējā izpētes pakāpe

Krievu daiļliteratūra Latvijā ir Latvijas krievu kultūras daļa, kura ir izpētīta tikai daļēji. Krievu grāmatu izdošanai Latvijā ir noteiktas tradīcijas, jo krievu izdevniecības sāka parādīties jau kopš 1924. gada. Padomju Latvijas laikā visa grāmatniecība atradās valsts rokās, bija valsts finansēta un stingri plānota, PSRS institūciju akceptēta, politiski cenzēta un koncentrēta sešās valsts izdevniecībās, bet pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 20. gs. 90. gados sākās pilnīgi jauns posms Latvijas grāmatniecībā. Tika dibinātas jaunas izdevniecības un grāmatu apgādi, izdevējfirmas un akciju sabiedrības, grāmatas sāka izdot individuālie izdevēji un autori paši. Notika izmaiņas daiļliteratūras repertuāra struktūrā. 90. gadu sākumā Latvijas krievu grāmatu izdevēji mēģināja sajūst tirgus konjunktūru un intensīvi izdeva ārzemju autoru tulkojumus, tika laists klajā daudz atkārtotu un reproducētu izdevumu. Tajā pašā laikā Latvijas autoriem parādījās iespēja pašiem izlaist grāmatas par savu naudu. Šajā laika posmā tika dibinātas daudzas Latvijas krievu literārās apvienības, kuras arī izdeva savu autoru darbus. Var minēt, ka Latvijā iespiesto grāmatu produkciju tajā laikā izplatīja ne tikai Latvijā, bet arī Krievijas tirgū.

Taču mūsdienu grāmatu izdošanas tendences nav rožainas. Mūsdienās šeit tapuši krievu grāmatai nākas izturēt konkurenci ar Krievijā iespiestām grāmatām un internetā plaši pieejamām e-grāmatām.

Krievu valodā izdoto literatūru Latvijā pētīja Latvijas krievu rakstnieks, tulkotājs, literatūrzinātnieks, Baltijas krievu kultūras vēstures speciālists Jurijs Abizovs (1921–2006). Viņš apkopoja informāciju par 90. gados izdotajām krievu grāmatām bibliogrāfiskajā rādītājā „*Русская книга Латвии (1990-2001): Материалы к указателю*” (сост. Ю. Абызов и др. – Рига: Даугава, 2003). Tomēr šis saraksts nav pilnīgs. Tāpēc nākamajā bibliogrāfiskajā rādītājā „*Русская книга Латвии 2002–2010: библиогр. указ.*” (сост. Ракитянский, А.Т., Семёнова С. С. – Рига: Библиофил & Коллекционер, 2014) tika iekļauts arī papildu materiāls par 1990.–2001. gados izdotajām grāmatām, kas netika atspoguļotas J. Abizova rādītājā.

Latvijas Universitātē arī tika veikti pētījumi un aizstāvēti daži noslēguma darbi, kas ir saistīti ar krievu grāmatu un daiļliteratūru krievu valodā Latvijā, piemēram, Allas Andrianovas 1994. gada diplomdarbs „*Русская книга в Латвии в 20-30-х годах*”, A. Balašovas 1998. gada maģistra darbs „*Lasīšanas vajadzības un to apmierināšanas iespējas ar literatūru krievu valodā (uz veikala "Ruskaja kniga" bāzes)*”. Annas Pimanovas 2009. gada

bakalaura darbs „Fantastikas literatūras izdošana Latvijā no 1991. līdz 2008. gadam” ietver arī informāciju un apkopojumu par šajā žanrā izdoto literatūru Latvijā krievu valodā.

Tomēr visa krievu valodā izdotās daiļliteratūras repertuāra detalizētāka un sistemātiska kvantitatīvo un kvalitatīvo rādītāju analīze pagaidām nav veikta. Avotu bāze ir ierobežota un izkliedēta. Eksistē tikai atsevišķas faktoloģiskas publikācijas. Tāpēc ir aktuāli pētīt šo tēmu plašāk, nekā tas ir darīts līdz šim.

Pētījuma mērķis – noskaidrot un raksturot attīstības tendences krievu grāmatu izdošanā Latvijā pēc 1991. gada, kā arī fiksēt būtiskākās izmaiņas krievu valodā izdotās daiļliteratūras repertuāra struktūrā 20. gs. 90. gados Latvijā.

Pētījuma objekts – grāmatu publikācijas krievu valodā Latvijā pēc valstiskuma atjaunošanas.

Pētījuma priekšmets – daiļliteratūras izdevumi krievu valodā Latvijā 20. gs. 90. gados.

Pētījuma hipotēze – radikālās pārmaiņas valsts iekārtā, jaunie politiskie un ekonomiskie apstākļi Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas 1991. gadā sekmēja arī izmaiņas grāmatu izdošanas jomā: izdevējdarbības procesos un situācijā kopumā, izdodamās daiļliteratūras krievu valodā repertuārā un kopmetienā.

Izstrādājamā darba uzdevumi:

1. izpētīt teorētiskos modeļus un pamatot darbā izmantotās pētniecības metodes;
2. apzināt citu autoru publikācijas par šo tēmu un to izpēti pakāpi;
3. vispārīgi aplūkot situāciju krievu grāmatniecībā un izdevējdarbībā Latvijā 20. gs. 80. gados un 21. gs. pirmajos desmit gados;
4. detalizēti izskatīt galvenās tendences krievu grāmatniecībā un izdevējdarbībā Latvijā 20. gs. 90. gados;
5. izanalizēt daiļliteratūras krievu valodā repertuāra saturu un noteikt tā kvantitatīvos parametrus;
6. raksturot Latvijas lielāko un ievērojamāko krievu izdevniecību darbības galvenos virzienus;
7. noskaidrot Latvijas krievu autoru, izdevēju un literārā procesa vērtētāju individuālos viedokļus saistībā ar grāmatu izdošanas tendencēm pētāmajā periodā.

Pētījuma teorētiskā bāze

Pētījuma filozofiskais pamats, metateorija, ir empīrisms (17.–18. gs.), kura pamatlicējs bija Frānsiss Bekons. Tas ir filozofijas virziens, kas uzsver, ka visām zināšanām ir jābalstās uz pieredzi. Ar maņu orgānu palīdzību iegūta pieredze ir vienīgais drošais izziņas līdzeklis. Galvenās empīrisma metodes ir novērošana, eksperimentālas metodes un indukcija – pētīšanas metode, ar kuru, pamatojoties uz atsevišķu faktu un parādību novērojumiem, tiek

konstatētas vispārīgas sakarības un likumi. Mērķis – savākt un klasificēt objektīvus datus un faktus. Secinājumi tiek izdarīti uz liela skaita pētījumu vai datu pamata.

Maģistra darba pētījumā tiek izmantoti arī divi komunikācijas modeļi: britu grāmatzinātnieka **Roberta Darntona** komunikācijas cikla modelis un Lāfboro universitātes profesora **Džona Fezera** komunikācijas modelis.

Lai saprastu mijiedarbību starp dažādiem starpniekiem, kas ir iesaistīti tekstu nodošanas procesā sabiedrībai, tiek izmantots **Roberta Darntona** komunikācijas cikla modelis (1982), kurš nosaka, ka iespieddarbiem ir viens un tas pats dzīves cikls. Tas var būt aprakstīts kā komunikāciju ķēde, kura ved no autora līdz izdevējam, pēc tam līdz tipogrāfijai, tālāk līdz grāmatu pārvadātājam, pārdevējam un beidzot līdz lasītājam. Lasītājs noslēdz ķēdi, jo viņš ietekmē autoru kā pirms, tā arī pēc darba sacerēšanas akta. Visu šo procesu ietekmē ekonomiskie, sociālie, politiskie un kulturālie faktori.

Džona Fezera komunikācijas modelis (2003) ir grāmatu izdošanas procesa izpratnes teorētisks pamatojums. Klasisko komunikāciju Šanona – Vīvera (Shannon-Weaver) modeli (Autors – Pārraidītājs – Saņēmējs), kas galvenokārt tiek piemērots telekomunikāciju procesu apzīmēšanai, Džons Fezers attiecināja uz grāmatu izdošanas procesiem (Autors – Izdevējs – Lasītājs). Viņš piedāvā arī pilnīgu izdošanas procesa norises shēmu, kurā ir parādīti iespējamie komunikācijas procesa dalībnieki – autors, redaktors, teksta redaktors, dizainers, burtlicis, iespiedējs, grāmatsējējs un grāmattirgotājs. Īpaši tiek akcentēta redaktora loma.

Džons Fezers apraksta tradicionālos lielas izdevniecības darbības procesus, aplūko ideālu modeli, kurā katrs elements pilda noteiktas funkcijas. Bet šis modelis var tikt attiecināts arī uz maziem apgādiem, kuros galvenie principi kopumā tiek saglabāti.

Pētniecības metodes

Maģistra darba pētījumam tiek izvēlēta jaukta tipa stratēģija – pieeja, kas kombinē un savieno kvantitatīvās un kvalitatīvās pētījuma stratēģijas. Tas ir vēsturisks pētījums, jo tiek balstīts uz datiem, kas jau eksistē.

Datu ieguves metodes – bibliometrija, kontentanalīze un intervijas.

Bibliometrija ir kvantitatīvo datu ieguves metode, kura tiek balstīta uz bibliogrāfisko datu analīzi. Datu analīzes metode šajā gadījumā - statistiskā.

Kvantitatīvā kontentanalīze tiek izmantota daiļliteratūras repertuāra satura noteikšanai.

Ar šo metožu palīdzību tiek noteiktas daiļliteratūras repertuāra attīstības galvenās tendences – izdošanas dinamika un struktūras izmaiņas, kā arī ievērojamākie autori katrā žanrā, izdoto grāmatu skaits dažādās izdevniecībās u.c.

Lai noskaidrotu individuālos viedokļus, tiek izmantota kvalitatīvā metode – daļēji strukturēta intervija. Intervijās iegūtie dati tiek analizēti, izmantojot kvalitatīvo kontentanalīzi.

Darba empīriskajā daļā tiek aplūkoti dažādi avoti un atsevišķas publikācijas presē saistībā ar maģistra darba tēmu. Tālāk tiek veikta 20. gs. 80.– 90. gados un 21. gs. pirmajā desmitgadē izdoto grāmatu skaita un metiena vispārīgā salīdzinošā analīze.

Vispārīgi tiek aplūkots 20. gs. 80. gados un 21. gs. pirmajos desmit gados izdotās daiļliteratūras repertuārs.

Detalizēti tiek analizēti daiļliteratūras izdevumi krievu valodā, kuri tika laisti klajā no 1991. gada līdz 2000. gadam ieskaitot. Tiek analizēti tādi kvantitatīvie rādītāji kā izdevumu skaits pa gadiem, metiens, prozas, dzejas un dramaturģijas īpatsvars, grāmatu izdošanas vieta. Atsevišķi tiek analizēti dzejas un prozas izdevumi. Tiek noteikts dzejas izdevumu skaits pa gadiem, metienu diapazons, izdevēji, kuri pētāmajā laikā periodā laida klajā visvairāk dzejoļu krājumu. Atsevišķi tiek identificēti krievu autori un visvairāk publicētie Latvijas krievu autori.

Prozas izdevumiem tiek noteikts tulkotās literatūras un oriģinālizdevumu īpatsvars, atsevišķi izdalot tulkojumus no latviešu valodas un nosaucot šo grāmatu autorus. Tiek arī analizēta daiļliteratūras repertuāra žanriskā struktūra, noteikti vispopulārākie žanri. Tiek noteikti arī visvairāk izdotie autori katrā žanrā.

Tiek noteiktas 20 lielākās izdevniecības pēc izdoto grāmatu skaita Latvijā 20. gs. 90. gados. Īpaša uzmanība tika pievērsta izdevniecības „Полярис” darbībai, kura ieņēma šajā sarakstā pirmo vietu.

Tiek aplūkotas arī grāmatu sērijas, kuras pētāmajā laika periodā tika laistas klajā.

Maģistra darba pētījumā, lai noskaidrotu speciālistu individuālos viedokļus sakarā ar pētāmo tēmu, precizētu vai paskaidrotu kvantitatīvajā pētījumā iegūtos rezultātus, kā arī uzzinātu par konkrētiem gadījumiem un respondentu personīgo pieredzi, tika veiktas četras daļēji strukturētas personīgās intervijas. Lai informācija būtu visaptveroša un daudzpusīga, intervēšanai tika izvēlēti dažāda veida speciālisti. Tika intervēti tipogrāfiju „Rota” un „Elpa-2” bijusī darbiniece Maija Čerņakeviča; Latvijas krievu dzejniece Tatjana Panasjuka; Latvijas krievu rakstnieks Vladislavs Silins (pseidonīms – *Андрей Басирин*), un Boriss Ravdins – kultūras vēsturnieks, vairāku grāmatu un publikāciju autors, bibliogrāfiskā rādītāja „*Русская книга Латвии 1990–2001*” līdzautors (kopā ar J. Abizovu u.c.).

Maģistra darba pētījums balstās uz bibliogrāfisko informāciju, kas tika iegūta no bibliogrāfiskajiem rādītājiem „*Русская книга Латвии (1990–2000): Материалы к указателю*” un „*Русская книга Латвии (2002–2010)*”. Šī bibliogrāfiskā informācija tiek pētīta, apkopota un sistematizēta, to papildinot ar statistikas datiem, kas apkopoti Latvijas Bibliogrāfijas institūta izdevumos “Latvijas prese: statistisko materiālu krājums” un „Latvijas PSR prese = Печать Латвийской ССР : statistisko datu krājums”, kā arī interviju datiem.

1. TERMINI UN JĒDZIENI

1.1. Termina „žanrs” lietojums maģistra darbā

Viens no maģistra darba uzdevumiem ir izanalizēt daiļliteratūras krievu valodā repertuāra saturu. Šeit ietilpst daiļliteratūras repertuāra žanru sadalījuma izpēte. Tāpēc ir nepieciešams noskaidrot terminoloģijas jautājumu – kas ir žanrs, jo bieži par žanriem sauc literatūras paveidus vai pat literatūras veidus.

Kā atzīmē literatūrzinātnieks Vitolds Valeinis (1982, 90), „praksē terminu „veidi”, „paveidi” un „žanri” lietojumā pastāv liela nenoteiktība. Daži žanra jēdzienus attiecina arī uz paveidiem un veidiem, bet visbiežāk lieto pamīšus žanru un paveidu jēdzienus”.

Visvairāk izplatītais dalījums ir šāds: epika, drāma un lirika ir daiļliteratūras veidi.

„Literatūras veidi, ko raksturoja jau Aristotelis, pamatos, principā cauri gadu tūkstošiem iet ar viņa doto raksturojumu” (Valeinis, 1982, 102).

Katram no šiem veidiem ir savi paveidi. Tos raksturo daiļdarba tematika un kompozicionāli stilistiskā organizācija. Epikā vēsturiski izveidojušies tādi paveidi kā romāns, stāsts, novele un citi paveidi, drāmā – traģēdija, komēdija un drāma (šā vārdā šaurākajā nozīmē), lirikā – oda, elēģija, satīra, epigramma, veltījums, dziesma. Poēma, balāde un fabula ir starpveidu – liroepikas paveidi.

Katram paveidam ir savas vēsturiskās formas – žanri. Šīs formu atšķirības, modifikācijas ir vēl konkrētākas un līdz ar to vēsturiski mainīgākas. Tā, piemēram, romāns ir literatūras veida – epikas – paveids, bet dēku romāns, psiholoģiskais, sadzīves, biogrāfiskais, vēsturiskais romāns utt. ir romāna žanri. Romāna iedalījumā svarīgs ir saturiskais moments.

„Pastāv vēsturiski izstrādājušies uzskati par atsevišķu žanru īpašībām. Tie ir pamats, uz kura balstoties pētnieki cenšas salīdzināt un klasificēt. Bet žanri attīstās, papildinās ar jaunām iezīmēm un pārmainās” (Valeinis, 1982, 125).

Romāna žanrus var iedalīt arī apakšžanros. Tā, piemēram, fantastikas žanrā var izdalīt zinātnisko fantastiku un fantāziju. Savukārt zinātniskās fantastikas apakšžanri ir militārā zinātniskā fantastika, kiberpunks, kosmosa opera utt. (Pimanova, 2009).

Pastāv darbi, kurus grūti pakļaut kādam no pazīstamo žanru kanoniem. Dažreiz ir grūti precīzi un viennozīmīgi noteikt, kādam daiļliteratūras veidam, paveidam vai žanram pieder noteikta grāmata, jo pastāv arī krustošanās iespēja, piemēram, starp biogrāfisko un vēsturisko romānu, starp biogrāfisko un psiholoģisko romānu u.tml.

Turklāt dažādi literatūrzinātnieki un pētnieki mēdz dažādi izdalīt eksistējošo žanru kategorijas vai noteikt konkrēta daiļdarba žanru.

Klasiskā literatūras veidu dalījuma (epika, lirika, drāma) vietā maģistra darbā tiek lietots Latvijas Bibliogrāfijas institūta izdevumos „Latvijas prese” izmantotais dalījums „pēc žanriem” – proza, dzeja, dramaturģija.

Kā daiļliteratūras paveidi maģistra darbā tiek lietoti tādi literatūrzinātnes termini kā romāns, stāsts, pasaka, poēma, aforismi, anekdotes utt. Šiem terminiem maģistra darbā netiek formulētas definīcijas, jo tie liekas pašsaprotami un to precīzai definēšanai nav tik izšķirošas nozīmes saistībā ar maģistra darba uzdevumiem.

Maģistra darba tēma aptver gan grāmatzinātnes, gan literatūrzinātnes terminus un jēdzienus.

Grāmatzinātnes terminu (izdevums, autors, metiens, izdevējs un sērija) definīcijas ir pieejamas *AkadTerm* datubāzē un terminoloģijas portālā *termini.letonika.lv*, kā arī 1993.gadā izdotajā terminoloģiskajā vārdnīcā „Bibliotēku fondi un katalogi”. No vairākām šajos resursos piedāvātajām definīcijām tika izvēlētas maģistra darba mērķiem visatbilstošākās.

Literatūrzinātnes terminu (daiļliteratūra, proza, dzeja, dramaturģija, romāna žanrs, vēsturiskais romāns, zinātniskā fantastika, šausmu romāns u.c. romāna žanri) definīcijas tika radītas, par pamatu ņemot Vitolda Valeiņa (2007) terminu skaidrojumus grāmatā „Ievads literatūrzinātnē” un tulkojot tiešsaistes informācijas zinātnes un bibliotēkzinātnes vārdnīcā „ODLIS” un krievu tiešsaistes resursā *textologia.ru* piedāvātās definīcijas. Pēdējais resurss apvieno 3 literatūrzinātnes terminu vārdnīcas krievu valodā.

1.2. Maģistra darbā lietoto terminu un jēdzienu saraksts

Almanahs – literāro darbu krājums, ko apvieno kopīgs temats, žanrs, idejiski mākslinieciskā nostādne vai kāda cita pazīme. Almanahi parasti iznāk periodiski.

Autors – persona vai kolektīvs, kas sarakstījis, sagatavojis vai savā vārdā publicējis kādu darbu.

Daiļliteratūra – literārs darbs, kurā tiek attēlotas rakstnieka iztēlē radītas personas un notikumi ar mērķi izklaidēt, izglītēt vai pastarpināti paplašināt lasītāja dzīves pieredzi.

Daiļliteratūras repertuārs – viss noteiktā periodā izdotās daiļliteratūras autoru, nosaukumu un žanru spektrs.

Detektīvromāns – daiļliteratūras žanrs, kura sižets ir saistīts ar noslēpumu un noziegumu atklāšanu.

Dramaturģija – daiļliteratūras veids, kas paredzēts iestudēšanai teātrī, kā arī dramatiski darbi (lugas) tiek rakstīti sarunu formā.

Dzeja – daiļliteratūras veids, kas parasti ir rakstīts saistītā valodā, tai raksturīgs dalījums rindās, valodas ritmiskums, subjektīvu pārdzīvojumu paudums, biežs un daudzveidīgs mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu izmantojums.

Fantāzijas romāns – daiļliteratūras žanrs, kurā darbība notiek nereālā un neeksistējošā laikā un vietā, mūsu pasaulei līdzīgā paralēlā realitātē.

Grāmatu sērija – vienota atsevišķu grāmatu grupa, kurā katram izdevumam bez sava pamatnosaukuma ir arī visai grupai kopīgs nosaukums, t.i., sērijas pamatnosaukums. Visbiežāk sērijas grāmatas iznāk vienā izdevniecībā un ir vienādi noformētas.

Izdevējs – institūcija vai persona, kas sagatavo un laiž klajā publikācijas.

Izdevums – poligrāfiski atsevišķi noformēts iespieddarbs. Kā sinonīms terminam „izdevums” māģistra darbā kontekstā tiek lietots arī termins „grāmata”.

Klasiskā proza – par izcilu plaši atzīts daiļdarbs, kurš izturējis laika pārbaudi. Šāda veida darbs tiek tulkots, adaptēts un vairākas reizes pārizdots ilgu laiku pēc tā publicēšanas.

Metiens (jeb tirāža) – visi grāmatas, brošūras u.tml. izdevuma iespiestie eksemplāri.

Mīlestības romāns – daiļliteratūras žanrs, kur sižeta centrā ir romantiskas attiecības starp varoņiem.

Piedzīvojumu romāns – daiļliteratūras žanrs, kur pirmajā vietā tiek izvirzītas dažādas sagādīšanās, neparasti notikumi, tikšanās, šķiršanās, meklēšana, laimīga atrašana. Raksturu atklāsme paliek otrajā vietā.

Proza – daiļliteratūras veids, kas rakstīts nesaistītā valodā. Prozai ir raksturīgs sižetiskums un lielākoties daudz mazāka tēlainība nekā dzejai.

Šausmu romāns – daiļliteratūras žanrs, kurā galvenās tēmas ir spoki, halucinācijas, monstri, mūmijas, vilkači, dēmoni un melnā māģija. Pārdabiski notikumi, okulti spēki un drausmīgi efekti tiek attēloti ar mērķi izraisīt lasītājā baiļu un pretīguma sajūtas.

Vēsturiskais piedzīvojumu romāns – apvieno vēsturiskā un piedzīvojumu romānu īpašības. Tas ir daiļliteratūras žanrs, kurā tiek attēlotas autora izdomātas personas vēsturiskos notikumos.

Vēsturiskais romāns – daiļliteratūras žanrs, kurā tiek attēlotas vēsturiskas personas vēsturiskos notikumos, bet dialogi ir rekonstruēti vai autora izdomāti.

Zinātniskā fantastika – daiļliteratūras žanrs, kuras sižets ir balstīts uz pieņēmumiem, parasti apraksta dzīvi un piedzīvojumus nākotnē vai citās pasaulēs.

2. METATEORIJA. EMPĪRISMS

Par maģistra darba pētījuma filozofisko pamatu – metateoriju, kas nosaka pētniecības pieeju un izvēlēto metodoloģiju, tika izvēlēts empīrisms. Tā ir filozofiska nostādne, ka „visām zināšanām ir jābalstās uz pieredzi”, un „ar maņu orgānu palīdzību iegūta jutekliska pieredze ir vienīgais drošais izziņas līdzeklis” (Kūle, 1998).

Empīrisma tradīciju jaunlaiku filozofijā aizsāka angļu filozofs Frānsiss Bēkons (1561–1626).

Ikdienišķajā domāšanas līmenī neapšaubāmi liekas, ka pasaule tiek izzināta pakāpeniski, balstoties uz faktiem un parādībām, ko cilvēks redz, dzird un jūt. Pieredze principā nevar melot, jo „mēs esam dabas daļa, tāpēc mūsu sajūtām un prātam principā vajadzētu būt saskaņā ar dabas norisēm” (Kūle, 1998, 260). Cilvēka spēks ir viņā prātā un pieredzē. Tāpēc zināšanas, kuras nevar pārbaudīt pieredzē, pēc empīriķu domām, nav droši ticamas. Droši var zināt tikai to, ko var pārbaudīt, vajag fiksēt novērojumus, uztvert un saskatīt dabas parādību vissmalkākās atšķirības. Kritizējot empīriķu pieeju kā pārāk vienkāršotu – savākt faktus, Bēkons uzskatīja, ka jāapgūst „bites” darbs, lai ne tikai savāktu pieredzes faktus, bet arī tos pārveidotu un apkopotu. Bēkons salīdzināja empīriķus ar skudrām, kas tikai vāc un izmanto savākto, bet racionālistus salīdzināja ar zirnekļiem, kuri no sava materiāla rada audeklu. Taču „bite izvēlas vidus ceļu – tā savāc materiālu no dārza un lauku ziediem un to pārveido, un sakārto pēc savām spējām un prasmes. Tieši tāpat notiek arī filozofijā. Tā nepaļaujas tikai un galvenokārt uz prāta spēku; dabas pētīšanā un mehānikas eksperimentos aizgūto materiālu filozofija neieliek apziņā tādu, kādu atrod, tā to pārstrādā un izmaina intelektā” (Bēkons, 1989, 80).

Frānsiss Bēkons pamato indukcijas metodes izmantošanu. Šīs metodes būtība ir: no atsevišķu faktu vai parādību novērošanas pāriet uz vispārīgiem secinājumiem, konstatēt vispārējas sakarības un likumus. Pēc uzskatāmu piemēru sagatavošanas darbā jāizmanto indukcija, „jo balstoties uz vieniem piemēriem kopumā un uz atsevišķiem piemēriem, vajag atklāt tādu iedabu, kas vienmēr un reizē ar doto iedabu ir gan klāt, gan iztrūkst un pieaug vai samazinās reizē ar to un kas ir kādas vispārīgas iedabas atsevišķs gadījums” (Bēkons, 1989, 132-133).

Lai varētu pilnīgi uzticēties pieredzei, Bēkons izstrādāja mācību par četrus veidus elkiem, kas traucē cilvēku izziņu. Tie ir: cilts elki (cilvēkam kā sugai piemītošā ierobežotība) – „cilvēka intelekts ir kļūdu pilns”; alas elki (individuālā aprobežotība) – „atsevišķa cilvēka aizspriedumi”; teātra elki (sabiedrības aizspriedumi, kā arī neprecīza valoda) – „vārdi neļauj

pilnīgi brīvi darboties intelektam, – tie visu sajauc un noved cilvēkus pie neskaitāmiem, bezjēdzīgiem strīdiem un izdomājumiem”; teātra elki (aplamas filozofiskas teorijas un dogmas), „kas attēlo neīstās, mākslīgi radītas pasaules” (Bēkons, 1989, 40-41). Tikai atbrīvojot prātu no šiem elkiem – piemaisījumiem un aizspriedumiem, cilvēks spēj patiesi izzināt pasauli. „Tikai tad varēs triumfēt dabas īstenā pieredze, zinātniskais pētījums un cilvēka spējas apgūt pasauli” (Kūle, 1998).

Ievērojamākie empīriķi bija arī Džons Loks (1632–1704), Tomass Hobss (1588–1679) un Deīvids Hjūms (1711–1776).

Džons Loks uzsvēra sajūtu lomu pieredzē. Mūsu prātā nevar būt nekā, kas vispirms nav bijis sajūtās. (Kūle, 1998). Loks uzskatīja, ka cilvēka prātā ir vienkāršas idejas, kas sakņojas sajūtās, un saliktas idejas, kas rodas, apvienojot vienkāršās. Vēl pastāv domāšana, ko izraisa iekšējo sajūtu analīze.

Loks aplūkoja cilvēku kā baltu lapu (*tabula rasa*). „Tas nozīmē to, ka, cilvēkam piedzimstot, viņa prāts ir pilnīgi tīrs un tukšs. Tikai pieredze tajā atstāj savas zīmes” (Airaksinens, 2007).

Tātad filozofiskais empīrisms apgalvo, ka **pieredze ir zināšanu pamats**.

Timo Airaksinens (2007, 95), rakstot par empīriskām zināšanām, uzsver, ka „cilvēks ir zināšanu ieguvējs, viņā priekšā ir pasaule, un šī pasaule būtu jāizzina. Loģika un matemātika palīdz gan izteikt, gan sistematizēt zināšanas.”

Tāpēc galvenās empīrisma metodes ir novērošana, eksperimentālas metodes un indukcija. Mērķis ir savākt un klasificēt objektīvus datus un faktus. Secinājumi tiek izdarīti uz liela skaita pētījumu pamata.

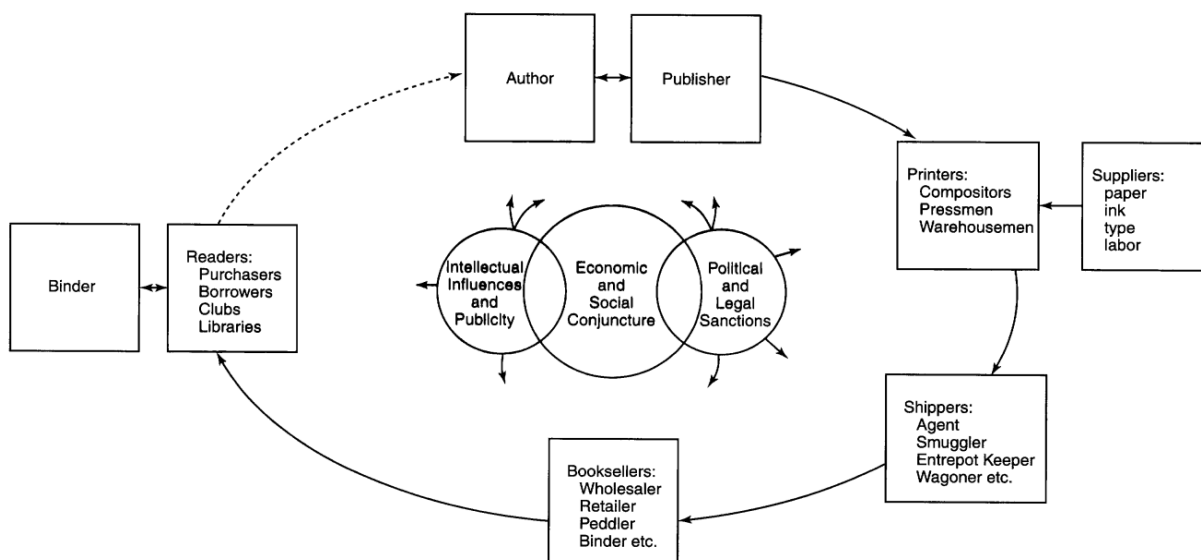
Birgers Hjorlands (2005), uzskata, ka empīrisms ir viena no svarīgākajām koncepcijām zinātņu filozofijā, tādējādi arī bibliotēkzinātnē un informācijas zinātnē, uzsverot empīrisma galveno atziņu, ka pieredze, novērošana vai jutekliskā informācija ir pats galvenais vai pat vienīgais veids, kā iegūt zināšanas. Viņš norāda empīrisma galveno pieņēmumu, kuram pārējās epistemoloģijas atrodas opozīcijā – sajūtas un pieredze tiek uzskatītas kā spējas („as given”): tas, ko mēs redzam (vai tas, ko mēs aprakstām kā mūsu pieredzi) ir neatkarīgs no mūsu teorijām, konceptualizācijas, kultūras un politiskiem uzskatiem. Metodoloģiski pētīšanas ideāli empīrismā ir saistīti ar faktu iegūšanu. Fakti – tie ir novērojumi, kuriem piekrīt visi novērotāji („inter-subjectivity”). Empīrisms uzskata, ka novērojumi (vai novērojumu apraksti) ir neitrāli, tos neietekmē pētnieku zināšanas, viedokļi, dzimums un kultūra. Protams, šīs nostādnes var apšaubīt, citas filozofiskās pieejas mēdz savādāk, no cita atskaites punkta aplūkot parādības. Tomēr, empīrisma pieeja labi nodrošina maģistra darba mērķu un uzdevumu sasniegšanu.

3. NOZARES TEORIJAS

Kā nozares teorijas maģistra darbā tiek izmantoti divi komunikācijas modeļi, kas apraksta grāmatu izdošanas procesu un to izplatīšanu sabiedrībā. Tie ir: britu grāmatzinātnieka Roberta Darntona komunikācijas cikla modelis un Lafboro universitātes profesora Džona Fezera komunikācijas modelis.

3. 1. Roberta Darntona komunikācijas cikla modelis (1982)

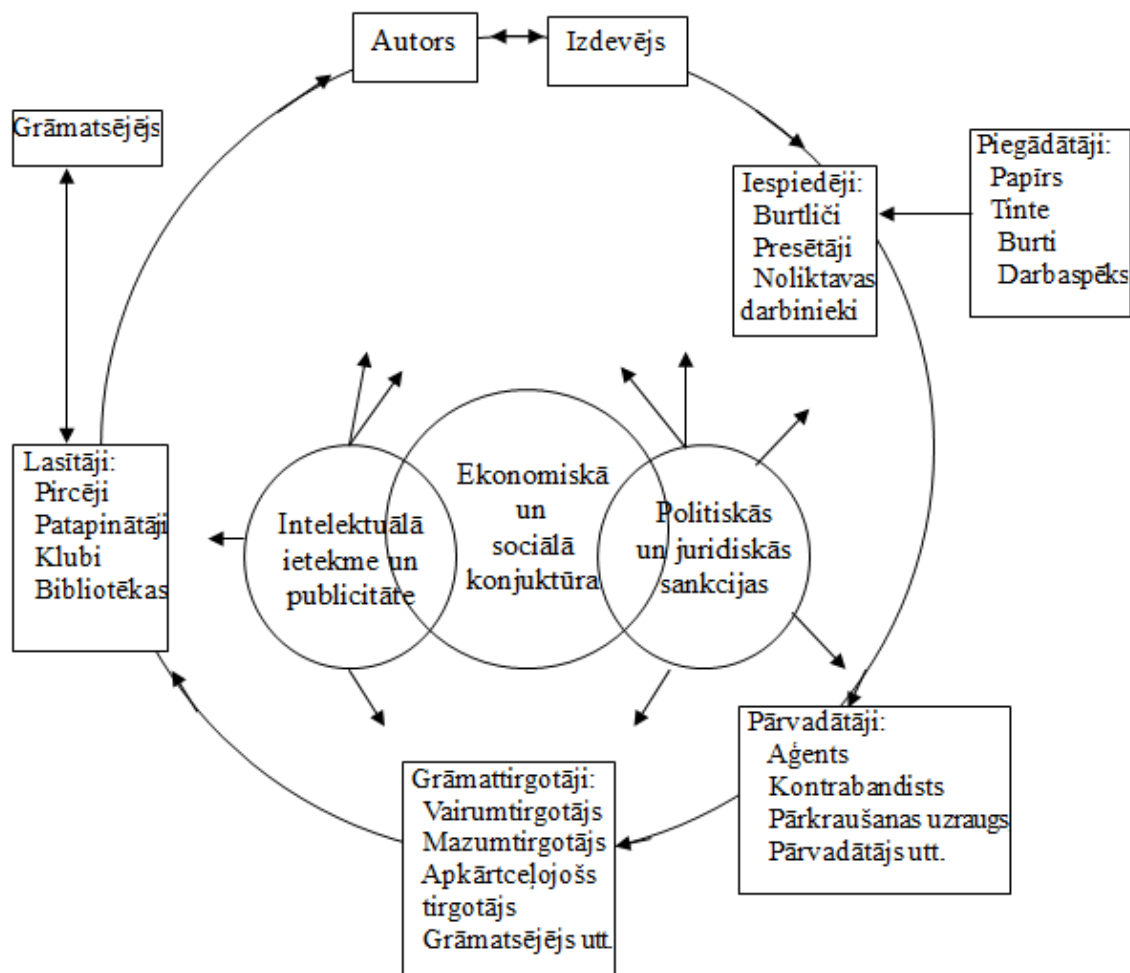
Roberta Darntona komunikācijas cikla modelis (The Communications Circuit Model) (sk. 3.1. att.) ir ļoti noderīgs, lai saprastu mijiedarbību starp dažādiem starpniekiem, kas ir iesaistīti tekstu nodošanas procesā sabiedrībai. Tajā tiek apskatīta komunikācijas vēsture kulturālajā un sociālajā aspektā. Komunikācija šajā gadījumā notiek ar iespieddarbu palīdzību.

3.1. att. The Communications Circuit Model (Darnton, 1982)

Roberts Darntons (1982) piedāvā vispārīgu analīzes modeli, kā pētīt grāmatu tapšanu un izplatīšanu sabiedrībā, ko viņš nosauc par grāmatu vēsturi. Protams, apstākļi atšķiras atkarībā no vietas un laika, tomēr visiem iespieddarbiem ir apmēram vienāds dzīves cikls. Tas var būt aprakstīts kā komunikācijas ķēde, kura ved no autora līdz izdevējam, pēc tam līdz tipogrāfijai, tālāk līdz grāmatu izplatītājam, to pārdevējam un beidzot līdz lasītājam (sk. 3.2. att.). Lasītājs noslēdz ķēdi, jo viņš ietelmē autoru kā pirms, tā arī pēc darba sacerēšanas akta. Autori paši arī ir lasītāji. Lasīšana un saskarsme ar citiem lasītājiem un autoriem ietelmē viņu tekstus. Ar savu darbu rakstnieks var atbildēt uz sava iepriekšējā darba kritiku vai paredzēt

reakcijas, kuras var izraisīt viņa teksts. Viņš vēršas pie lasītājiem un gaida kritiķu viedokļus. Tādējādi aplis noslēdzas. Komunikācijas ciklā ziņas (vēstis, idejas) tiek pārraidītas, pa ceļam transformējoties no ieceres līdz drukātam tekstam un atkal atpakaļ pie pārdomām.

3.2. att. Komunikācijas cikla modelis (Darnton, 1982)

Roberta Darntona komunikācijas cikla modelis ļauj apskatīt šī komunikācijas procesa katru fāzi un pašu procesu kopumā, visās tā variācijās, laikā un telpā, un visās tā attiecībās ar citām sistēmām – ekonomiskajām, sociālajām, politiskajām un kulturālajām, t.i. vides kontekstā. Grāmatas tapšanas procesa atsevišķi segmenti tiek saistīti kopā vienkāršas konceptuālas shēmas ietvaros.

Protams, pētīšanai var izvēlēties arī kādu komunikācijas cikla vienu segmentu un analizēt to, izmantojot noteiktai disciplīnai piemērotākās metodes. Piemēram, grāmatu iespiešanas posmu var pētīt, izmantojot bibliogrāfiskus līdzekļus. Tomēr modelis nodrošina holistisku pieeju, kā aplūkot komunikācijas procesu kopumā. Darntons (1982) apgalvo, ka ar

nelielām korekcijām to var izmantot jebkura perioda drukātas grāmatas vēstures pētīšanai. Pats Roberts Darntons izskaidro šo modeli saistībā ar vēsturisko periodu, kuru viņš vislabāk pārzina – 18. gadsimtu, ar Voltēra grāmatas „*Questions sur l'Encyclopédie*” izdošanas vēstures piemēru. Viņš posmsecīgi izskata komunikācijas cikla katru fāzi, rādot, kā tā ir saistīta ar citām darbībām, kuras veic noteikta persona (Darntona piemērā tas ir grāmattirgotājs Isaac Pierre Rigaud of Montpellier) noteiktā komunikācijas cikla posmā; ar citām personām tajā pašā posmā, bet citos komunikācijas ciklos; ar citām personām citos posmos viena komunikācijas cikla ietvaros; un ar citiem elementiem (procesiem) sabiedrībā. Pirmie trīs apstākļi attiecas tieši uz teksta transmisijas (*transmission*) procesu, bet pēdējais – ietver ārējās ietekmes, kuras var bezgalīgi atšķirties. Vienkāršības dēļ šīs ārējās ietekmes tika ierobežotas līdz trim galvenajām kategorijām modeļa centrā: intelektuālā ietekme un publicitāte; ekonomiskā un sociālā konjunktūra, un politiskās un juridiskās sankcijas.

1. *Autori*. Neskatoties uz ievērojamu rakstnieku biogrāfiju izplatību, daudzi grāmatas rakstīšanas (*authorship*) apstākļi tomēr paliek neskaidri. Piemēram, kāda bija rakstnieku literārā darbība, vai un kā rakstnieks par to tika vajāts? Kā rakstnieki sadarbojās ar izdevējiem, iespaidējiem, grāmattirgotājiem, kritiķiem un citiem? Vai varēja iztikt ar saviem līdzekļiem? Kamēr nav atbilžu uz šiem un citiem saistītiem jautājumiem, nevar pilnībā saprast teksta nodošanas procesu sabiedrībai.

2. *Izdevēji*. Kā izdevēji paraksta kontraktus ar autoriem, veido alianses ar grāmattirgotājiem, ved sarunas ar politiskām autoritātēm, pārvalda finanses, regulē piegādes, pārvadāšanu un publiskošanu? Atbildes uz šiem jautājumiem sasaista grāmatu vēsturi ar sociālo, ekonomisko un politisko vēsturi.

3. *Iespiedēji*. Salīdzinājumā ar citiem grāmatu ražošanas un izplatīšanas posmiem tipogrāfijas etaps ir vislabāk izpētīts. Iespēšanas vēsture ir diezgan skaidra, piemēram, tipogrāfijas darba process rokas preses periodā (*handpress period*) (16. – 18. gs.). Tomēr ir vēl citi atklāti jautājumi: kā iespiedēji aprēķināja cenas un organizēja ražošanu? Kā grāmatas izdošanas budžets ir mainījies līdz ar mašīnražotā papīra ieviešanu 19. gadsimta pirmajā dekādē un linotipa mašīnas izgudrošanu 19. gs. 80. gados? Kā šīs tehnoloģiskās izmaiņas ietekmēja darba pārvaldību?

4. *Pārvadātāji*. Šajā posmā tiek pētīts ceļš, kā grāmatas no tipogrāfijām nonāk līdz grāmatu veikaliem. Darntons uzsver, ka pasts, dzelzceļš un citi pārvadāšanas līdzekļi var ietekmēt literatūras vēsturi pat vairāk nekā parasti domā. Piemēram, līdz 19. gadsimtam Eiropā grāmatas parasti tika sūtītas loksnēs, un pircējs varēja tās iesiet atbilstoši savai gaumei vai iespējai maksāt. Pārvadāšanas laikā grāmatas varēja viegli sabojāt lietus un virves. Lokšņu

izmēra un svara dēļ pārvadāšanas cenas bija augstas. Tāpēc pārvadāšanai bija liela loma izdevēju tirgošanās stratēģijā, un šīs izmaksas aizņēma lielu daļu no grāmatas kopcenas. Grāmatu pārvadāšanas maršrutus ietekmē dažādi faktori, piemēram, politiskie apstākļi, karš un pat apdrošināšanas izmaksas.

5. *Grāmattirgotāji*. Tie darbojas komerciālo tīklu ietvaros, kuri attīstās un sabrūk līdzīgi aliansēm diplomātiskajā pasaulē (Darnton, 1982, 78). Roberts Darntons norāda, ka vēsturnieki ir diezgan labi izpētījuši grāmatu tirdzniecības attīstību, tomēr būtu ļoti interesanti un noderīgi pētīt grāmattirgotāju kā kultūras aģentu, starpnieku starp piedāvājumu un pieprasījumu, izzināt viņa sociālo un intelektuālo pasauli, viņa vērtības un gaumi un veidus, kā tās tiek pielāgotas sabiedrībai.

6. *Lasītāji*. Roberts Darntons atzīst, ka neskatoties uz daudzveidīgiem psiholoģijas, fenomenoloģijas, tekstoloģijas un socioloģijas pētījumiem, lasīšana tomēr paliek noslēpumains process. Viņš apgalvo, ka ir kļūdaini pieņemt, ka teksti vienmēr vienādi iedarbojas uz lasītāju uztveri. 17. gadsimta iedzīvotājam bija pavisam cits „mentālais universs” (Darntons, 1982, 78) kā 20. gadsimta lasītājam. Pati lasīšana ir mainījusies. Grāmatas agrāk bieži lasīja priekšā grupās, slepeni, ar intensitāti, kuru tagad ir grūti iedomāties. Parasta lasītāja iekšējā pieredze var paslīdēt garām pētniekam, tomēr var rekonstruēt lasīšanas sociālā konteksta lielāko daļu. Laika gaitā lasīšanas paradumi ir mainījušies un transformējušies.

Jautājumi - kas ko lasa, kādos apstākļos, kurā laikā un ar kādu efektu - saista lasīšanas pētīšanu ar socioloģiju. Tomēr Darntons atzīmē, ka lielākā problēma ir saprast, kā drukāts vārds ietekmē cilvēka domāšanas veidu?

Runājot par grāmatu vēsturi kopumā, Roberts Darntons uzsver, ka:

“tā ir jāpēta no vesela spektra vēstures disciplīnu salīdzinošās perspektīvas... Grāmatas pašas par sevi nerespektē robežas, ne lingvistiskās, ne nacionālās... Ne vēsture, ne literatūra, ne ekonomika, ne socioloģija, ne bibliogrāfija nevar noskaidrot visus grāmatas dzīves aspektus. Tādējādi, grāmatu vēsture jāpēta internacionālā mērogā un izmantojot starpdisciplināras metodes. Taču ir nepieciešama konceptuāla skaidrība, jo grāmatas pieder komunikācijas cikliem, kuri darbojas pēc konsekvantas shēmas, kaut gan tā var būt arī sarežģīta. Atklājot šos ciklus, vēsturnieki var parādīt, ka grāmatas nevis vienkārši vēlreiz pārskata vēsturi, bet veido to” (Darntons, 1982, 80–81).

Roberta Darntona komunikācijas modelis rāda, ka grāmatu tapšanu un izplatīšanu sabiedrībā ietekmē ekonomiskie, sociālie, politiskie un kulturālie faktori. Šī nostādne teorētiski pamato maģistra darbā izvirzīto hipotēzi, ka radikālās pārmaiņas valsts iekārtā, jaunie politiskie, ekonomiskie un citi, ar šīm pārmaiņām saistītie, apstākļi Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas 1991. gadā sekmēja arī izmaiņas grāmatu izdošanas jomā: izdevējdarbības procesos un grāmatu izdošanas situācijā kopumā, un kā sekas – izdodamās daiļliteratūras krievu valodā repertuārā un kopmetienā.

3. 2. Džona Fezera komunikācijas modelis (2003)

Otrs maģistra darbā izmantotais modelis ir Laľboro universitātes Informācijas un bibliotēku zinātnes profesora Džona Fezera (*John Feather*) komunikācijas modelis, kas ir grāmatu izdošanas procesa izpratnes teorētiskais pamatojums.

Atbilstoši Džona Fezera (2003) atziņām, grāmatu izdošanas procesa būtība ir materiāla nodošana publiskai sfērai. Grāmatas izdošanas process sākas ar autoru, un komunikācijas ķēde no tās radītāja līdz lasītājam rāda, kā darbs atstāj autora privāto sfēru un nokļūst pie lasītāja.

20. gs. 40. gados radīto klasisko Šenona un Vīvera (*Shannon and Weaver*) komunikācijas modeli (Avots – Pārraidītājs – Saņēmējs) (sk. 3.3. att.), kas galvenokārt tiek piemērots telekomunikāciju procesu apzīmēšanai, Džons Fezers konceptuāli sekmīgi piemēroja izdošanas procesam.

AVOTS → PĀRRAIDĪTĀJS → SAŅĒMĒJS

3.3. att. Šenona un Vīvera komunikācijas modelis (Feather, 2003, 98)

Pārveidotajā Fezera modelī „avots” kļūst par autoru, „pārraidītājs” ir izdevējs, un „saņēmējs” ir lasītājs (sk. 3.4. att.).

AUTORS → IZDEVĒJS → LASĪTĀJS

3.4. att. No autora līdz lasītājam: vienkāršota shēma (Feather, 2003, 98)

Būtisks postulētā Šenona un Vīvera modeļa elements ir „trokšņa” pastāvēšana pārraides procesā. Telekomunikāciju procesā tas var būt tehniskais troksnis, piemēram, traucējumi telekomunikāciju sistēmās vai signāla pārraides procesā, vai cilvēka iejaukšanās, kas noved pie kļūdas vai pārpratuma. Džons Fezers attiecināja šo punktu arī uz izdošanas procesu: katrs no trim posmiem ķēdē „Autors – Izdevējs – Lasītājs” var ģenerēt „troksni” – problēmas, nesaskaņas, šķēršļus u.tml. Šie posmi ir: autorība un atbildība par publicējamā materiāla radīšanu; attiecības starp autoru un izdevēju visās to izpaušmēs, sākot no radošiem līdz finansiāliem jautājumiem; un trešais posms ir process, kura gaitā lasītājs saņem materiālu – t.i., grāmatu pārdošanas process, kurš ietver mārketingu, pārdošanu, izplatīšanu un visas citas darbības, kuras veicina šo procesu.

Kas ir autors? Džons Fezers pievērš uzmanību faktam, ka jebkura grāmata nav vienīgi tās autora intelektuālais produkts. Darba radīšanu ietekmē arī citas personas. Tā var būt autora ģimene, draugi, konsultanti vai redaktors. Viņu padomi var tikt pieņemti vai noraidīti, bet jebkurā gadījumā tie kaut kādā veidā ietekmē noteikta darba radīšanu. Grāmata var būt arī vairāku autoru darbs. Grāmatas līdzautori dala sacerēšanas darbu savā starpā. Starpība starp līdzautorību un atsevišķa autora citu cilvēku padomu un ideju izmantošanu ir kooperētā (*shared responsibility*) atbildībā par tekstu. Kolektīvā autora darbs ir radošas komandas dalībnieku kolektīvo spēju produkts. Tomēr ir gadījumi, kad nevar noteikt kolektīvā darba autoru vārdus. Piemēram, kas raksta kompānijas gada atskaites? Kas ir laika ziņu autors avīzē? Kas ir telefonu grāmatas redaktors? Tas ir svarīgi no izdevēja viedokļa, jo kāds ievadīja šo tekstu datorā, rediģēja, veidoja dizainu u.c. Ir jāmaksā katram, kas veic jebkādu darbu. Tāpēc ērtības nolūkos, analizējot izdošanas procesu, Fezers atšķir „rakstnieku” (*writer*) no „autora” (*author*). Definīcija „rakstnieks” ir vispārīgāka nekā „autors” – „persona, kura raksta vai ir uzrakstījusi kaut ko specifisku” (Feather, 2003, 103). „Autors” no izdevēja puses ir „persona, kura uzņemas uzrakstīt vai sastādīt, vai organizēt un pārvaldīt darba rakstīšanu un kompilēšanu, kurš tiks publicēts, un autors par to saņems attiecīgu samaksu” (Feather, 2003, 103). Tādējādi, lai modelis varētu izskaidrot visus gadījumus, ķēdei Autors – Izdevējs – Lasītājs tiek pievienots arī Rakstnieks (sk. 3.5. att.).

RAKSTNIEKS(I) → AUTORS → IZDEVĒJS

3.5. att. Grāmatas sagatavošana publicēšanai (Feather, 2003, 104)

Daudzos gadījumos rakstnieks un autors ir viena un tā pati persona. Tomēr šī shēma ļoti labi ilustrē „autora” atbildību par darbu, kurš tiek sūtīts izdevējam. Nākamā shēma (sk. 3.6. att.) atspoguļo arī vairākas iespējamās attiecības starp personām, kuras tiek iesaistītas grāmatas rakstīšanas procesā un ietekmē autoru.

RAKSTNIEKS → AUTORS →
 AUTORA DRAUGI/KOLĒĢI/ASISTENTI →
 PILNVAROTAIS →
 IZDEVĒJS

3.6. att. Autors un pārējie (Feather, 2003, 104)

Tie ir autora draugi, kolēģi, asistenti un pilnvarotie. Tādējādi tiek ilustrēta publicējamā materiāla radīšanas komplicētība.

Pati materiāla sagatavošana publicēšanai arī ir komplicēts process. Atkarībā no teksta veida autoriem dažādās proporcijās ir nepieciešamas dažāda veida iemaņas: radošās, intelektuālās, formālās un tehniskās. Tā ir spēja rakstīt skaidri un atbilstoši izdevēja prasībām, izpratne, kā pasniegt materiālu, lai piesaistītu lasītāju uzmanību. Formālās iemaņas ietver pareizu gramatikas lietošanu, sintaksi un leksiku. Tehniskās iemaņas – tā ir prasme lietot tekstapstrādes programmas vai rakstāmmašīnu.

Rakstnieku pierastais darba ritms var atšķirties – fiksēts vārdu skaits dienā, noteikts laika periods katru dienu līdz gala termiņam, divas – trīs grāmatas gadā utt. Motivācija arī var būt dažāda – sākot ar nepieciešamību izpausties radoši vai mērķi izteikt savu viedokli, vai ietekmēt sabiedriskus, politiskus vai reliģiskus uzskatus, un beidzot ar vienkāršu naudas pelnīšanas mērķi. Fezers (2003, 106) apgalvo, kā lielākajai daļai autoru šie motīvi ir jaukti, un „publikācijas rakstīšanas motīvu maisījums ir svarīgs elements autora un izdevēja attiecību izpratnē”. Abi ir ieinteresēti rezultātā. Autori un rakstnieki, pat ja strādā vienā komandā, ir individualitātes, un viņus vienmēr var identificēt. Izdevēji tieši otrādi – parasti ir bezpersoniski, tās ir sabiedrības un korporācijas. Taču praktiski autori sadarbojas ar izdevniecības individuālo pārstāvi – ar redaktoru.

Džons Fezers izdala trīs galvenos kontekstus, kuros vārds „redaktors” tiek lietots izdevējdarbībā. Tie ir:

- avīzes vai žurnāla redaktors, kam ir galvenā atbildība par to, kas tajos tiek publicēts;
- izdevniecības redaktors, kas pasūta un izvēlas materiālu publicēšanai un ir atbildīgs par izdošanas procesa vadīšanu;
- redaktors, kura uzdevums ir sagatavot autora darbu iespiešanai vai elektroniskai publicēšanai.

Grāmatu izdevniecības redaktora funkcijas ļoti atšķiras no avīzes vai žurnāla redaktora funkcijām. Viņa galvenais uzdevums ir grāmatu saraksta plānošana, kādi nosaukumi tiks izdoti. Protams, katrā izdevniecībā ir savi ierobežojumi, ko var un ko nevar redaktors atkarībā no izdevniecības politikas, kāda veida literatūru tā izdod, uz kādiem tirgiem tā ir mērķorientēta utt. Kopumā redaktori darbojas biznesa plāna un politikas ietvaros, kuri ir noteikti un saskaņoti kompānijas augstākajos līmeņos, tomēr galvenais redaktors ir iesaistīts šajā lēmuma pieņemšanas procesā.

Mazās izdevniecībās publicējamā materiāla izvēles process parasti atrodas īpašnieka rokās, bet lielajās kompānijās šis darbs tiek nodots saraksta menedžeriem. Īpatnējs redaktoru uzdevums ir atspoguļot kompānijas prioritātes. Galvenie redaktori (saraksta menedžeri) atbild par publicējamo nosaukumu izvēli un iekļaušanu sarakstā, autoru piesaisti utt. Viņu atbildība var tikt sadalīta pa žanriem (beletristika, atsauksmes utt.), pa priekšmetiem (vēsture, zinātne

utt.) vai atkarībā no paredzētā noieta tirgus (plaša patēriņa grāmatas, profesionālās grāmatas, mācību grāmatas). Viņi atbild par līguma attiecībām ar autoriem. Daudzās kompānijās galvenie redaktori lēmuma pieņemšanā sadarbojas ar mārketinga nodaļu. Var teikt, ka galvenie redaktori ir svarīga saikne starp kompāniju, autoriem, grāmatām un tirgu.

Visus kārtējos darbus ar autoru risina redaktora palīgs, līdz grāmata tiek iesniegta izdevniecībā. Pēc iesniegšanas redaktora atbildība ir pārvaldīt izdošanas procesu līdz brīdim, kad iespiestās grāmatas ir gatavas sūtīšanai uz veikaliem.

Trešā redaktora funkcija ir autora iesniegtā materiāla sagatavošana iespiešanai. Teksta redaktors pārbauda stilu, labo autora gramatiku, „uzspiež” izdevniecības stila ievērošanu bibliogrāfisko norāžu, lielo burtu, titullapas, lapas izkārtojuma ziņā utt. Šis darbs, ja ir izdarīts pamatīgi, ir neredzams lasītājam, tomēr teksta rediģēšana ir būtiska kvalitatīva profesionāla izdevējdarbības produkta sastāvdaļa. Teksta redaktora pienākumos var iekļaut arī rādītāja sagatavošanu.

Protams, katrā organizācijā šie redaktora amata nosaukumi un darba sadale starp darbiniekiem var atšķirties, tomēr būtība – redaktora darba funkcijas paliek tādas pašas.

Kā atzīmē Fezers, attiecības Autors – Redaktors – Izdevējs ir tik personiskas, ka ir grūti tās vispārināt, tomēr tās ir savstarpēji saistītas. Šīs attiecības var būt arī konfrontējošas, jo, kaut gan viņiem ir kopīgas intereses, autoram un redaktoram ir dažādi motīvi. Neizbēgami rodas konflikti gan literārajā, gan biznesa jomā.

Biznesa attiecības starp autoru un izdevēju tiek regulētas ar līgumu. Galvenais līguma priekšnosacījums ir tas, ka autors piedāvā savu radīto intelektuālo īpašumu. Džons Fezers nosauc vairākas standarta pazīmes, kuras ir gandrīz visos tāda veida kontraktos. Līgumā vienmēr tiek norādītas sekojošas pozīcijas:

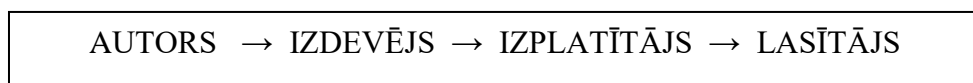
- autors, nosaukums, priekšmets un grāmatas apjoms;
- iesniegšanas datums;
- kādā formātā grāmata tiks iesniegta;
- kādā formātā grāmata tiks publicēta;
- teritorija, kurā grāmata tiks izplatīta;
- vienošanās par autoratlīdzību.

Līgumā parasti tiek arī ietverts:

- nepieciešamie nosacījumi, kāds iesniegtais darbs ir pieņemams izdevējam;
- izdevēja saistības izdot darbu, ja autors izpilda savas saistības;
- autora garantija, ka darbs nepārkāpj likumu saistībā ar autortiesībām, apmelošanu vai piedauzību;
- detaļas saistībā ar ilustrācijām, korektūru u.tml.

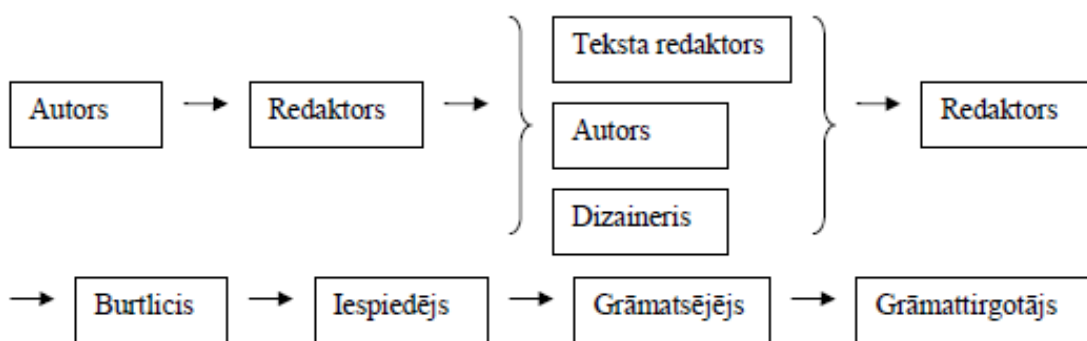
Publicējot grāmatu, gan autoram, gan izdevējam līguma saistības var radīt riskus. Galvenā prasība autoram ir iesniegt gatavu darbu laikā un tādā veidā, kā ir vienojušies. Tas nozīmē pareiza līmeņa un apjoma grāmatu tādā fiziskā formā (disks, mašīnraksts utt.), kuru ir pieprasījis izdevējs. Savukārt izdevējs apņemas iespīest darbu noteiktā vai minimālā metienā, reklamēt un pārdot to. Samaksa autoram parasti ir autoratlīdzības veidā, procentuālā attiecībā no izdevēja iegūtās peļņas no grāmatas pārdošanas.

Lasītājs var nonākt līdz iespieddarbam vairākos veidos, piemēram, pērkot grāmatu veikalā vai lasot bibliotēkā. Nākamā shēma (sk. 3.7. att.) attēlo turpmāko posmu pēc grāmatu izdošanas posma, kuru pārstāv Izdevējs. Izplatītājs ir starpnieks starp Izdevēju un Lasītāju.

3.7. att. No autora līdz lasītājam: mazāk vienkāršota shēma (Feather, 2003, 117)

Džons Fezers (2003) piedāvā arī pilnīgu izdošanas procesa norises shēmu, kurā ir parādīti iespējamie komunikācijas procesa dalībnieki – autors, redaktors, teksta redaktors, dizainers, burtlicis, iespiedējs, grāmatsējējs, grāmattirgotājs (sk. 3.8. att.). Īpaši tiek akcentēta redaktora kā projekta vadītāja loma.

3.8. att. No redaktora līdz grāmattirgotājam (Feather, 2003, 119)

Aptuveni 12 līdz 18 mēnešus pēc līguma parakstīšanas autors iesniedz teksta gala variantu izdevniecībā, to lasa apgāda redaktors vai redaktora palīgs. Līgumā ir norādīts, kādam jābūt izdevējam pieņemamam darbam. Šis posms ir pēdējā iespēja noraidīt darbu vai lūgt ieviest būtiskas izmaiņas.

Tālākā teksta apstrāde notiek teksta redaktora pārraudzībā. Viņš sastāda jautājumus un komentārus par teksta stila skaidrību, precizitāti un konsekvensi. Šajā posmā starp autoru un

teksta redaktoru var notikt šo jautājumu apspriešana vai diskusija, bet vairums autoru parasti ievēro kompetenta teksta redaktora padomus.

Paralēli teksta stila uzlabošanas procesam parasti tiek noformēts arī grāmatas dizains. Dizains līdzīgi teksta rediģēšanai ir aizvien vairāk ārštata darbinieku darbs. Dizainers izvēlas formātu, organizē lappušu izkārtojumu, izvēlas piemērotu stilu. Viņš ir atbildīgs arī par ilustrācijām tekstā, grāmatas vāka dizainu, titullapas u.c. grāmatas elementu noformējumu. Daudzos gadījumos šie jautājumi ir noteikti vienošanās gaitā. Kopumā grāmatas, atbilstoši to saturam, žanram un iesējumam, ir apmēram vienāda izmēra, kuru nosaka standarta iespiešanas papīra izmēri. Pastāv fonta izmēru, lapaspušu apmaļu normas utt. Dizainers strādā saskaņā ar izdevēja izvirzītajām prasībām, taču lēmumus parasti pieņem redaktors. Tādējādi var teikt, ka izdevēja vēlmes kaut kādā mērā ierobežo dizainera darbu.

Kad izdevums ir izrediģēts un noformēts līdz galam, tas ir gatavs salikumam. Šis posms joprojām tiek tā saukts, kaut gan šodien vairs nav nepieciešams burtliča darbs. Šajā posmā tiek iespiestas dažas grāmatas izmēģinājuma kopijas. Parasti to paveic tipogrāfijas, kur izdevums arī vēlāk tiek iespiests un iesiets. Korektūru lasīšana neaprobežojas tikai ar elektroniskās versijas lasīšanu. Labā prakse ir tā, ka korektūru izlasa gan redaktors, gan pats autors. Šajā posmā redaktors vai autors var papildināt satura rādītāju, norādes, rādītājus u.c. grāmatas īpatnības, kas ir saistītas ar lapaspušu numuriem. Tā ir arī pēdējā iespēja veikt pēdējos sīkos labojumus.

Kad tiek ieviestas pēdējās korekcijas, grāmatas tiek iespiestas un iesietas – tiek sagatavota tirāža, kas ir plānota pārdošanai. Drīz pēc tam izdevums tiek nosūtīts uz grāmatnīcām. Tas tiek darīts, cik vien ir iespējams ātri, jo no tā ir atkarīga lielākas peļņas iegūšana. Redaktora komanda un arī autors ir iesaistīti šajā darbā, taču ir arī citi speciālisti, kuru darbs ir fokusēts uz reklāmu, mārketingu un pārdošanu.

Džons Fezers atzīmē, ka galvenais un nemainīgais izdevējdarbības ekonomiskais princips ir ātri pārdot lielu skaitu eksemplāru. Šis mērķis var tikt sasniegts tikai tajā gadījumā, ja reklāmas un mārketinga darbs tiek veikts jau grāmatu izdošanas cikla sākumā.

Būtiski elementi grāmatu izplatīšanas procesā ir pasūtījums un piegāde (sk. 3.9. att.).

GRĀMATTIRGOTĀJS → <i>pasūtījums</i> → IZPLATĪTĀJS → <i>grāmatas</i> → GRĀMATTIRGOTĀJS
--

3.9. att. Izplatīšanas vienkāršais modelis (Feather, 2003, 123)

No grāmattirgotāja skatupunkta vissvarīgākais ir tas, lai vidējā aizkavēšanās starp pasūtījumu un grāmatas saņemšanu būtu no četrām līdz septiņām dienām.

Džons Fezers (2003) apraksta tradicionālos lielas izdevniecības darbības procesus, kā grāmata transformējas no autora jaunrades līdz izdevēja produktam. Tiek aplūkots ideāls modelis, kurā katrs elements pilda noteiktas funkcijas. Šis modelis var tikt attiecināts arī uz maziem apgādiem, kuros galvenie principi kopumā tiek saglabāti. Modelis der jebkādam izdevējdarbības produktam, drukātam vai elektroniskam, grāmatai vai žurnālam, orientētam uz masveida tirgu vai šauram speciālistu lokam. Daži posmi var tikt saīsināti vai izlaisti, arī ar jauno tehnoloģiju ieviešanu izdevējdarbībā daži procesi pārveidojās, dažas redaktora tradicionālās funkcijas pārņēma autori (piemēram, autori iesniedz izdevniecībā gatavu tekstu jau datorsalikumā), taču neviens publicēts dokuments nevar sasniegt savu lasītāju, neizejot šos procesus. „Neviens teksts nesasnies auditoriju, ja nebūs sacerēts, rediģēts, noformēts un izplatīts” (Feather, 2003, 125). Izdošanas process ir nozīmīgs posms komunikācijas ķēdē no autora līdz lasītājam.

Tomēr ne mazums izdevēju tādu vai citādu iemeslu dēļ daļu no modelī aprakstītajiem posmiem mēdz ignorēt ar visām no tā izrietošajām sekām. Tā, aprakstot situāciju, kurā nākas darboties privātiem krievu grāmatu izdevējiem Latvijā 20. gadsimta 90. gados, Jurijs Abizovs (2003) norāda uz sarežģītību apvienot komerciālos mērķus ar profesionālismu. „Tajā laikā lielākā daļa izdevēju bija spiesta steidzināt tirāžas iznākšanu („знать” тираж), atliekot malā grāmatas izdošanas tradicionālo shēmu „autors – izdevējs – tipogrāfija”. Galvenā institūcija, kas rada „Grāmatu”, izdošanas pieredzes un profesionālisma, radošuma un gudrības nesējs – proti izdevniecība, palika novārtā (Абызов, 2003, 4). Dažreiz arī netika ievērotas autortiesības, „tas bija laiks, kad vecie likumi nedarbojas, jauno likumu nav, tirgus ir stihisks, honorārus var nemaksāt, līgumus neparakstīt” (Морозова, 2002).

Maģistra darba empīriskajā daļā tiek mēģināts konstatēt šādus gadījumus – atsevišķu modeļa posmu iztrūkumu.

4. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

4. 1. Vēsturisks pētījums un jaukta tipa stratēģija

Maģistra darba pētījums ir vēsturisks pētījums, jo tiek balstīts uz datiem, kas jau eksistē. „Vēsturisks pētījums ir sistemātisks datu un faktu meklēšanas process, lai atbildētu uz jautājumu par pagātņi ar mērķi saprast tagadnes praksi un tendences” (Geske, Grīnfelds, 2006, 34).

Maģistra darba pētījumam tika izvēlēta jaukta tipa stratēģija – pieeja, kas kombinē un savieno kvantitatīvās un kvalitatīvās pētījuma stratēģijas. Jaukto metožu pieeja ir tāda, „kur pētnieks vāc, analizē un integrē gan kvalitatīvos, gan kvantitatīvos datus atsevišķā pētījumā vai vairākos pētījumos viena pētījuma ietvaros” (Pipere, 2011b, 128). Atkarībā no pētījuma mērķa tiek izvēlētas konkrētas pētniecības metodes.

Viens no vispazīstamākajiem jaukto metožu lietojumiem ir triangulācija, kad divu datu kopu rezultāti, kas iegūti ar kvalitatīvo un kvantitatīvo pieeju, kaut kādā jomā pārklājas. Tas tiek uzskatīts par labāku patiesās situācijas indikatoru nekā atsevišķi kvalitatīvā vai kvantitatīvā pētījuma rezultāti (Kropļijs, Raščevska, 2010).

Ir vairākas procedūras, kas ir saistītas ar jaukto metožu pieeju: secīgās procedūras, paralēlās procedūras un transformatīvās procedūras (Pipere, 2011b).

Secīgo procedūru gaitā vienas metodes rezultāti tiek detalizēti vai paplašināti ar citu metodi. Secinājumi, kas balstās uz rezultātiem vienā stratēģijā, dod iespēju veidot nākamās stratēģijas dizainu. Gala secinājumi balstās uz abu stratēģiju rezultātiem. Otra izmantotā stratēģija tiek realizēta, lai apstiprinātu vai apstrīdētu pirmās stratēģijas secinājumus, vai sniegtu plašāku pirmās stratēģijas rezultātu skaidrojumu.

Paralēlo procedūru gaitā tiek sapludināti kvantitatīvie un kvalitatīvie dati ar mērķi sniegt visaptverošu pētījuma problēmas analīzi. Abas datu formas tiek ievāktas vienlaicīgi, bet datu integrācija notiek, interpretējot kopīgos rezultātus. Katrs datu kopums tiek analizēts atsevišķi, un tiek izdarīti secinājumi. Rezultāti tiek integrēti, salīdzinot secinājumus un cenšoties izveidot plašāku izpratni.

Transformatīvo procedūru gaitā kā visaptveroša perspektīva pētījuma dizainam, kas ietver gan kvantitatīvus, gan kvalitatīvus datus, tiek izmantots teorētisks skatījums. Šī pieeja balstās uz kritisko teoriju, dažādu grupu interešu aizstāvību un darbības pētījuma teoriju.

Jaukto metožu izmantošanas mērķis maģistra darba pētījumā ir sniegt visaptverošu pētījuma problēmas analīzi, kā arī izmantot kvalitatīvās metodes – intervijas un

kontentanalīzi, lai paskaidrotu un paplašinātu kvantitatīvā pētījuma rezultātus – daiļliterāras repertuāra statistiskās analīzes (bibliometrijas) rezultātus.

Tātad maģistra darbā izmantojamās pētniecības metodes ir bibliometrija, kontentanalīze un intervijas.

4. 2. Bibliometrija

Bibliometrija ir kvantitatīvo datu ieguves metode. Maģistrā darbā tā tiek balstīta uz bibliogrāfisko datu analīzi. Datu analīzes metode ir statistiskā.

Tiešsaistes informācijas zinātnes un bibliotēkzinātnes vārdnīcā „ODLIS” bibliometrija ir definēta kā „matemātisko un statistisko metožu izmantošana, lai pētītu un noteiktu materiālu izmantošanas un pakalpojumu sniegšanas modeļus bibliotēkā vai, lai analizētu literāras struktūras vēsturisko attīstību, īpaši autorību, publicēšanu un izmantošanu”.

Bibliometriju var iedalīt aprakstošajā un vērtējošajā bibliometrijā.

Aprakstošā bibliometrija pēta publikāciju skaitu vai literāras produktivitāti kādā noteiktā jomā, lai salīdzinātu publikāciju skaitu dažādās valstīs, apakšnozarēs vai laika periodos. Analīzei tiek izmantota aprakstošo datu kolekcija par dokumentu. Aprakstošajā bibliometrijā tiek ievākti tādi dati kā atbildīgie par informācijas producēšanu un izdošanu, izdevumu formas, izdošanas valoda, laiks un biežums, tematika, izdoto izdevumu daudzums, ģeogrāfiskā izcelšanās (Diodato, 1994).

Vērtējošā bibliometrija galvenokārt pievēršas zinātniskās aktivitātes vērtēšanai un zinātniskās darbības kvalitātes izvērtēšanai. Tāda ir citēšanas analīze. Galvenais, kas atšķir vērtējošo bibliometriju no aprakstošās, ir analizējamo datu ticamības līmenis (Leeuwen, 2004).

Maģistra darba pētījumā tiek izmantota aprakstošā bibliometrija, jo tiek pētīti un analizēti bibliogrāfiskie dati par daiļliterāras izdevumiem krievu valodā 20. gs. 90. gados, lai noteiktu daiļliterāras repertuāra kvantitatīvos parametrus: gadā izdoto grāmatu skaitu pēc nosaukumiem un to vidējo metienu, kā arī prozas, dzejas un dramaturģijas izdevumu īpatsvaru; visvairāk izdotos autorus u.tml.

Maģistra darba pētījumā no 1991. līdz 2000. gadam Latvijā izdotās daiļliterāras krievu valodā bibliometriskajai un kontentanalīzei tika izmantota bibliogrāfiskā informācija no bibliogrāfiskajiem rādītājiem „*Русская книга Латвии 1990-2001*” un „*Русская книга Латвии 2002–2010*”.

Tā kā iepriekšminētajos bibliogrāfiskajos rādītājos tika apkopoti ne tikai daiļliterāras izdevumi, bet vispār humanitāra profila literāra, ieskaitot mācību grāmatas,

populārzinātnisko literatūru, reliģiska satura literatūru u.c., maģistra darbā no abiem rādītājiem pēc informācijas bibliogrāfiskajā aprakstā tika atlasīti tikai daiļliteratūras izdevumi. (Svēto dzīvesstāsti netika uzskaitīti kā daiļliteratūra, jo tie vairāk pieder pie reliģiskā satura literatūras). Neskaidrību gadījumā, ja pēc apraksta nevarēja viennozīmīgi spriest, vai noteiktais izdevums pieder pie daiļliteratūras, informācija par šo izdevumu tika meklēta Valsts nozīmes bibliotēku kopkatalogā, un tika skatīts noteiktai grāmatai pievienotais LNB priekšmets un UDK indekss. Maģistra darba pētījumā daudzsējumu izdevumi tika uzskaitīti kā viens izdevums. Ja šie daudzsējumu izdevumi tika laisti klajā vairāku gadu laikā, tad maģistra darbā tika uzskaitīts tikai gads, kad bija iznācis pirmais sējums. Šādi izdevumi, to sējumu skaits un izdošanas gadi tiek aplūkoti darbā tālāk.

Maģistra darba pētījumā attiecīgie dati no bibliogrāfiskajiem rādītājiem „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010” tika ievadīti datorformātā ar mērķi veikt automatizētu datu apstrādi. *Microsoft Excel 2010* programmas tabulā tika ievadīta informācija par konkrēta izdevuma autoru, nosaukumu, izdošanas vietu, izdevēju, izdošanas gadu, metienu (ja tas bija norādīts rādītājā), literatūras veidu (proza, dzeja dramaturģija), žanru, sējumu skaitu, kā arī tulkotajiem izdevumiem – no kuras valodas ir ticis veikts tulkojums.

4. 3. Intervija

Lai noskaidrotu individuālos viedokļus saistībā ar maģistra darba tēmu, tiek izmantota kvalitatīvā metode – daļēji strukturēta intervija.

Intervija ir kvalitatīvo datu vākšanas metode. „Tā ir saruna, kur intervētājs uzdod jautājumus vienam vai vairākiem intervējamajiem, lai iegūtu kādu informāciju” (Pipere, 2011a, 169). Pētnieka uzdevums ir veicināt intervējamā uzticību un atklātību, kā arī veikt sabalansētu intervijas aprakstu un interpretāciju.

Daļēji strukturēta intervija nozīmē, ka intervētajam ir sagatavots vispārīgs intervijas jautājumu skaits, kuru secību var mainīt atkarībā no situācijas intervijas laikā. Jautājumi šajā gadījumā ir plašāki nekā strukturētas intervijas jautājumi, un, reaģējot uz nozīmīgām atbildēm, intervētājs var uzdot papildu jautājumus. „Pētniekam jau ir kādas zināšanas par galvenajiem jautājumiem un gaidas par to, kas varētu rasties, vai arī vēlme ierobežot interviju ar noteiktu apjomu” (Kropļijs, Raščevska, 2010, 102). Tāpat kā nestrukturētajās intervijās sarunu ierosina ar diezgan plašu atvērtu jautājumu vai pamudinājumu, kas tomēr virza sarunu noteiktā gultnē”.

Šīs metodes priekšrocība ir līdzsvars starp elastīgu struktūru un atvērtību.

Pēc distances starp intervējamo un intervētāju var izdalīt personīgās un attālinātās intervijas (t. i. telefonintervijas, intervijas pa e-pastu u.tml.).

Tā dēvētās personīgās intervijas notiek intervētāja un intervējamā personīgas tikšanās laikā. Ja intervijas laikā intervētājs un intervējamais netiekas personīgi, bet izmanto kādu saziņas līdzekli (telefonu, e-pastu) viņu starpā esošā attāluma pārvarēšanai, šādas intervijas sauc par attālinātām intervijām (Pipere, 2011a).

Maģistra darba pētījumā tika veiktas personīgās intervijas.

Interviju laikā tika veikts intervijas audioieraksts, kuram pēc intervijas tika izveidots transkripts – „kvalitatīvu datu transformācija drukātā tekstā” (Pipere, 2011a, 174).

Maģistra darba pētījumā, lai noskaidrotu speciālistu individuālos viedokļus sakarā ar pētāmo tēmu, precizētu vai paskaidrotu kvantitatīvajā pētījumā iegūtos rezultātus, kā arī uzzinātu par konkrētiem gadījumiem un respondentu personīgo pieredzi, tika veiktas četras daļēji strukturētas personīgās intervijas. Lai informācija būtu visaptveroša un daudzpusīga, intervēšanai tika izvēlēti dažāda veida speciālisti. Tika intervēti tipogrāfiju „Rota” un „Elpa-2” bijusī darbiniece (burtlice, vēlāk montētāja) Maija Čerņakeviča (ar 35 gadu darba stāžu tipogrāfijā – no 1975. līdz 2010. gadam); Latvijas krievu dzejniece Tatjana Panasjuka (*Татьяна Панасюк*) – 1997. gadā Latvijā izdotā dzejoļu krājuma „*Свет вечерний*” un citu vēlāk izdotu grāmatu autore; Latvijas krievu rakstnieks Vladislavs Silins (pseidonīms – *Андрей Басурин*), kurš raksta pārsvarā fantāzijas žanrā un izdod savas grāmatas Krievijā; un Boriss Ravdins – kultūras vēsturnieks, vairāku grāmatu un publikāciju autors, bibliogrāfiskā rādītāja „*Русская книга Латвии 1990–2001*” līdzautors (kopā ar J. Abizovu u.c.). Vidējais interviju ilgums – 38 minūtes (no 20 minūtēm līdz 1 stundai un 4 minūtēm). Intervijas notika krievu valodā, jo tā bija ērtāk respondentiem.

Lai maģistra darba pētījumā būtu atspoguļota arī izdevēju pieredze, tika aplūkotas presē jau esošas intervijas ar Padomju Savienībā pirmās kooperatīvās izdevniecības „*Слово*” un vēlāk izdevniecības „*Kontinents*” īpašnieku Oļegu Mihaļeviču.

Katrs no respondentiem parakstīja vienošanos par intervijas ierakstīšanu, transkribēšanu un izmantošanu maģistra darbā (sk. 7.–10. pielikumus). Intervijas tika daļēji transkribētas (sk. 3.–6. pielikumus). Maznozīmīgas frāzes vai izteikumi, kā arī intervējamā novirzīšanās no maģistra darba tēmas un tā jautājumiem netika transkribēti.

Tā kā respondentiem ir dažāda specializācija, katrā intervijā konkrētie interviju jautājumi bija dažādi, kopumā saglabājot vienu virzību – no dažādiem skatupunktiem raksturot situāciju, tās pozitīvās un negatīvās iezīmes un atšķirības 80. gados, 90. gados un šī gadsimta sākumā, kā arī mūsdienu tendences grāmatu izdošanas jomā.

Interviju satura analīze un interpretācija notika ar kvalitatīvās kontentanalīzes metodes palīdzību.

4. 4. Kontentanalīze

Maģistra darba pētījumā kā datu analīzes metode tiek izmantota kontentanalīze jeb satura analīze. Tiek izmantotas gan kvantitatīvas, gan kvalitatīvas operācijas. Kvantitatīvās kontentanalīzes pieejas gadījumā teksts tiek reducēts skaitliskā formā, bet kvalitatīvā kontentanalīze „iet tālāk par vienkāršu vārdu skaitīšanu vai objektīva satura izdalīšanu un pēta tekstā aplēptās tēmas un modeļus” (Pipere, 2011c, 227).

Kvantitatīvās kontentanalīzes produkts ir skaitļi, ar kuriem var manipulēt, izmantojot dažādas statistiskās metodes, bet kvalitatīvās kontentanalīzes rezultāts ir „apraksti vai tipoloģijas līdz ar dalībnieku refleksijām par to, kā viņi uztver sociālo pasauli” (Pipere, 2011c, 228).

Kolorado štata Universitātes atvērtās iniciatīvas (*open-access*) vietnē (Writing@CSU, n.d.) kontentanalīze tiek definēta kā pētniecības rīks, kuru izmanto, lai noteiktu kādu vārdu vai konceptu esamību viena teksta ietvaros vai vairākos tekstos. Tiek noteikts daudzums, un tiek analizēta šo vārdu vai konceptu esamība, nozīme un attiecības. Tālāk tiek izdarīti secinājumi par to, ko satur šie teksti. Tekstus var definēt plaši – kā grāmatas, grāmatu nodaļas, esejas, intervijas, diskusijas, rakstus, avīžu virsrakstus u.c. Lai veiktu jebkuru šo tekstu kontentanalīzi, teksts tiek kodēts jeb sadalīts noteiktās dažāda līmeņa kategorijās – vārdos, vārdu nozīmēs, frāzēs, teikumos vai tēmās un pēc tam analizēts, izmantojot kontentanalīzes pamatmetodes: konceptuālo (*conceptual analysis*) vai relāciju (*relational analysis*) analīzi.

Konceptuālajā analīzē pētīšanai tiek izvēlēti koncepti. Relāciju analīze pēta attiecības starp konceptiem, fokusējoties uz semantiskām jeb nozīmes attiecībām.

Konceptuālās analīzes posmi ir:

1. Analīzes līmeņa noteikšana.
2. Noteikt, cik daudz konceptu ir jāiekodē.
3. Noteikt, vai kodēt koncepta eksistēšanu kā tādu vai arī tā biežumu.
4. Atšķirību noteikšana starp konceptiem.
5. Tekstu kodēšanas likumu izstrāde.
6. Nolemt, ko darīt ar “neatbilstošo” informāciju.
7. Tekstu kodēšana.
8. Rezultātu analīze.

Relāciju analīzes posmi ir:

1. Jautājuma identifikācija.

2. Piemēra vai piemēru izvēle analīzei.
3. Analīzes tipa (attiecību tipa) noteikšana.
4. Teksta samazināšana līdz kategorijām un kodēšana.
5. Pētīt attiecības starp konceptiem.
6. Attiecību kodēšana.
7. Statistiskās analīzes veikšana.
8. Rezultātu shematiska (grafiska) attēlošana.

Maģistra darbā tiek izmantota gan konceptuālā, gan relāciju analīze.

Ar kvantitatīvās kontentanalīzes palīdzību tiek analizēts viss 20. gs. 90. gados Latvijā krievu valodā izdotās daiļliteratūras repertuārs.

Interviju laikā iegūtie dati tiek analizēti, izmantojot kvalitatīvās kontentanalīzes metodi, iedalot respondentu atbildes sekojošās kategorijās (sk. 4.1. tab.).

4.1. tabula

Kontentanalīzes kategorijas tabulas veidā

	80. gadi	90. gadi	21.gs. sākums un mūsdienu tendences
Vispārējs situācijas apraksts			
Pozitīvās iezīmes (respondenta viedoklis)			
Negatīvās iezīmes (respondenta viedoklis)			
Respondenta pozitīvā pieredze (konkrētie gadījumi)			
Respondenta negatīvā pieredze (konkrētie gadījumi)			

Ar kontentanalīzes metodi atsevišķām grāmatām (ja tas netika norādīts bibliogrāfiskajā aprakstā rādītājos „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010”), balstoties uz grāmatu anotācijām, tika arī noteikts žanrs.

5. AVOTU UN ATSEVIŠĶU PUBLIKĀCIJU APSKATS

Lai apzinātu maģistra darba tēmas izpētes pakāpi, kā arī vispārīgi aplūkotu krievu grāmatas Latvijā attīstības galvenās tendences un problēmas, kopš pirmo krievu izdevniecību parādīšanās Latvijā līdz mūsdienām, tika veikts avotu un atsevišķu publikāciju apskats.

Krievu grāmata Latvijā, tai skaitā daiļliteratūra, ir Latvijas krievu kultūras daļa. Tomēr pilnībā tā nav apzināta un ir izpētīta tikai daļēji, kaut gan ir bijuši mēģinājumi fiksēt un pētīt šo jautājumu. Latvijas krievu kultūras biedrība (ЛЮПК) sabiedriskā kārtā savāca diezgan iespaidīgu skaitu Latvijas neatkarības pirmās desmitgades krievu izdevumu, pēc tam arī organizēja izstādes Rīgā, Daugavpilī un Ventspilī. Latvijas krievu grāmatas izstāde 1990–2001, kuru sagatavoja Latvijas kultūras biedrība un žurnāls „*Дaugava*” 2001. gadā, bija par pamatu 2003. gadā izdotajam bibliogrāfiskajam rādītājam „*Русская книга Латвии (1990-2001): Материалы к указателю*” (sastādītāji J. Abizovs, K. Kamenskis, B. Ravdins, A. Rakitjanskis), kurā tiek minēti 1383 šajā laika posmā izdotu grāmatu un brošūru nosaukumi krievu valodā. Sastādītāju uzmanība tika vērsta tikai uz humanitāra profila grāmatām (beletristiku, vēsturi, novadpētniecību, filozofiju, reliģiju, literatūrzinātni, valodniecību, mākslu). Anatolijs Rakitjanskis un Svetlana Semjonova turpināja šo darbu un apkopoja informāciju par Latvijā izdotajām grāmatām no 2002. līdz 2010. gadam krievu valodā 2014. gada bibliogrāfiskajā rādītājā „*Русская книга Латвии 2002–2010: библиогр. указ.*” Šajā izdevumā nav apkopotas tikai humanitāra profila grāmatas, kā tas ir 2003. gada rādītājā. Tiek pārstāvēta arī citu nozaru literatūra. Šajā izdevumā tika iekļauts arī papildu materiāls par grāmatām, kas tika izdotas no 1990. līdz 2001. gadam un netika atspoguļotas J. Abizova rādītājā „*Русская книга Латвии (1990-2001): Материалы к указателю*”. Tādējādi rādītājs no 1990. līdz 2001. gadam tika papildināts ar 70 nosaukumiem, no kuriem aptuveni viena trešdaļa ir daiļliteratūra, pārsvarā dzeja.

Saistībā ar citu līdzīgu rādītāju esamību var minēt 2013. gadā Rīgas Grebenščikova vecticībnieku draudzes izdoto bibliogrāfisko rādītāju „*Староверческая книга Латвии 1989–2012*” (sastādītājs Illarions Ivanovs) un 2007. gadā izdoto sarakstu „*Дaugava: 1977-2006. Рочник*” (sastādītāji A. Rakitjanskis, B. Gehts, V. Avdoņina, Ž. Ezīte).

Publikāciju par maģistra darbā pētāmo tēmu nav daudz, un pārsvarā tās ir tikai faktoloģiskas. Nelieli pētījumi un apceres par tēmu, kas veltīta krievu valodā izdotai literatūrai Latvijā, neregulāri parādījās žurnālā „*Дaugava*”, piemēram, kultūras vēsturnieka Borisa Ravdina (2005) raksts par krievu literārajām apvienībām Latvijā no 1990. līdz 2004. gadam ar pievienotu literāro apvienību sarakstu, vai arī Ludmilas un Pētera Mežiņu (2005)

raksts, kas veltīts Latvijas krievu literātu apvienības „Светоч” darbībai, un raksta pielikumā ir no 1988. līdz 2002. gadam izdoto grāmatu saraksts, kā arī Fainas Osinas (2005) raksts par literatūru Daugavpilī, Daugavpils literāro apvienību un šajā pilsētā izdotajiem dzejas krājumiem un literārajiem almanahiem.

Visplašāk krievu valodā izdoto literatūru Latvijā pētīja Latvijas krievu rakstnieks, tulkotājs, literatūrzinātnieks, Baltijas krievu kultūras vēstures speciālists Jurijs Abizovs (1921–2006). Ārzemēs tika izdots viņa monumentālais darbs četros sējumos – *Русское печатное слово в Латвии 1917-1944 гг. : био-библиографический справочник / Юрий Абызов. Stanford : Stanford University, 1990-1991*, kā arī vēsturiski biobibliogrāfiskā apcere par šiem laikiem – *А издавалось это в Риге, 1918-1944 : историко-библиографический очерк / Юрий Абызов. Москва : Русский путь : Библиотека-фонд "Русское зарубежье", 2006*, kā arī citi darbi, kuri tika rakstīti kopā ar līdzautoriem.

Krievu grāmatu izdošanai Latvijā ir noteiktas tradīcijas, jo krievu izdevniecības Latvijā sāka parādīties jau kopš 1924. gada. Kā norāda Jurijs Abizovs (2006), protams, no sākuma tie bija tikai mēģinājumi, ne vienmēr veiksmīgi un kvalitatīvi. Izdevēji ar mainīgām sekmēm meklēja nišas naudas un lasītāju iegūšanai.

Padomju Latvijas laikā visa grāmatniecība atradās valsts rokās, bija valsts finansēta un stingri plānota, PSRS institūciju akceptēta, politiski cenzēta un koncentrēta sešās valsts izdevniecībās („Liesma” (no 1946. līdz 1964. gadam – Latvijas Valsts izdevniecība), „Zvaigzne”, „Avots”, „Zinātne”, Latvijas Enciklopēdija un „Sprīdītis”), bet pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 20. gs. 90. gados sākās pilnīgi jauns posms Latvijas grāmatniecībā (Rozenbaha, 2002).

Tika dibinātas jaunas izdevniecības un grāmatu apgādi, izdevējfirmas un akciju sabiedrības, grāmatas sāka izdot individuālie izdevēji un autori paši. Notika būtiskas izmaiņas daiļliteratūras repertuāra struktūrā, tika laists klajā daudz atkārtotu un reproducētu izdevumu. Tajā pašā laikā Latvijas autoriem parādījās iespējas pašiem izlaist grāmatas par savu naudu. Šajā laika posmā tika dibinātas daudzas Latvijas krievu literārās apvienības, kuras arī izdeva savu autoru darbus. Var minēt, ka Latvijā iespiesto grāmatu produkciju tajā laikā izplatīja ne tikai Latvijā, bet arī Krievijas tirgū.

Par maģistra darbā pētāmo laika periodu Jurijs Abizovs (2003) atzīmē, ka 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā izdevējdarbību raksturoja dažas noteiktas iezīmes. Piemēram, ne vienmēr tirāža, kura tika norādīta t.s. grāmatas pasē, atbilda patiesajai tirāžai, it īpaši tas attiecās uz masveida izdevumiem. Ir zināmi gadījumi, kad pasē metiens tika atzīmēts lielāks nekā reālais. Bieži vien grāmatās netika norādīts tulkotāja vārds vai vispār netika atzīmēts, ka tas ir tulkojums. To var izskaidrot ne tikai ar jauno izdevniecību nevērību, bet arī ar izdevēju

vēlēšanos „apriet” autortiesības. Aiz valsts izdevniecības vārda varēja slēpties „meitas” izdevniecības ar savu nosaukumu vai arī bez nosaukuma. Grāmatā vispār varēja netikt norādīta izdevniecība. Daži izdevniecību nosaukumi un izdošanas vietas bija autora un pasūtītāja vārdu spēle, piemēram „Алемхонс”. Ja krievu valodā šo vārdu izlasa no otra gala, tad var izlasīt „pagirās”.

Visaktīvāk Rīgas izdevniecības nodarbojās ar krievu grāmatu izdošanu no 80. gadu beigām līdz 90. gadu sākumam. 1987. gadā Rīgā O. Mihaļevičs, M. Ziemeļis, V. Rešetovs un A. Kutehovs nodibināja kooperatīvo izdevniecību „Слово”. Tā bija pirmā neatkarīgā izdevniecība Padomju Savienībā kopš 20. gadsimta 20. gadiem. Pirmā grāmata, kuru tā izdeva, bija krievu dzejnieka Borisa Pasternaka dzeja.

Pirmās privātās izdevniecības Latvijā sāka dibināt kolekcionāri un dažādu kultūras biedrību un savienību locekļi. Lielākā daļa no tiem, kā raksta J. Abizovs, drīz vien bija spiesti pamest izdevējdarbību vai ražot komercproduktu, kurš ir tālu no „īstas” grāmatas. „Tomēr, neskatoties uz visām izdevējdarbības un repertuāra kļūdām, jaunās izdevniecības īsā laika periodā mācēja laist klajā milzīgu skaitu lasītāju sen gaidītu grāmatu” (Абызов, 2003, 4).

90. gadu izdevumu repertuārs ļauj saskatīt vairākas tendences: gan iepriekšējā perioda inerces turpinājumu, gan jaunas parādības, gan tirgus pieprasījuma ietekmi uz grāmatu repertuāru, gan izdevēju specifisku attieksmi pret autortiesībām. Tas viss ļauj pastarpināti veikt secinājumus par izdevēju un sabiedrības kultūras līmeni, lasītāju vajadzībām u.tml.

Konkurences palielināšanās, grāmatu tirgus piesātināšanās, lasītāju pieprasījums pēc kvalitatīviem izdevumiem, izdevumu ienesīguma pazemināšanās, iedzīvotāju maksāspējas pazemināšanās, muiža uz robežām un arī citi faktori ietekmēja izmaiņas krievu izdevumu nomenklatūrā Latvijā 20. gadsimta 90. gadu vidū. Kopš tā laika ļoti maz grāmatu krievu valodā iznāk ar lielāku tirāžu par 300–500 eksemplāriem. Ļoti grūti atrast stabili rentablu izdevniecību. Neliels skaits Rīgas autoru sadarbojas ar Krievijas izdevniecībām. Krievu izdevumus Latvijā parasti finansēja paši autori, resori, mecenāti vai fondi.

Daudzas Latvijas literārās apvienības 20. gadsimta 90. gados arī izdeva savu autoru darbus. Kultūras vēsturnieks Boriss Ravdins (2005) publikācijā “Русские литературные объединения Латвии 1990–2004” uzskaita tā laika krievu literārās apvienības, ieskicē to rašanās un pastāvēšanas vēsturi, kā arī dod savu vērtējumu. Viņš uzskata, ka literārās apvienības, pulciņi un saloni, to darbība ir laikmeta literārās un sabiedriskās dzīves rādītājs. Pirmo šādu apvienību Rīgā – Krievu literatūras pulciņu (*Русский литературный кружок*) – dibināja 1873. gadā ievērojamais publicists, vēsturnieks, žurnālists, tulkotājs un apgaismotājs J. Češihins. Pat Otrā pasaules kara laikā Rīgā pastāvēja Krievu literatūras un teātra studija (*Русская литературно-театральная студия*), kuru vadīja dzejnieks un tulkotājs V.

Tretjakovs. No 1950. līdz 1980. gadam literārie pulciņi bija dažādu avīžu vai rūpnīcu uzraudzībā. Līdztekus tam, 60.–70. gados izveidojās „neatkarīgie” pulciņi un saloni, kuru locekļu tikšanās vietas bija saistītas ar noteiktām kafejnīcām. Pastāvēja arī dažādi mājas saloni.

Kopš „perestroikas” laikiem (no 1980. gadu beigām līdz 1990. gadu sākumam) Latvijā bija novērojams krievu literāro un literāro un muzikālo apvienību veidošanās uzplaukums, un piecpadsmit gadu laikā reģistrēto un neregistrēto literāro studiju skaits pārsniedza sešdesmit.

Literārās apvienības veidojās, tika slēgtas, apvienojās, dalījās... Literārās studijas tika veidotas uz tradicionāliem pamatiem – pēc estētiskajiem, sabiedriskajiem, paaudžu, jauktiem u.c. principiem. Lielāko daļu apvienību veidoja dzejnieki. Tika laisti klajā daudzi literāro apvienību locekļu izdevumi – sava veida jaunais „samizdats”. B. Ravdins (2005) atzīmē, ka ne visiem literāro biedrību dalībniekiem ir tiesības saukt sevi par Rakstnieku vai Dzejnieku, kaut gan piebilda, ka ne visi uz to arī pretendē.

Neliels skaits publikāciju, kas veltītas krievu izdevumiem Latvijā, kā arī izdevējdarbības situācijas novērtējums Latvijā 90. gados un šī gadsimta sākumā parādījās arī latviešu presē, piemēram, Viktora Avotiņa (2002) raksts „*Maz mīlētāju*”, vai arī Irinas Cigaļskas (1995) raksts „*Vai agonija?*”, kurā autore norāda uz „gandrīz pārtrūkušo latviešu un krievu rakstnieku dialogu” un faktu, ka literātu apvienības darbojas diezgan aktīvi – organizē literāros vakarus, apspriež manuskriptus, taču „mūsdienu Latvijā krieviski rakstītā literatūra, ieskaitot tulkojumus no latviešu valodas, gandrīz neparādās”.

Par Latvijā 90. gados izdotās krievu grāmatas nopietnu problēmu Jurijs Abizovs (2002) uzskatīja tās satura līmeni, atzīmējot, ka satura ziņā grāmata latviešu valodā parasti ir kvalitatīvāka nekā grāmata krievu valodā. „Literārais process ir, taču literatūras nav, jo pati mūsu marginalitāte un jaunās situācijas neizpratne nav izveidojusi tai apstākļus. Perspektīva ir tikai apceres, faktu pētījuma, esejas žanriem, literatūrzinātnes un vēstures pētījumiem, kuros vāc kopā materiālus, bet kuri vēl ir jāizprot” (Абызов, 1995). Viņš uzsvēra, ka tirgus attiecības nevarēja neietekmēt arī literatūras stāvokli. Grāmatu produkcijas plūdi ir brīvi no cenzūras, ideoloģijas, un arī no redaktora. Ja ir nauda, var rakstīt un izdot, ko tikai vēlas. Ir jāatšķir īsta daiļrade no grafomānijas.

Kā norādīja Jurijs Abizovs (2002), 20. gs. 90. gados izdotās bērnu literatūras grāmatu skaits nebija liels, kas nozīmē, ka Latvijas izdevējiem šajā jomā bija grūti konkurēt ar Krievijā iespēstajām grāmatām. Vēl viena tā laika Latvijā izdotās krievu grāmatas nopietna problēma, uz kuru norādīja pētnieks, bija grāmatu izplatīšana.

Mūsdienās krievu grāmatu izdošanas tendences Latvijā arī nav rožainas. Mūsdienās šeit tapuši krievu grāmatai nākas izturēt konkurenci ar Krievijā iespējamām grāmatām un internetā plaši pieejamām e-grāmatām.

Mūsdienu situāciju salīdzinājumā ar 20.gs. 90. gadiem Latvijā intervijās ar grāmatu tirgotājiem mēģina izprast žurnāliste Aleksandra Turčaņinova (2011) rakstā „*Что ждёт русскую книгу в Латвии?*”.

Statistiskie dati rāda, ka pircēju pieprasījums pēc grāmatām, tai skaitā krievu grāmatām, neapšaubāmi samazinās. Vispārīgās tendences pasaules ekonomikā ļoti ietekmē arī grāmatu pārdošanu. Līdz krīzei cilvēkus interesēja jaunumi, pasaules bestselleri, dārgas dāvanas, krīzes laikā īpaši tiek pieprasīti izdevumi par pazeminātām cenām. Stabili pieprasa klasisko daiļliteratūru un bērnu (bet ne jauniešu) grāmatas. Jaunieši biežāk izvēlas elektroniskās grāmatas un vairāk lasa angļu valodā. Grāmatu tirgotāji prognozē grāmatu pārdošanas līmeņa samazināšanos, kuru ietekmē ne tikai globālā krīze, bet arī citas iespējas, kā pavadīt brīvo laiku, ieskaitot internetu un iepirkšanos un izklaidi tirdzniecības centros. Tiek arī norādīts uz tādu faktu grāmatu biznesā, ka nav iespējams izveidot autoru reitingu, jo cena to neietekmē, piemēram, rīdzinieces Jeļenas Katišonokas grāmatas maksā diezgan dārgi, taču tiek labi pirktas. Vispār ir sekojošas tendences: palielinās pieprasījums pēc grāmatām, kuras ir saņēmumu balvas vai informacionāli (pasaules mērogā) aktuālām grāmatām. Pastāv noturīgs detektīvromānu un fantastikas pieprasījums. Kvalitātes ziņā, kā izteicās krievu grāmatu pārdošanas tīkla „*Полярис*” īpašnieks Vasilijis Bistrovs: „šodien runāt par meistarību ir absurds – raksta visi, taču redaktori nav cieņā” (Турчанинова, 2011).

Ekonomiskā krīze ietekmēja arī izdevējdarbību. Šīs izmaiņas un situāciju Latvijā apskata Natalja Vasiljeva (2009) rakstā „*Как издать книгу*”. Ne tikai Latvijā, arī daudzi Krievijas izdevēji, kuri publicēja Latvijas krievu autorus, sāka rūpīgi vērtēt tekstus, to izdošanas perspektīvas un sāka samazināt honorārus. Latvijas krievu autoru izdevumu grāmatnīcas „*Полярис*” plauktos (2009. gadā) bija ne vairāk kā 10 – 20 nosaukumi. 2009. gadā tikai viena izdevniecība valstī – „*Снежный ком*” - specializējās daiļliteratūras (prozas, tai skaitā fantastikas) izdošanā krievu valodā. Lielie latviešu izdevēji grāmatas krievu valodā parasti neizdod, jo ir diezgan grūti konkurēt ar Krievijā izdotajām grāmatām.

Pats reālākais veids, kā neievērojamam, tikko rakstīt sākušam autoram izdot savu grāmatu Latvijā, ir izdot to par saviem līdzekļiem, kas nav lēti. Latvijā tirāža 2 – 2,5 tūkstoši eksemplāru skaitās ļoti laba. Piecu tūkstošu tirāžu var uzskatīt jau par lielu sasniegumu. Tomēr galvenā problēma ir nevis izdot, bet pārdot. Tas ir arī atkarīgs no tā, cik labi sniegta informācija par šo grāmatu medijos. Sava loma ir arī nelielajam tirgum un lielajiem nodokļiem.

Šodien ir ļoti grūti atrast sponsorus. Visizdevīgākā shēma autoram ir tāda, ka izdevējs uz sava rēķina izdod grāmatu, izmaksājot autoram honorāru vai noteiktus procentus no realizācijas. Tomēr Latvijas tirgus apstākļos izdevējfirmas to izmanto diezgan reti. Visbiežāk tiek izmantota shēma, ka vienu daļu finansē pats autors un otru daļu – izdevējs. Kaut gan, ja izdevējs uzskata, ka grāmata būs pieprasīta, tad viņš var segt visas izmaksas.

Tomēr speciālisti atzīmē, ka vietējās „vieglā žanra” grāmatas ir grūti pārdot, jo ir diezgan sarežģīti konkurēt ar populāriem Krievijas autoriem, tādiem kā A. Mariņina un citiem izklaidējošā žanra rakstniekiem. Turklāt Krievijas grāmatu pašizmaksa ir zemāka, jo Krievijas tirgus ir nesalīdzināmi lielāks par Latvijas tirgu.

Autoratlīdzības summa nav liela – no pieciem līdz desmit procentiem no izdevniecības vairumtirdzniecības cenas, turklāt mazzināms autors parasti var saņemt honorāru tikai pēc realizācijas. Tāpēc nav brīnums, ka daudzi Latvijā dzīvojoši autori labāk izdod savas grāmatas Krievijā. Tomēr arī Krievijā izdošanas biznesa pašlaik „pārdzīvo ne tos labākos laikus” (Васильева, 2009).

Saistībā tieši ar Latvijas krievu grāmatu, filologs, literatūrkritiķis un grāmatu veikala „Полярис” vadītājs Marks Gurjevs atzīmē:

„Krievu grāmata Latvijā, pēc mana uzskata, tie ir atsevišķi pašizdošanas projekti, kuriem nav nekāda valsts finansējuma un tiek izdoti vienīgi par autoru vai privātu sponsoru līdzekļiem... Ar to nodarbojas tikai tie, kas to grib. Ir zināmi cilvēki, kuri raksta grāmatas, taču nav nevienas krievu grāmatu izdevniecības. Latviešu izdevniecība mēdz izlaist grāmatu krievu valodā – bet izņēmums tikai apstiprina likumu... Ir daudz autoru, kuri raksta, lai publicētos Krievijā. Vai viņus var saukt par „Latvijas krievu” rakstniekiem? Es tā neteiktu. Ja šīs grāmatas iespiestu Latvijas izdevniecības, tad jā. Ja tās Latvijā tiktu pārdotas kā Latvijas zīmoli, tad tās varētu tā saukt. Vai rīdzinieces Dālijas Truskinovskas vēsturiskos detektīvus var nosaukt par mūsdienu krievu grāmatu Latvijā? Tā ir mūsdienu Krievijas beletristika! Pirmkārt, visi šie autori raksta, slēpjoties zem pseidonīmiem. Ir daudz fantastikas autoru. Andrejs Ulanovs, piemēram, Vladimirs Serebrjakovs, Vjačeslavs Korotins... Pati ievērojamākā, iespējams – Dālija Truskinovska. Īstenībā, mēs daudzus no viņiem pat nezinām! Turklāt viņi paši sevi arī īpaši neafišē. Viņi sēž šeit un raksta Krievijai pēc Maskavas izdevniecību pasūtījuma” (Польция, 2013).

6. BIBLIOMETRISKĀS ANALĪZES REZULTĀTI

6.1. Izdoto grāmatu skaita un metiena vispārīgā salīdzinošā analīze pa desmitgadēm (pēc LNB statistiskajiem datiem LP un LPP izdevumos)

6.1. tabula

Latvijā izdotās daiļliteratūras krievu valodā izdevumu skaits un kopmetiens pa desmitgadēm
(LNB statistiskie dati)

	no1981. līdz 1990. gadam	no1991. līdz 2000. gadam	no 2001. līdz 2010. gadam
Izdoto grāmatu skaits (eks.)	290	397	400
Kopējais metiens (tūkst. eks.)	16678,5	15018,8	217,379

Salīdzinot LNB statistikas datus LP un LPP izdevumos par 20. gs. 80. gadiem, 20. gs. 90. gadiem un 21. gadsimta pirmo desmitgadi (sk. 6.1. tab.), tika noskaidrotas sekojošas tendences:

1. Latvijā laika posmā no 1991. līdz 2000. gadam tika izdots par 27 % vairāk daiļliteratūras krievu valodā nekā laika posmā no 1981. līdz 1990. gadam. Īstenībā šis procents ir krietni lielāks, jo ne visi privātie izdevēji un autori pagājušā gadsimta 90. gados saskaņā ar likumu par Obligāto eksemplāru nodeva LNB savus izdevumus. Turpretī 80. gados situācija ar obligātā eksemplāra piegādi LNB bija krietni labāka, jo visa izdevējdarbība bija koncentrēta valsts izdevniecībās. Tomēr, neskatoties uz daiļliteratūras izdevumu skaita palielināšanos 90. gados, izdevumu kopējais metiens 80. gados bija par 10 % lielāks nekā 90. gados.

2. Laika posmā no 2001. līdz 2010. gadam tika laists klajā gandrīz vienāds skaits daiļliteratūras izdevumu krievu valodā, salīdzinot ar to skaitu 20. gs. 90. gados. Tomēr izdevumu kopējais metiens 21. gadsimta pirmajā desmitgadē, salīdzinot ar 20. gs. 90. gadiem, samazinājās 69 reizes!!

6.2. tabulā ir skaidri redzams, ka trīsdesmit gadu laikā visvairāk daiļliteratūras izdevumu krievu valodā Latvijā tika laisti klajā 1991. un 1992. gadā – 112 un 110 izdevumi. Šo gadu rādītāji kardināli atšķiras no pārējo pētāmo gadu rādītājiem. Vismazāk daiļliteratūras izdevumu tika laists klajā 1996. gadā.

Latvijā izdotās daiļliteratūras krievu valodā izdevumu skaits un kopmetiens pa gadiem
(LNB statistiskie dati)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
grāmatu skaits (eks.)	26	21	23	41	35	33	36	23	21	31
metiens (tūkst. eks.)	386,5	1068	1482,5	2554,5	2807,5	1603	2542	1600	849,5	1785
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
grāmatu skaits (eks.)	112	110	31	27	15	7	19	13	21	42
metiens (tūkst. eks.)	7861,5	5435,3	1015,8	495,7	118,2	10,1	15,2	16,1	21,5	29,4
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
grāmatu skaits (eks.)	39	21	64	36	32	52	41	48	40	27
metiens (tūkst. eks.)	22	11,8	53,9	18	17,5	18,2	18,7	34,73	12,699	9,85

6.2. Latvijā izdotā daiļliteratūra krievu valodā laika posmā no 1981. gada līdz 1990. gadam

Atbilstoši LNB statistiskajiem materiāliem, kas ir apkopoti izdevumos “Latvijas PSR prese”, laika posmā no 1981. līdz 1990. gadam Latvijā tika laisti klajā 290 daiļliteratūras izdevumi krievu valodā ar kopējo metienu 16678,5 tūkstoši eksemplāru. Dati tika ņemti no tabulām „Izdotās grāmatas un brošūras pēc to galvenajām tematiskajām grupām valodu grupu robežās” un „Izdotās grāmatas un brošūras pēc to uzdevuma valodu grupu robežās”. Visvairāk daiļliteratūras krievu valodā tika izdots 1984. gadā – 41 izdevums, vismazāk 1982. un 1989. gadā – pa 21 izdevumam (sk. 6.3. tab.).

Izdotā daiļliteratūra krievu valodā no 1981. līdz 1990. gadam

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Latviešu daiļliteratūra krievu valodā	6	7	8	16	11	12	10	8	3	2
Latviešu daiļliteratūra bērniem krievu valodā	6	3	3	1	5	2	6	1	3	1
Krievu daiļliteratūra oriģinālvalodā	12	9	7	14	8	14	11	9	11	15
Krievu daiļliteratūra bērniem oriģinālvalodā	–	1	2	4	6	2	5	2	1	3
Ārzemju daiļliteratūra krievu valodā	1	1	2	3	4	1	2	2	2	9
Ārzemju daiļliteratūra krievu valodā bērniem	–	–	1	2	1	1	2	1	1	–
Citu PSRS tautu daiļliteratūra krievu valodā	1	–	–	–	–	1	–	–	–	1
Citu PSRS tautu daiļliteratūra krievu valodā bērniem	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–
Kopā	26	21	23	41	35	33	36	23	21	31

20. gs. 80. gados Latvijā tika laists klajā samērā daudz tulkojumu un atdzejojumu no latviešu valodas krievu valodā. Līdz 1988. gadam (ieskaitot) katru gadu krievu valodā izdotās latviešu daiļliteratūras un oriģinālās krievu daiļliteratūras skaits (kopā ar bērnu literatūru) bija apmēram vienāds. Pēc tam situācija mainījās, tulkojumu skaits no latviešu valodas krievu valodā krietni samazinājās, un 1990. gadā uz 18 krievu daiļliteratūras izdevumiem tika izdoti tikai 3 latviešu autoru grāmatu tulkojumi.

Līdz 1989. gadam (ieskaitot) krievu valodā izdotās ārzemju daiļliteratūras skaits nebija liels, kopā ar bērnu daiļliteratūru tie bija tikai no viena līdz pieciem izdevumiem gadā. 1990. gadā līdz ar krievu valodā izdotās latviešu daiļliteratūras izdevumu skaita samazināšanos un

krievu daiļliteratūras izdevumu skaita palielināšanos pieauga arī krievu valodā izdotās ārzemju daiļliteratūras izdevumu skaits (deviņi nosaukumi no 31).

Krievu valodā tika tulkoti un izdoti tādi latviešu autori kā Jānis Rainis, Anna Brigadere, Harijs Gulbis, Zigmunds Skujiņš, Mirdza Kļava, Arturs Lielais, Regīna Ezera, Andris Jakubāns, Jānis Niedre, Gunārs Cīrulis, Vizma Belševica, Cecīlija Dinere, Žanis Grīva, Vilis Plūdons, Margarita Stāraste, Vizbulis Bērce, Arvīds Grigulis, Alberts Gulbis, Jānis Kalniņš, Laimonis Purs, Gunārs Priede, Jūlijs Vanags, Marģers Zariņš, Ilze Indrāne, Skaidrīte Kaldupe, Aivars Kļavis, Visvaldis Lāms, Daina Avotiņa, Rūdolfs Blaumanis, Dagnija Zigmonte, Andrejs Upīts, Māra Svīre, Jānis Mauliņš, Pāvils Rozītis, Aleksandrs Čaks, Pēteris Zirnītis, Mirdza Bendrupe, Ārija Elksne, Andrejs Balodis, Linards Laicens, Andrejs Pumpurs, Monta Kroma, Jānis Sudrabkalns, Egils Plaudis, Bruno Saulītis, Anatols Imermanis, Nora Kalna, Jānis Peters, Andris Vējāns, Jānis Rokpelnis. Visvairāk (vairāk nekā 2 grāmatas) krievu valodā tika tulkoti un izdoti tādi latviešu autori kā Vilis Lācis, Imants Ziedonis, Andris Kolbergs, Zenta Ērgle un Alberts Bels.

80. gados tika laista klajā gan krievu klasika, gan padomju laikā rakstītā literatūra. Krievu daiļliteratūru pārstāvēja tādi autori kā Ļevs Tolstojs (*Лев Толстой*), Aleksandrs Kuprins (*Александр Куприн*), Dmitrijs Mamins-Sibirjaks (*Дмитрий Мамин-Сибиряк*), Nikolajs Gogolis (*Николай Гоголь*), Mihails Bulgakovs (*Михаил Булгаков*), Arkādijs un Boriss Strugacki (*Аркадий и Борис Стругатские*), Vasilijs Šukšins (*Василий Шукшин*), Andrejs Platonovs (*Андрей Платонов*) u.c. Tika izdoti arī tādi dzejnieki kā Aleksandrs Puškins (*Александр Сергеевич Пушкин*), Boriss Pasternaks (*Борис Пастернак*), Roberts Roždestvenskis (*Роберт Рождественский*), Marina Cvetajeva (*Марина Цветаева*), Dmitrijs Merežkovskis (*Дмитрий Мережковский*), Konstantīns Baļmonts (*Константин Бальмонт*); kā arī tādi bērnu dzejnieki kā Kornejs Čukovskis (*Корней Чуковский*), Sergejs Mihalkovs (*Сергей Михалков*), Agnija Barto (*Агния Барто*).

Tika izdotas grāmatas, kuras bija uzrakstījuši tādi Latvijā dzīvojošie krievu autori kā Valentīns Pikulis (*Валентин Пикуль*), Vladimirs Mihailovs (*Владимир Михайлов*), Nikolajs Zadornovs (*Николай Задорнов*), Vladlens Dozorcevs (*Владлен Дозорцев*), Dālija Truskinovska (*Далия Трускиновская*), dzejnieces Larisa Romanenko (*Лариса Романенко*) un Ludmila Azarova (*Людмила Азарова*).

Ārzemju daiļliteratūru pārstāvēja tādi autori kā Luī Busenārs (*Louis Henri Bousсенard*), Žils Verns (*Jules Verne*), Džeroms K. Džeroms (*Jerome K. Jerome*), Žoržs Simenons (*Georges Simenon*), Džeralds Darels (*Gerald Durrell*), Antuāns de Sent-Ekziperī (*Antoine de Saint-Exupéry*), Migels Servantess (*Miguel de Cervantes*), Ernests Hemingvejs (*Ernest Hemingway*), Arturs Konans Doils (*Arthur Conan Doyle*), Frensiss Skots Ficdžeralds

(*Scott Fitzgerald*), Džeims Hedlijs Čeizs (*James Hadley Chase*), Agata Kristi (*Agatha Christie*) u.c.

Metieni 20. gs. 80. gados pārsvarā bija lieli – līdz pat 350 tūkstošiem eksemplāru. 350 tūkstošu metienā tika izdotas Viļa Lāča grāmata „Rotaļa virs bezdibeņa” („*Игра над бездной*”) un Edgara Raisa Barouza (*Edgar Rice Burroughs*) „*Tarzāns*”. Dzeja tika laista klajā daudz mazākos metienos. Vismazākais metiens bija viens tūkstotis eksemplāru.

6.2.1. Daiļliteratūras politiskā cenzūra Padomju Savienībā

Padomju laikā visā PSRS teritorijā izdotās literatūras (tai skaitā daiļliteratūras) galvenā iezīme bija politiskās cenzūras klātesamība un ietekme.

Kā norāda latviešu vēsturnieks Heinrihs Strods (2010), PSRS totalitārā komunistiskā cenzūra ietekmēja autorus gan darbu sagatavošanas, gan to rakstīšanas laikā. Oficiāli cenzūra savu darbu sāka ar priekšcenzūru, kurai bija vairākās pakāpes, un turpināja ar pēccenzūru pēc darba iznākšanas. Tādējādi darbs tika cenzēts vairākas reizes.

Faktiski priekšcenzūra sākās jau ar tēmas apstiprināšanu, autora izvēli, uzņemšanu radošajā apvienībā, kur svarīgs priekšnoteikums bija proletāriskā sociālā izcelsme, piederība komjaunatnei vai komunistiskajai partijai. „PSRS pastāvēja PSKP CK (Padomju Savienības komunistiskās partijas centrālās komitejas) kultūras varmācība, kas noteica vispirms literatūras tematiku. PSKP CK diktatūra prasīja literārus darbus par cilvēka iekšējiem pārdzīvojumiem, dabas apcerējumiem, novēršoties no patiesajām sabiedriskajām problēmām” Strods, 2010, 189).

Pirms manuskripta nodošanas izdevniecībai no autora tika saņemts rakstisks ziņojums, ka manuskriptā ir novērsti recenzentu un darba apspriešanā norādītie trūkumi. Daudzos gadījumos autori bija spiesti parakstīties zem darbiem, kuru teksts pilnībā vai daļēji neatbilda viņu domām.

1990. gada 25. martā stājās spēkā Latvijas PSR Ministru padomes lēmums „Par izdevniecības darbību Latvijas PSR”, kas liedza Latvijas Galvenās literatūras pārvaldes kontroli pār jauniem iespieddarbiem un izdevniecību darbiem. Tomēr pārvalde turpināja savu darbu vēl kādu laiku.

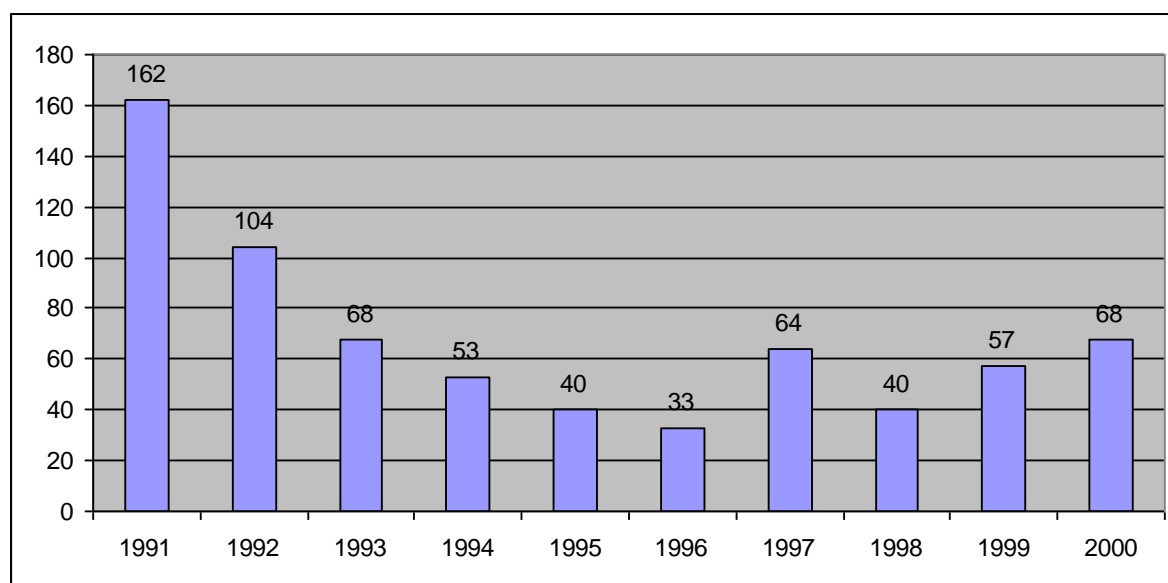
Tāpēc par galīgu cenzūras izbeigšanu var runāt tikai pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 1991. gadā. Tādējādi pēc 1991. gada Latvijā izdotās daiļliteratūras galvenā atšķirība no iepriekšējos padomju gados izdotās literatūras ir tā, ka literatūra vairs netika pakļauta politiskai cenzūrai.

6. 3. Latvijā izdotā daiļliteratūra krievu valodā laika posmā no 1991. gada līdz 2000. gadam

Atbilstoši izdevumos „Latvijas prese” norādītajiem statistiskajiem datiem tabulā „Daiļliteratūra valodu grupu robežās” Latvijā no 1991. līdz 2000. gadam tika laisti klajā 397 daiļliteratūras izdevumi krievu valodā ar kopējo metienu 15018,8 tūkstoši eksemplāru, tajā skaitā bērnu daiļliteratūra – 60 nosaukumi ar kopējo metienu 2369,7 tūkstoši eksemplāru.

Šie statistiskie dati attiecas tikai uz izdevumiem, kuri saskaņā ar Obligāto eksemplāru likumu tika nodoti Latvijas Nacionālajai bibliotēkai. Kā ir zināms, ne visas Latvijā izdotās grāmatas krievu valodā šādu vai citādu apstākļu dēļ nokļuva LNB krājumā. (Šie apstākļi tiek aplūkoti maģistra darba nodaļā, kurā tiek analizēti interviju rezultāti). Tāpēc šie dati būtiski atšķiras no datiem bibliogrāfiskajos rādītājos „Русская книга Латвии 1990-2001” un „Русская книга Латвии 2002–2010”, kuros tika iekļauti arī izdevumi, kuri netika nodoti LNB.

Atbilstoši datiem, kas iegūti no bibliogrāfiskajiem rādītājiem „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010” (sk. 6.1. att.), no 1991. gada līdz 2000. gadam tika laists klajā **691 izdevums** (ieskaitot 31 almanahu izdevumu). Tādējādi tikai 57,2 % no rādītājos „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010” uzskaitītajiem izdevumiem tika nodoti LNB saskaņā ar likumu par Obligāto eksemplāru.

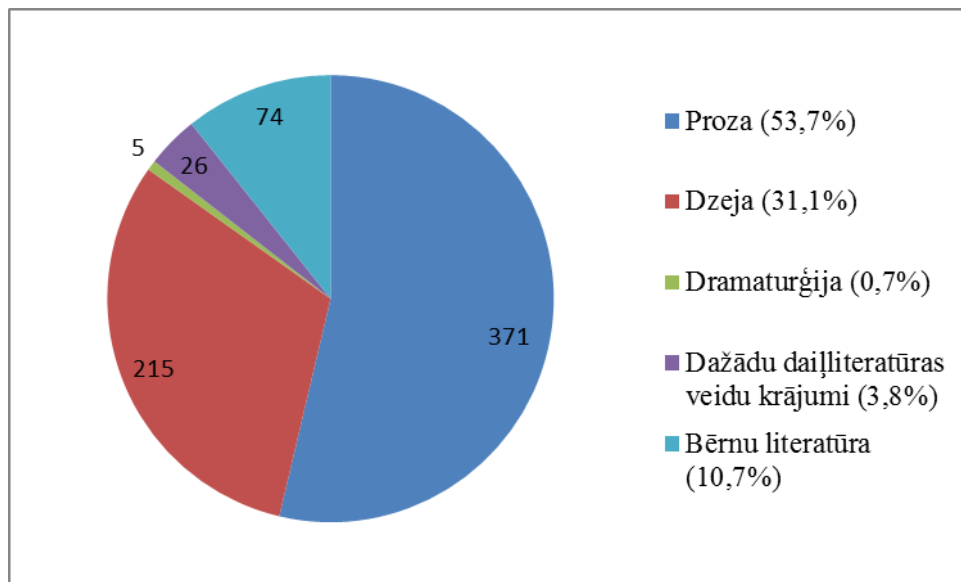
6.1. att. **Daiļliteratūras izdevumi krievu** (dati no rādītājiem „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010”)

Visvairāk izdevumu tika laisti klajā 1991. gadā – 162 izdevumi. Tie ir 23,4 % no visa krievu valodā izdotās daiļliteratūras izdevumu skaita, kas tika izdoti Latvijā 20. gs. 90. gados.

Ar katru nākamo gadu izdevumu skaits samazinājās. 1992. gadā tika laisti klajā jau 104 izdevumi, 1993. gadā – 68 izdevumi, 1994. gadā – 53 izdevumi, bet 1995. gadā – 40 izdevumi. Viszemākais rādītājs bija 1996. gadā – tikai 33 izdevumi. Tomēr, sākot no 1996. gada, izdotās daiļliteratūras skaits krievu valodā sāka palielināties. 1997. gadā tika laisti klajā jau 64 izdevumi. Tas ir gandrīz divreiz vairāk nekā 1996. gadā. 1998. gadā izdoto grāmatu skaits atkal samazinājās līdz 40 izdevumiem, bet 1999. gadā palielinājās līdz 57 izdevumiem, un 2000. gadā sasniedza 1993. gada rādītāju – 68 izdevumus. Šie skaitļi var nedaudz atšķirties no reālās situācijas (tie varētu būt nedaudz lielāki), jo maģistra darba bibliometriskajā pētījumā tika uzskaitīts tikai daudzsējumu izdevumu pirmais sējums. Šie izdevumi tika apkopoti atsevišķā tabulā (sk. 2. pielikumu). Šādus daudzsējumu izdevumus, kuri tika izdoti vairāku gadu laikā, lielākoties laida klajā izdevniecība „Полярис”.

Noteikt 90. gados Latvijā izdoto izdevumu kopējo metienu nav iespējams, jo ne visiem izdevumiem bibliogrāfiskajos rādītājos „PKJ 1990–2001” un „PKJ 2002–2010” tika norādīta tirāža. Vislielākais norādītais metiens – 400 tūkstoši eksemplāri, bija izdevniecībā „Rūķītis” 1991. gadā izdotajai Luisa Kerola grāmatai bērniem „*Охота на Снарка*”. Vismazākais metiens – desmit eksemplāru, arī bija bērnu grāmatai. Tie bija Ludmilas Dobeles bērnu stāsti „*Из писем внуку*”. Šī grāmata tika izdota 1998. gadā Rīgā, bet izdevniecība nav norādīta. Vidējais metiens izdevumiem, kuriem tika norādīta tirāža, ir aptuveni 37 tūkstoši eksemplāru.

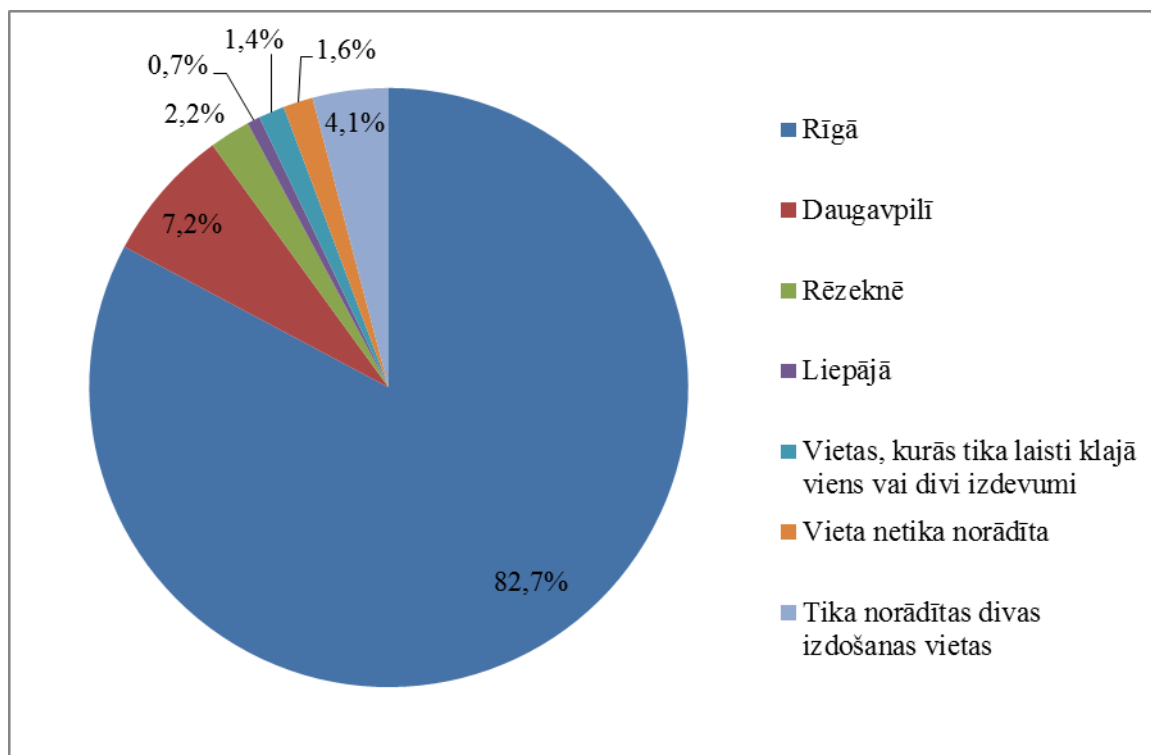
Vairāk nekā puse no šajos gados Latvijā izdotās daiļliteratūras krievu valodā (sk. 6.2. att.) bija prozas izdevumi (ieskaitot septiņus anekdošu un aforismu krājumu izdevumus) – 53,7 % (371 nosaukums). 31,1 % bija dzeja (215 nosaukumi). Dramaturģija veidoja tikai 0,7% (5 nosaukumi) no visu izdevumu skaita. Desmit gadu laikā tika laisti klajā 26 dažādu daiļliteratūras veidu krājumi. Tie bija 3,8 % no visiem izdevumiem. Šajos izdevumos tika apvienota proza un dzeja, vai proza un dramaturģija u.tml. Tika izdots samērā neliels skaits bērnu literatūras – tikai 10,7 % (74 nosaukumi.) no visas pētāmajā periodā izdotās daiļliteratūras krievu valodā. [Kā bērnu literatūra maģistra darbā tika uzskaitīti tikai tie izdevumi, kuros no bibliogrāfiskā apraksta varēja saprast, kā tā ir bērnu literatūra. Tomēr varēja gadīties tā, ka daži izdevumi bērniem tika pieskaitīti pie prozas vai dzejas izdevumiem.]

6.2. att. 20. gs. 90. gados Latvijā izdoto daiļliteratūras izdevumu krievu valodā skaits pēc literatūras veidiem un atsevišķi bērnu literatūra

Salīdzinot informāciju Latvijas Preses izdevumos un rādītājos „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010”, tika pamanīts, ka izdevniecības „Egmont Latvija” bērnu grāmatas krievu valodā nav iekļautas bibliogrāfiskajos rādītājos „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010”. Tās bija grāmatas, kuras tika izdotas grāmatu sērijās „Grāmatiņas - mazulītes”, „Tip-top”, „Disneja klasika”, „Ievērojamu būtņu dzīvesstāsti”, „Multifilmas-lasāmgrāmatas” un „Pasaku un piedzīvojumu sērija”. Šīs grāmatas netika uzskaitītas arī maģistra darba pētījumā. Tāpēc reālais 90. gados krievu valodā izdoto bērnu grāmatu skaits ir aptuveni par 30 nosaukumiem lielāks nekā rādītājos uzskaitītie 74 nosaukumi.

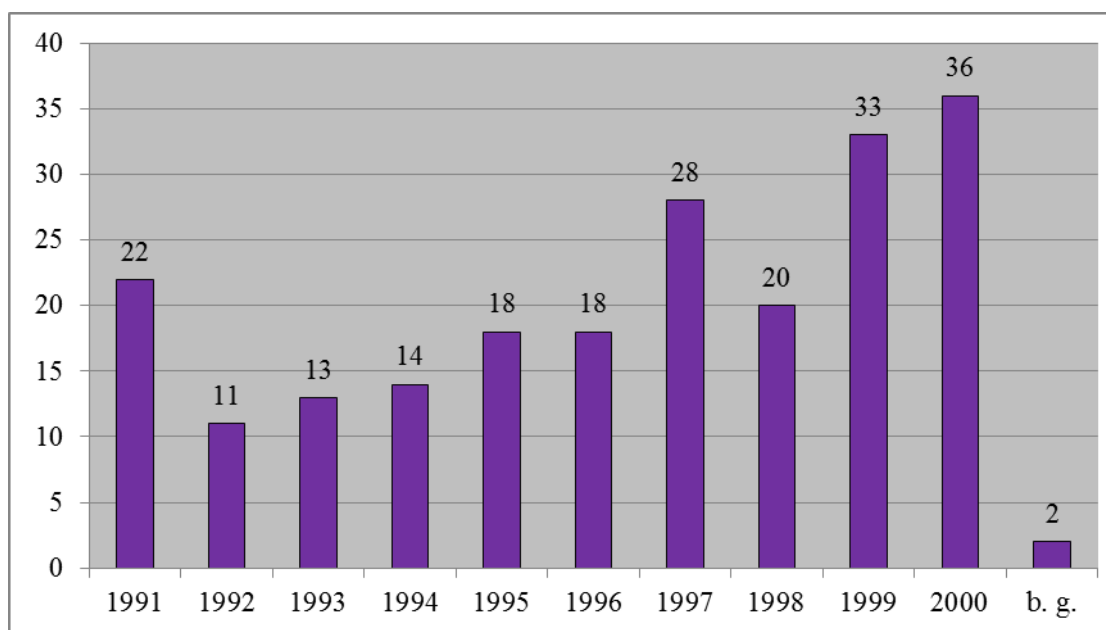
Visvairāk daiļliteratūras izdevumu krievu valodā laika periodā no 1991. līdz 2000. gadam tika laists klajā Rīgā – 572 izdevumi. Tātad Rīgā tika laisti klajā 82,7 % no visa izdevumu skaita. (sk. 6.3. att.) Otrajā vietā bija Daugavpils – 50 izdevumi (7,2 %), trešajā vietā bija Rēzekne – 15 izdevumi (2,2 %). Liepājā tika laisti klajā pieci izdevumi (0,7 %), Jūrmalā un Viļānos – pa diviem izdevumiem, Jēkabpilī, Jelgavā, Ķekavā, Ķemeros, Krāslavā un Ludzā 90. gados tika izdots tikai pa vienai grāmatai. 11 izdevumiem izdošanas vieta netika norādīta. 28 izdevumos tika norādītas divas izdošanas vietas. Tās bija: Rīga un Kaļiņingrada – desmit izdevumi; Rīga un Maskava – četri izdevumi; Rīga un Žitomira – trīs izdevumi; Rīga un Novosibirska – divi izdevumi; Bauska un Rīga – divi izdevumi; Rīga un Minska, Rīga un Pleskava, Rīga un Ļeņingrada, Rīga un Venēcija, Rīga un Ventspils, Ogre un norāde – bez vietas, Pleskava un Ventspils – pa vienam izdevumam. Divas norādītās vietas var nozīmēt, piemēram, faktu, ka konkrēti izdevniecība atradās vienā vietā, bet grāmata tika iespiesta tipogrāfijā citā pilsētā vai pat valstī.

6.3. att. Grāmatu izdošanas vietas (procentos)

6.3.1. Dzejas izdevumi

No 1991. līdz 2000. gadam Latvijā tika laisti klajā 215 dzejas izdevumi (neskaitot dzejas izdevumus bērniem). Salīdzinot ar 90. gadu sākumu, desmitgades beigās dzejas izdevumu skaits palielinājās (sk. 6.4. att.). No 1991. gada līdz 1996. gadam tie bija no 11 līdz 22 izdevumiem gadā, bet turpmākajos gados – no 20 līdz 36 izdevumiem gadā. Visvairāk dzejoļu krājumu tika izdots 2000. gadā.

6.4. att. Dzejas izdevumu skaits pa gadiem

Dzejas grāmatu metiena diapazons svārstījās no 50 eksemplāriem līdz pat 50 tūkstošiem eksemplāru. Taču 50 tūkstošu metienā tika izdota tikai viena grāmata. Tas bija Ogrē kooperatīvā „Монта” izdotais Igora Severjaņina (*Игорь Северянин*) dzejas krājums „*Ананасы в шампанском*”. Pārējie dzejas izdevumi tika laisti klajā līdz 6 tūkstošiem eksemplāru lielos metienos.

Visvairāk dzejas grāmatu izdeva literārās apvienības „Светоч” un „Улей” – tie ir attiecīgi 24 un 19 izdevumi; tālāk seko Daugavpils izdevniecības „Saule” (no 2006. gada – Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”) un „SAB” – 11 un 8 izdevumi; Rīgas izdevniecība „Земля и воля” – 8 izdevumi un literārā apvienība „Русло” – 7 izdevumi. 69 dzejas izdevumiem izdošanas vieta nav norādīta. 8 dzejas krājumi ir autora izdevumi.

Četras izdotās grāmatas ir atdzejojumi krievu valodā no latviešu, franču, itāļu un baltkrievu valodas. 15 izdevumi ir bilingvāli (teksts paralēli krievu un latviešu valodā) vai vairāku valodu izdevumi, piemēram, 1993. gadā izdevniecība „Zvaigzne” laida klajā Džorža Gordona Bairona (*George Gordon Byron*) grāmatu „*Ebreju melodijas*”. Šajā izdevumā tika publicēta dzeja gan angļu oriģinālvalodā, gan atdzejojumi latviešu un krievu valodās.

20. gs. 90. gados lielākā daļa dzejas izdevumu krievu valodā bija Latvijas krievu dzejnieku dzejoļu krājumi. Tomēr samērā nelielā skaitā tika izdoti arī Krievijas autori, piemēram, Aleksandrs Puškins, Aleksandrs Bloks, Igors Severjaņins, Nikolajs Uranovs.

Dažādās izdevniecībās vai literārajās apvienībās vairāk nekā divas grāmatas izdeva tādi dzejnieki kā Arkādijs Astrovs (*Аркадий Астров*), Vladimirs Bučkovskis (*Владимир Бучковский*), Eduards Vartanovs (*Эдуард Вартанов*), Ludmila Višļanska (*Людмила Вишлянская*), Ludmila Gončarova (*Людмила Гончарова*), Sergejs Žuravļovs (*Сергей Журавлев*), Larisa Kudrjašova (*Лариса Кудряшова*), Lidija Ļisņaka (*Лидия Лисняк*), Jurijs Maksimovs (*Юрий Максимов*), Pēteris Mežiņš (*Петр Миежиньш*), Marianna Ozoliņa (*Марианна Озолия*), Olga Orsa (*Ольга Орс*), Vladimirs Stefanidi (*Владимир Стефаниди*). Visvairāk dzejoļu krājumu 90. gados izdeva Jurijs Maksimovs un Ludmila Višļanska – katrs pa 9 grāmatām.

6.3.2. Prozas izdevumi

Neskaitot anekdošu, aforismu un mīklu izdevumus, Latvijā 20. gs. 90. gados tika laists klajā 361 prozas izdevums krievu valodā. Tikai trešdaļa no tiem – 32,4 % (117 izdevumi) bija oriģinālizdevumi krievu valodā, bet 66,8 % (241 izdevums) – tā bija tulkotā literatūra (sk. 6.4. tab.). Lielā skaitā 90. gados tika izdota ārzemju literatūra (230 izdevumi – 63,7 %) – angļu un amerikāņu proza, franču, itāliešu, spāņu, vācu, zviedru, kā arī ķīniešu un japāņu proza. No latviešu valodas krievu valodā tulkotās prozas izdevumu skaits bija samērā niecīgs – tikai 3 %

(11 izdevumi) no visiem tā laika prozas izdevumiem. Trim literāro darbu krājumiem pēc bibliogrāfiskā apraksta nevarēja precīzi noteikt, vai tā ir tulkotā proza vai oriģinālizdevumi krievu valodā.

6.4. tabula

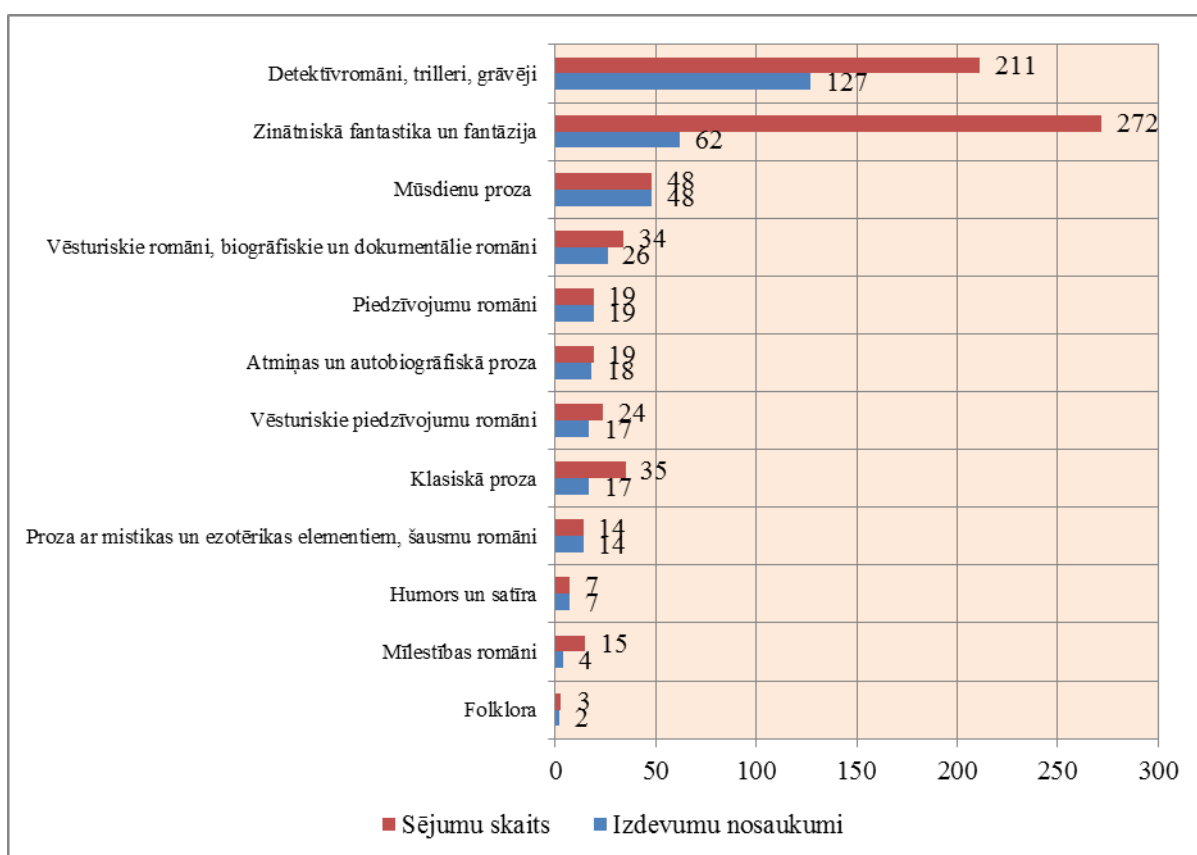
Tulkotie prozas izdevumi

Oriģinālvaloda	Izdevumu skaits
angļu	186
franču	26
latviešu	11
ķīniešu	6
itāliešu	3
spāņu	2
vācu	1
zviedru	1
japāņu	1
Izdevumi, kuri apvieno dažādu oriģinālvalodu darbus	4

Maģistra darbā daiļliteratūras repertuāra žanriskās struktūras noteikšanai tika izmantots vienkāršots žanru sadalījums. Tika veidotas sekojošas žanru kategorijas: vēsturiskie romāni (pie šīs kategorijas tiek attiecināti arī biogrāfiskie romāni un dokumentālie romāni); piedzīvojumu romāni; vēsturiskie piedzīvojumu romāni; detektīvromāni (šī kategorija ietver arī kriminālromānus, politiskos detektīvus, grāvējus un trillerus); mīlestības romāni; fantastiska (ietver gan zinātnisko fantastiku, gan fantāzijas literatūru); proza ar mistikas un ezotērikas elementiem (šajā kategorijā ietilpst arī šausmu romāni); humors un satīra; atmiņas (ietver arī autobiogrāfisko prozu); folklorā; klasiskā proza un mūsdienu proza (gadījumos, ja darbu nevar attiecināt ne pie vienas no iepriekšminētajām kategorijām un tā autors ir mūsu laikabiedrs). Katras konkrētas grāmatas žanrs tika noteikts, balstoties uz rādītāju „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010” bibliogrāfiskajos aprakstos sniegto informāciju. Daudzos gadījumos bibliogrāfiskie dati nenodrošināja nepieciešamās informācijas iegūšanu, tāpēc šo grāmatu žanri tika noteikti, analizējot internetā pieejamās grāmatu anotācijas, informāciju par autoriem un tādu elektronisko bibliotēku kā *Lib.Ru: Библиотека Максима Мошкова* un *RoyalLib.com* klasifikāciju.

Ir nepieciešams paskaidrot, ka maģistra darbā izmantotais žanru sadalījums, kā arī konkrētas grāmatas pieskaitīšana pie noteikta žanra ir diezgan relatīva. Daudzos gadījumos bija grūti precīzi un viennozīmīgi noteikt žanru, jo bieži vien žanru robežas ir diezgan izplūdušas, vai arī nepieciešamā informācija nebija pieejama e-vidē. Tas varētu būt turpmāko pētījumu uzdevums – izstrādāt precīzāku žanru klasifikāciju un definīcijas un tādā veidā samazināt neprecizitāti tieši žanru noteikšanā, kā arī precizēt skaitliskos rādītājus.

Tomēr pastāvošā relativitāte un aptuvenība žanru klasifikācijas jautājumā netraucē noteikt daiļliteratūras repertuāra žanru sadalījuma vispārīgās tendences (sk. 6.5. att.).

6.5. att. 20. gs. 90. gadu daiļliteratūras izdevumi krievu valodā pēc žanriem

Pētījuma rezultāti rāda, ka Latvijā no 1991. līdz 2000. gadam krievu valodā visvairāk tika izdoti detektīvromāni un fantastika, attiecīgi 127 (35,2 % no visu prozas izdevumu skaita) un 62 (17,2 %) izdevumu nosaukumi. Taču, salīdzinot izdoto sējumu skaitu, pirmajā vietā tomēr ir fantastikas izdevumi (272 sējumi), jo šajā laikā izdevniecībā „Полярис” tika laists klajā ļoti liels skaits daudzsējumu izdevumu – fantastikas autoru kopotie raksti. Detektīvromāni tika laisti klajā 211 sējumos.

Trešajā vietā pēc žanru sadalījuma ir mūsdienu proza – 48 izdevumi (13,3 %), ceturtajā vietā – vēsturiskie romāni, biogrāfiskie un dokumentālie romāni – pavisam 26

izdevumu nosaukumi (7,2 %), bet 34 sējumi. Gandrīz vienāds izdevumu skaits ir piedzīvojumu romāniem un atmiņām (kopā ar autobiogrāfisko prozu) – attiecīgi 19 (5,3 %) un 18 (5 %) izdevumu nosaukumi (sējumu skaits abiem žanriem ir vienāds – 19). Pētāmajā laika periodā tika laists klajā vienāds skaits kā klasiskās prozas, tā arī vēsturisko piedzīvojumu romānu izdevumu – katrs pa 17 (4,7 %) nosaukumiem. Tomēr klasiskā literatūra tika izdota lielākā sējumu skaitā (35 sējumi). 14 (3,9 %) izdotās grāmatas tika attiecinātas pie prozas ar mistikas un ezotērikas elementiem, no tām trīs (0,8 %) grāmatas ir šausmu romāni. Septiņas (1,9 %) grāmatas pieder pie humoristiskā vai satīriskā žanra daiļliteratūras. Mīlestības žanra grāmatu skaits nebija liels – tikai četri (1,1 %) grāmatu nosaukumi (bet 15 sējumi). Bez tam tika izdoti arī divi teiksmu (0,5 %) izdevumi: „Сказания о Рузе” (izdots 1996. gadā izdevniecībā „Zvaigzne ABC”) un „Сказания русского народа” divos sējumos (izdots 1992. gadā, tas ir Sanktpēterburgas 1885. gada izdevuma reprints).

20. gs. 90. gados Latvijā krievu valodā tika laists klajā diezgan liels skaits izdevumu, kuros tika apvienoti divu vai vairāku autoru darbi. Piemēram, šajā laika periodā tika izdoti 28 šāda veida detektīvliteratūras izdevumi un seši fantastikas žanra izdevumi.

Vispopulārākie autori pēc izdevumu skaita dažādās izdevniecībās detektīvžanrā bija: Džeimss Čeizs – pavisam 29 grāmatu nosaukumi; Agata Kristi – septiņi grāmatu nosaukumi; Edgars Volless (*Edgar Wallace*) – septiņi grāmatu nosaukumi; Rekss Stauts (*Rex Stout*) – četri grāmatu nosaukumi. No 1991. līdz 1994. gadam dažādās izdevniecībās tika laistas klajā latviešu kriminālromānu rakstnieka Andra Kolberga darbu trīs dažādas grāmatas.

Fantastikas žanrā visvairāk dažādās izdevniecībās tika izdoti Aizeks Azimovs (*Isaac Asimov*) – pavisam septiņi grāmatu nosaukumi, tālāk seko Pols Andersons (*Poul Anderson*) un Harijs Harisons (*Harry Harrison*) – katram pa pieciem grāmatu nosaukumiem. Populārs ir bijis arī Klifords Saimaks (*Clifford D. Simak*) ar četrām grāmatām.

No 1991. līdz 1993. gadam tika laisti klajā Latvijā dzīvojošā krievu rakstnieka Valentīna Pikuļa darbu deviņi grāmatu nosaukumi.

Izdevniecībās „Виеда” un „Кондус” tika laisti klajā krievu rakstnieces Veras Križanovskas-Ročesteres (*Вера Крыжановская-Рочестер*) astoņi okulto un vēsturisko romānu izdevumi.

Desmit gadu laikā kā tulkojumi krievu valodā tika izdoti tādu latviešu autoru kā Vizmas Belševicas, Mavrika Vulfsona, Māra Gaiļa, Daiņa Īvāna, Andra Kolberga un Anitas Liepas darbi. 2000. gadā izdevniecībā „Tapals” tulkojumā no angļu valodas tika laists klajā Amerikā dzīvojošās latviešu izcelsmes rakstnieces Agates Nesaules autobiogrāfiskais romāns „*A Woman in Amber*” („Женщина в янтаре”). Šajā laika periodā tika arī izdoti divi dažādu latviešu autoru krājumi: latviešu detektīvu krājums „*Латышский детектив*” (izdevniecība

„Liesma”, 1991. g.) un latviešu sieviešu prozas krājums „Камушки на ладони” („Тарпал”, 2000. g.)

64,4 % (51 autors) no visiem 90. gados Latvijā oriģinālā krievu valodā izdotās prozas autoriem ir Latvijas krievu autori – Latvijā dzīvojoši autori, kuri raksta krievu valodā. Divas un vairāk grāmatas tika publicētas tādiem autoriem kā Valentīns Pikulis, Aleksejs Guziks (*Алексей Гузик*), Leonīds Sijeks (*Леонид Сиекс*), Aleksandrs Oļbiks (*Александр Ольбик*), Jurijs Lavriņenko (*Юрий Лавриненко*), Vladimirs Kovaļs (*Владимир Коваль*), Ļevs Kazarnovskis (*Лев Казарновский*), Maksims Zvonovs (*Максим Звонов*), Anatolijs Gončarovs (*Анатолий Гончаров*) un Aleksandrs Geronjans (*Александр Геронян*).

Pārējie 35,4 % (28) izdoto autoru ir krievu vai padomju krievu rakstnieki. Tādi kā Ļevs Tolstojs (*Лев Николаевич Толстой*), Aleksandrs Solžeņicins (*Александр Солженицын*), Alfrēds Heidoks (*Альфред Хейдок*), Vera Križanovska Ročestere, Leonīds Andrejevs (*Леонид Андреев*), Saša Čornijis (*Саша Черный*), Fridrihs Ņeznanskis (*Фридрих Незнанский*), Vasilijis Aksjonovs (*Василий Аксенов*), Mihails Zoščenko (*Михаил Зощенко*), Sergejs Sņegovs (*Сергей Снегов*) u. c.

Latvijas krievu autoru izdevumu metiens parasti bija sākot no 200 līdz pat 3000 eksemplāru. Ievērojamu ārzemju autoru izdevumi krievu valodā tika laisti klajā lielākā metienā – līdz pat 350 tūkstošiem eksemplāru, bet parasti – no 10 tūkstošiem līdz 200 tūkstošiem eksemplāru. 90. gadu sākumā krievu valodā izdoto daiļliteratūras grāmatu metieni bija krietni lielāki nekā desmitgades beigās.

6.3.3. Izdevniecības, kuras laida klajā daiļliteratūras izdevumus krievu valodā

Latvijā 20. gs. 90. gados.

Pēc bibliogrāfiskajiem datiem 90. gados Latvijā daiļliteratūru krievu valodā laida klajā 218 izdevniecības (sk. 1. pielikumu). (Ja grāmatā tika norādītas divas izdevniecības, tad šādi gadījumi maģistra darbā tika uzskaitīti atsevišķi). Vislielākās izdevniecības pēc izdevumu skaita, kuras laida klajā daiļliteratūru krievu valodā, bija „Полярис”, „ЛТД Орион”, „SAB”, „Saule”, „Rīdzene” un literārās apvienības „Светоч”, „Улей” un „Русло” (sk. 6.5. tab.). Visvairāk grāmatu krievu valodā izdeva Latvijas krievu izdevniecība „Полярис” – 51 izdevums. Īstenībā šis skaits ir vēl lielāks, jo izdevniecība „Полярис” laida klajā diezgan daudz daudzsējumu izdevumu. Tās bija grāmatu sērijas – ievērojamu ārzemju autoru kopoti raksti. Piemēram, sērijā „Детективы Агаты Кристи” tika izdoti 40 sējumi, sērijā „Миры Роберта Желязны” – 29 sējumi, sērijā „Миры Пола Андерсона” – 22 sējumi, kā arī bija citas līdzīgas grāmatu sērijas. 11 daiļliteratūras izdevumos krievu valodā tika norādīts, ka tas

ir autora izdevums, bet 17 % izdevumu (120 izdevumi) no visa izdevumu skaita izdevniecība netika norādīta.

6.5. tabula

Latvijas 20 lielākās izdevniecības 20. gs. 90. gados pēc krievu izdevumu skaita

Б.и. (bez izdevniecības)	120
Полярис	51
Светоч	29
Улей	27
ЛТД"Орион"	24
SAV	15
Русло	13
Saule	12
Авт. изд. (Autora izdevums)	11
Rīdzene un Rīdzene-1	11
Авотс	9
Земля и воля	9
Импакт	9
Альбатрос/ИПП Янтарный сказ	8
Лиесма	7
Continent	7
Виeда	7
Кондус	7
Латгальский культ. центр	7
СТЕФ	7

Apkopojot skaitlisko informāciju par izdevniecībām, kuras izdeva daiļliteratūru krievu valodā Latvijā laika periodā no 1991. līdz 2000. gadam, tika konstatēts, ka 143 izdevniecības izdeva tikai katra pa vienai grāmatai. (sk. 6.6. tab.) Ir jāņem vērā, ka dažas no šīm izdevniecībām, kuras ir norādītas grāmatās, kaut kādu iemeslu dēļ tika izdomātas un reāli neeksistēja. Par šādiem gadījumiem sīkāk tiek runāts citās maģistra darba nodaļās.

6.6. tabula

Izdevniecību skaits pēc 90. gados izdoto izdevumu skaita

Izdevniecību skaits	Izdevumu skaits
bez izdevniecības	vairāk nekā 100 izdevumi
1	no 51 līdz 100
2	no 26 līdz 50
1	no 16 līdz 25
17	no 6 līdz 15
55	no 2 līdz 5
143	1 izdevums

55 izdevniecības pētāmajā periodā laida klajā no diviem līdz pieciem izdevumiem. 17 izdevniecības izdeva no sešām līdz 15 grāmatām. Izdevniecībai ЛТД" Орион" bija 24 izdevumi, bet literārajās apvienībās „Светоч” un „Улей” tika izdotas 29 un 27 grāmatas.

No 1991. gada līdz 2000. gadam dažādās izdevniecībās tika laistas klajā daudzas grāmatu sērijas. Visvairāk grāmatu sēriju bija 1991. un 1992. gadā. Tās bija „Мастера фантастики” (izdevniecība „Avots”), „Фантомас” („Avīze”), „Детектив” („Arods”), „Приключения, детектив, фантастика” („Tāle”), „Клубл юбителей фантастики” („АЕХ”), „Приключения на суше и море” („БАСПОЛ”), „Американская фантастика” („Дом журналистов Латвии”), „Зарубежный детектив” („Общество друзей книги Латвии”), „Мир фантастики” („Век”), „Criminals in Russian” („Варниене”), „Зарубежная фантастика. Лауреаты премии Хьюго” („Continent”), „Американский триллер” („Laima”), „Приключения. Фантастика. Детектив” („ЛИТ”), „Сказки народов мира” („Оферте”), „Классический роман Китая”, „Мастера фантастики”, „Миры” („Полярис”), „Авантюра” („Рукитис”), „Бар. Библиотека авантюрного романа” („Tāle”: „TF Mitrjaikina”), „Детектив” („СТЕФ”).

Vēlāk 90. gados kopumā tika laists klajā mazāk grāmatu sēriju nekā 1991. un 1992. gadā. Tās bija šādas sērijas: „Зарубежная фантастика” (izdevniecība „БАЛАР”), „Досье „Д” ” („Kontinents”), „Библиотека Гном” („Ридзене-1”), „Санкор” („Gelev”), „Рижский детектив” („Светоч”), „Школьная нива” („Zvaigzne ABC”), „Особо интересная литература”(INTOP PRESS), „Энциклопедия сказок от А до Я” („Albatross”) un „Латвия – русскому современнику” („Tapals”). Grāmatu sēriju „Латвия – русскому современнику” izdevniecība „Tapals” turpināja arī 21. gadsimtā.

Desmitgadē no 1991. līdz 2000. gadam dažādās izdevniecībās vai bez norādītas izdevniecības tika laists klajā 31 almanahu izdevums. Tie ir: almanaha „Рижский альманах” pieci numuri, almanahs „Русло”, bilingvāls dzejas almanahs „Rēzekne” un Daugavpilī izdotā almanaha „Невгин” (New Gene) divi laidieni un almanaha „Дзеjas dienas. Daugavpils. [Альманах поэзии на рус., латыш. и др. яз.]” vairāki laidieni. Katru gadu tika laists klajā Puškina liceja literārais almanahs „ARS: Литературно-художественный альманах Пушкинского лицея”. 2000. gadā tika izdots almanaha „Орбита” pirmais laidiens.

6.3.4. Izdevniecība „Полярис” un tās darbība 20. gs. 90. gados.

Visvairāk daiļliteratūras izdevumu krievu valodā Latvijā pagājušā gadsimta 90. gados laida klajā Rīgas izdevniecība „Полярис”. Šī izdevējfirma, sabiedrība ar ierobežotu atbildību izdevniecība „Полярис” tika dibināta 1989. gadā un pastāvēja līdz 1999. gadam.

Izdevniecības direktors bija Vasilijš Bistrovs, galvenais redaktors – Aleksejs Zaharenkovs. Pati firma atradās Rīgā, bet tai bija biroji arī Maskavā un Sanktpēterburgā.

Bibliogrāfiskajā rādītājā „PKJI 1990–2001” tika norādīti 50 šajā izdevniecībā izdoto grāmatu un sērijas grāmatu nosaukumi laika posmā no 1991. līdz 2000. gadam. Tie ir 239 labas poligrāfiskas kvalitātes izdevumi, jo daudzsējumu izdevumiem tiek uzskaitīts katrs sējums kā atsevišķs izdevums. Tādējādi 76 % (38 izdevumu nosaukumi no 50) no visiem „Полярис” izdevumiem bija daudzsējumu grāmatas (ar sējumu skaitu no diviem līdz 40 sējumiem).

98 % no visiem izdevumiem, kuri tika laisti klajā izdevniecībā „Полярис”, bija proza. Tikai viens izdevums no visa šajā izdevniecībā izdotā daiļliteratūras repertuāra bija mūsdienu krievu dzejnieku dzejas krājums. Tā bija 1992. gadā izdotā dzejas grāmata „Весь”. Gandrīz visa izdotā proza bija tulkotā literatūra. Tie bija tulkojumi no angļu, franču, spāņu, ķīniešu un japāņu valodām. Tikai vienai grāmatai oriģinālvaloda bija krievu valoda. Tas bija Sergeja Sņegova (*Сергей Снегов*) fantastikas romāns „Диктатор, или Чёрт ненашего Бога”. Šīs izdevniecības specializācija galvenokārt bija fantastika. 69 % (34 izdevumu nosaukumi no 49) no visiem „Полярис” prozas izdevumu nosaukumiem bija fantastikas žanra literatūra, bet tika laista klajā arī citu žanru literatūra. Piemēram, Agatas Kristi, Dešela Hemeta (*Dashiell Hammett*) un Sebastjēna Žaprizo (*Sébastien Japrisot*) detektīvromāni, kā arī Harija Greja (*Harry Grey*) kinoromāns „Однажды в Америке”.

Izdevniecības „Полярис” debijas grāmata bija 1990. gadā izdotais Harija Harisona fantastikas romānu krājums „Мир смерти”. Šī grāmata tika laista klajā valsts izdevniecības „Avots” aizsegā. Tā kā izdevniecības galvenais virziens bija fantastika, tad Harija Harisona grāmata atklāja pirmo sēriju – „Мастера фантастики”. Šajā sērijā tika laisti klajā izdevumi, kuros tika apvienoti divu vai vairāku ārzemju fantastikas autoru darbi.

Pēc tam tika izdoti pasaules zinātniskās fantastikas klasiķu kopoti raksti. Sērijā „Миры...” tika izdoti tādi autori kā Roberts Šeklijs (*Robert Sheckley*) – darbi astoņos sējumos 1994. gadā un vēl divi sējumi 1997. gadā; Alfrēds Besters (*Alfred Bester*) – sacerējumi četros sējumos 1995. gadā, Džons Vindems (*John Wyndham*) – darbu pieci sējumi 1995. gadā; Rejs Bredberijs (*Ray Bradbury*) – darbi astoņos sējumos 1997. gadā; Lī Brekita (*Leigh Brackett*) – divi sējumi 1997. gadā; Bīms Pipers (*Henry Beam Piper*) – divi sējumi 1997. gadā, Stenlijs Robinsons (*Stanley Robinson*) – trīs sējumi 1997. gadā; Viljams Tens (*William Tenn*) – divi sējumi 1997. gadā; Harlans Elisons (*Harlan Ellison*) – trīs sējumi 1997. gadā; Arturs Klarks (*Arthur Clarke*) – četri sējumi 1998. gadā. Šajā pašā sērijā no 1991. līdz 1995. gadam tika laisti klajā Harija Harisona darbi 18 sējumos; no 1992. līdz 1994. gadam – Roberta Heinleina (*Robert Heinlein*) sacerējumi 25 sējumos; no 1993. līdz 1994. gadam tika izdoti Aizeka

Azimova darbi 12 sējumos; no 1993. līdz 1995. gadam – Kliforda Saimaka (*Clifford Simak*) sacerējumi 18 sējumos; no 1995. līdz 1997. gadam – Rodžera Zelaznija (*Roger Zelazny*) darbi 29 sējumos; no 1995. līdz 1998. gadam tika laisti klajā Pola Andersona sacerējumi 22 sējumos; no 1996. līdz 1998. gadam – Filipa Fārmera (*Philip José Farmer*) darbi 23 sējumos; no 1997. līdz 1998. gadam tika izdoti Ursulas K. Le Gvinas (*Ursula K. Le Guin*) darbu 11 sējumi un Pīrsa Entonija (*Piers Anthony*) darbu septiņi sējumi. Papildus sērijā „*Новые миры...*” 1996. gadā tika laisti klajā Roberta Šeklija darbi divos sējumos un no 1996. līdz 1998. gadam – Aizeka Azimova darbi 6 sējumos. Ārpus šīm sērijām izdevniecība „Полярис” izdeva arī citu fantastikas žanra autoru grāmatas, piemēram, Frenka Herberta (*Frank Herbert*), Rona Habbarda (*Ron Hubbard*) u.c. autoru darbus. 1996. gadā tika laists klajā padomju rakstnieka fantasta Sergeja Sņegova divsējumu izdevums.

1994. gadā tika laistas klajā pirmās nefantastiskas grāmatas – sērija „*Urbi et orbi*” un „*Библиотека китайской классической литературы*”. Sērijā „*Urbi et orbi*” tika izdoti Antuana de Sent-Ekziperī raksti trijos sējumos, Romēna Garī (*Romain Gary*) proza un Horhes Luisa Borhesa (*Jorge Luis Borges*) kopoti raksti trijos sējumos. Horhe Luiss Borhess tika izdots pavisam divas reizes - 1994. gadā un arī 1997. gadā. Sērijā „*Библиотека китайской классической литературы*” tika izdoti tādi autori kā *Shi Nai'an*, *Wu Cheng'en*, *Luo Guanzhong*, *Feng Menglon*, *Cao Xueqin* un *Li Ju-chen*.

Ideja izdot Sergeja Solovjova daudzsējumu grāmatu „*История России с древнейших времен*” tika realizēta tikai daļēji – tika laisti klajā tikai divi sējumi. Toties Agatas Kristi kopoti raksti tika izdoti 40 sējumos un tika labi pirkti.

Izdevniecība laida klajā arī reprinta izdevumus, piemēram, Ši Naijaņa (*Shi Nai'an*) grāmatu „*Речные заводи*”. Šis divsējumu izdevums bija 1954. gada Maskavas izdevuma reprints.

Vislielākie metieni izdevniecībā „Полярис” bija fantastikas izdevumiem, izdevējfirmas darbības sākumā tie bija 50 un pat 100 tūkstoši eksemplāru. Grāmatas tika sūtītas izplatīšanai arī Krievijas tirgū. Pēc tam metieni sāka samazināties. Sākot no 1993. gada rudens, fantastikas izdevumu metieni samazinājās. Vismazākais metiens bija ķīniešu klasiskajai prozai – tikai viens tūkstotis eksemplāru.

Par izdevniecības pēdējo grāmatu kļuva Rjūnoskes Akutagavas (*Ryūnosuke Akutagawa*) četru sējumu izdevums. 1998. gada krīze Krievijā negatīvi ietekmēja arī izdevniecības „Полярис” darbību, tā pārtrauca grāmatu izdošanu un pārkvalificējās uz to tirgošanu. Tagad tas ir grāmatnīcu „Polaris” tīkls, kuras tirgo galvenokārt Krievijā izdotās grāmatas.

6.4. Latvijā izdotā daiļliteratūra krievu valodā laika posmā no 2001. līdz 2010. gadam

Atbilstoši LNB statistiskajiem materiāliem, kas ir apkopoti “Latvija prese” izdevumos, laika posmā no 2001. līdz 2010. gadam Latvijā tika laisti klajā 400 daiļliteratūras izdevumi krievu valodā ar kopējo metienu 217,379 tūkstoši eksemplāru. Dati tika ņemti no tabulām „Daiļliteratūra valodu grupu robežās”. Visvairāk daiļliteratūras krievu valodā tika izdots 2003. gadā – 64 izdevumi, vismazāk – 2002. un 2010. gadā – attiecīgi 21 un 27 izdevumi (sk. 6.7. tab.).

6.7. tabula

Latvijā izdotā daiļliteratūra krievu valodā no 2001. līdz 2010. gadam

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Latviešu daiļliteratūra krievu valodā	2	2	5	3	4	4	4	4	1	2
Tajā skaitā bērnu literatūra	–	–	–	2	2	2	–	3	–	–
Cittautu daiļliteratūra krievu valodā	37	19	59	33	28	48	37	44	39	25
Tajā skaitā bērnu literatūra	3	–	–	3	1	2	3	2	3	4
Kopā	39	21	64	36	32	52	41	48	40	27

[Formulējums 6.7. tabulā „cittautu literatūra krievu valodā” tiek lietots Bibliogrāfijas institūta izdevumos „LP” kopš 1994. gada, līdz ar to arī maģistra darbā. Šī kategorija ietver gan ārzemju autoru tulkojumus krievu valodā, gan oriģinālliteratūru krievu valodā.]

21. gadsimta pirmajā desmitgadē Latvijā tika laists klajā samērā maz tulkojumu un atdzejojumu no latviešu valodas krievu valodā – tikai no viena līdz pieciem izdevumiem gadā. Procentuāli tas ir no 2,5 % līdz 9,5 % no visas gadā izdotās daiļliteratūras krievu valodā. Bērnu literatūras arī nav daudz – tikai no trim līdz pieciem izdevumiem gadā. 2002. un 2003. gadā vispār neviena bērnu grāmata netika piegādāta uz LNB saskaņā ar Obligāto eksemplāru likumu.

Metieni 21. gadsimtā, salīdzinot ar 20. gs. 90. gadiem, krietni samazinājās. Pats lielākais metiens bija 5000 eksemplāru. Pārsvārā Latvijā izdotā daiļliteratūra bija izdevumi ar metienu līdz 500 eksemplāriem.

21. gadsimta pirmajā desmitgadē Latvijā krievu valodā savas grāmatas izdeva galvenokārt Latvijas krievu autori. Lielākā daļa no tām bija dzeja. Prozas izdevumu bija krietni mazāk.

Vairākas grāmatas šajos gados izdeva tādi autori kā Sergejs Žuravļovs (*Сергей Журавлев*), Leonīds Kovaļs (*Леонид Коваль*), Alīna Nežina (*Алина Нежина*), Aleksandrs Čehlovs (*Александр Чехлов*), Vladlens Jufrijakovs (*Владлен Юфряков*), Akinfs Traškovs (*Акинф Трашков*), Vladimirs Litovčenko (*Владимир Литовченко*), Marianna Ozoliņa (*Марианна Озолия*), Sergejs Moreino (*Сергей Морейно*), Pēteris Mežiņš (*Петр Межиньш*), bērnu rakstnieks un dzejnieks Vladimirs Novikovs un citi autori.

Visvairāk grāmatu šajos gados izdeva Latvijas krievu rakstnieks un dzejnieks Sergejs Žuravļovs. Katru gadu tika laista klajā viena vai vairākas šī autora grāmatas.

Tikai 2003. gadā izdevniecībā “” Zvaigzne ABC” 1000–1500 eksemplāru metienā tika laisti klajā tādu krievu dzejnieku klasiķu kā Sergeja Jeseņina, Mihaila Ļermontova un Aleksandra Puškina dzeja.

Mūsdienu Krievijas rakstnieku romānus publicēja Latvijas izdevniecība „СНЕЖНЫЙ КОМ”. Šīs izdevniecības grāmatu sērijās „Закоулки сознания”, „Детектив”, „Мистика”, „Фантастика”, „Фэнтези” tika izdoti tādi Krievijas autori kā Jevgeņijs Garkuševs (*Евгений Гаркушев*), Darja Bulatņikova (*Дарья Булатникова*), Vladimirs Daņihnovs (*Владимир Данихнов*), Andrejs Jegorovs (*Андрей Егоров*), Baltkrievijas rakstniece Nika Rakitina (*Ника Ракитина*), Kazahstānā dzīvojošais autors Andrejs Husnutdinovs (*Андрей Хуснутдинов*).

21. gs. pirmajā desmitgadē tulkojumā krievu valodā tika izdoti tādi latviešu autori kā Ojārs Vācietis, Imants Ziedonis, Andrejs Pumpurs, Vizma Belševica, Jānis Baltvilks, Jānis Jurkāns, Mārtiņš Zīverts, Juris Rubenis, Māris Subačs, Vilis Plūdons, Dagnija Dreika, Konstantīns Mednis, Francis Trasuns, Sandra Kalniete, Astra Mille. 500 eksemplāru metienā tika izdota Marisa Vētras grāmatas „Rīga toreiz... : atmiņas” tulkojums krievu valodā „Рига тогда... Воспоминания”.

Izdevniecība „Tapals” turpināja 2000. gadā uzsākto grāmatu sēriju „Латвия-русскому современнику” un 3000 eksemplāru lielā metienā laida klajā Annas Sakses grāmatu „Pasakas par ziediem” („Сказки о цветах”).

Atbilstoši LNB statistiskajiem materiāliem, šī gadsimta sākumā desmit gadu laikā netika izdots neviena ārzemju autora darba tulkojums krievu valodā, bet bibliogrāfiskajā rādītājā “PKJI 2002–2010” ir dati par Redjarda Kiplinga (*Rudyard Kipling*) sešiem izdevumiem.

7. INTERVIJU REZULTĀTI

7.1. Intervija ar tipogrāfijas darbinieci Maiju Čerņakeviču

(Intervijas transkriptu sk. 3. pielikumā)

Padomju laikā tipogrāfija „Cīņa” (no 1990. gada – tipogrāfija „Rota”) sadarbojās ar valsts izdevniecībām „Zinātne”, „Avots”, „Liesma”, „Zvaigzne”, „Latvijas Enciklopēdija”. Katrai izdevniecībai bija sava specializācija un darba specifika, tāpēc tipogrāfijā iesniegtie darbi atšķīrās pēc to izpildes sarežģītības pakāpes. Vissarežģītākos darbus ar daudzām formulām, shēmām un tabulām tipogrāfija saņēma no izdevniecības „Zinātne”. Daiļliteratūras teksta salikšanas tehnika bija daudz vienkāršāka.

Autori iesniedza savus darbus izdevniecībās rokrakstā, un izdevniecības tehniskais redaktors apstrādāja šos manuskriptus. Viņš saskaņoja ar autoru grāmatas formātu, teksta un virsrakstu fontus, atkāpes u.tml., kurā vietā jābūt ilustrācijām un shēmām. Visas šīs piezīmes tika atzīmētas uz manuskripta. Tehniskais redaktors arī aptuveni izrēķināja grāmatas lapaspušu skaitu, vai tā būs brošūra vai grāmata cietajos vākos. Tādējādi izdevniecības tehniskais redaktors bija atbildīgs par grāmatas pilnīgu noformējumu.

Tipogrāfijā tika iesniegts manuskripts jau bez kļūdām, tos pārbaudīja izdevniecības korektors. Tipogrāfijā manuskripta teksts tika salikts uz linotipa salikuma mašīnām, bet cinkogrāfijā tika veidotas zīmējumu klišejas. Saliktuvē burtlicis pēc formāta, kuru noteica tehniskais redaktors, salika tekstu rindiņās, pēc norādēm manuskriptā ieliekot zīmējums vai shēmas. Bija ļoti svarīgi, lai tiktu stingri ievēroti teksta salikuma tehniskie noteikumi. Piemēram, nedrīkstēja no beigu rindas sākt jaunu lappusi. Tika ievēroti arī vārdu dalījuma noteikumi pārņemšanai jaunā rindā. To uzraudzīja izdevniecības tehniskais redaktors. Sarežģītākie gadījumi tekstā tika saskaņoti ar tehnisko redaktoru, kurš pat varēja personīgi doties uz tieši uz tipogrāfijas cehu, lai atrisinātu problēmu. Lai tiktu ievēroti drukātā teksta tehniskie noteikumi, dažos gadījumos autoram tika piedāvāta iespēja papildināt vai saīsināt tekstu noteiktā lappusē.

Tiklīdz spiestuvē tika nodrukāti pirmie izdevuma eksemplāri (izmēģinājuma kopijas), tipogrāfijas korektors pārbaudīja tekstā kļūdas. „Tas bija obligāts nosacījums. Bez korektora paraksta darbu nedrīkstēja iespiest. Un katrs atbildēja par savu darbu – korektors, burtlicis... lai nebūtu brāķa... rīkoja sapulces, lamāja par brāķi”.

20. gs. 90. gadu vidū mainījās iespiešanas tehnoloģija. Burtliča profesiju nomainīja jauna specialitāte – montētājs. Fiziski, salīdzinot montētāja darbu ar burtliča darbu, kurš

strādāja ar svinu, montētāja darbā vairs nebija vajadzīgs celt smagumus, toties attīstīšanas procesā tika izmantotas ķīmikālijas.

1995. gadā tipogrāfija „Rota” tika likvidēta.

90. gados sāka dibināt privātas tipogrāfijas. Tāda bija arī „Elpa-2”.

Autori, apejot izdevniecību, nesa savus darbus tieši uz tipogrāfiju, „katrā gadījumā viss bija savādāk”. Daudzas grāmatas iespieda ārzemēs, kaut gan izdevniecība varēja atrasties Latvijā, jo bieži tā bija izdevīgāk, nekā pirkt un vest uz Latviju dārgu papīru.

Tipogrāfijā „Elpa-2” grāmatu tehniski apstrādāja tipogrāfijas tehnologs, tādējādi pildot izdevniecības tehniskā redaktora funkcijas. Vairs neeksistēja tāda profesija kā korektors. Lielākā atbildība tagad bija montētājam. „Neviens vairs nepārbaudīja, ko mēs salikām. Vairs nebija korekcijas posma. Pats iespiedējs dažreiz skatījās.... un neviens nepārbaudīja. Tas bija vistrakākais! Tikai mēs paši.”

Bieži netika ievēroti arī tehniskie noteikumi. Padomju laikos bija papīra formātu valsts standarti (ГОСТы), taču 90. gados formāts varēja būt dažāds, jo papīru sāka pirkt ārzemēs, tam vairs nebija standarta izmēru. Kā arī daudz kas bija atkarīgs no autora individuālajām vēlmēm.

Kā atceras respondente, krievu valodā tipogrāfijā „Elpa-2” nelielā skaitā iespieda Latvijas krievu autoru dzeju, bet romānus – tikai vienu vai divus. Arī padomju laikā tipogrāfijā „Cīņa” un vēlāk „Rota” grāmatas krievu valodā iespieda nedaudz. Toties 80. gados iespieda ļoti daudz tulkojumu no krievu valodas latviešu valodā.

21. gadsimtā datorizācija radīja arī izmaiņas tipogrāfijas darbā un tehnoloģiskajos procesos, parādījās jauns iespēšanas tehniskais aprīkojums. Dažas izdevniecības sāka apvienoties un veidot savas tipogrāfijas „uz vietas”, tā bija izdevīgāk.

Mūsdienās tipogrāfijas menedžeri meklē darbu savai tipogrāfijai, kamēr 80. gados un daļēji 90. gados, autori griezās izdevniecībā, un tad izdevniecība izvēlējās piemērotāko tipogrāfiju, ņemot vērā tās specializāciju. Respondente pieņem, ka mūsdienās tipogrāfijām ir raksturīga šaura specializācija.

Uz jautājumu, kā politisko, sociālo, ekonomisko u.c. apstākļu maiņa pēc Latvijas neatkarības atgūšanas ietekmēja tipogrāfijas darbību, respondente atbildēja, ka uzskata, ka „viss aizgāja pašplūsmā. Šodien katrs dara tā, kā tikai vēlas. Pastāv tehnisko zināšanu trūkums – netiek ievēroti teksta salikuma tehniskie noteikumi. Notika izmaiņas arī iespiesto grāmatu repertuārā. Ir mazāk grāmatu krievu valodā. Grāmatnīcās pārsvarā redzu Krievijas izdevumus.”

Intervijā ar respondentu Maiju Čerņakeviču paustās galvenās atziņas tiek apkopotas 7.1. tabulā.

Galvenās atziņas par tipogrāfijas darbu dažādos laika posmos

	80. gadi	90. gadi	21.gs. sākums un mūsdienu tendences
Vispārējs situācijas apraksts	<ul style="list-style-type: none"> - Sadarbība ar valsts izdevniecībām. - Autori iesniedz darbus izdevniecībā rokrakstā. - Izdevniecības tehniskais redaktors ir atbildīgs par grāmatas pilnīgu noformējumu. - Tehniskā kontrole. - Papīra formāta valsts standarti. - Ļoti svarīga teksta salikuma tehnisko noteikumu ievērošana. - Daiļliteratūru krievu valodā iespiež maz. - Daudz tulkojumu no krievu valodas latviešu valodā 	<ul style="list-style-type: none"> - Mainījās iespēšanas tehnoloģija; - parādījās jauna specialitāte – montētājs; - sāka dibināties privātas tipogrāfijas; - autori paši nes darbus uz tipogrāfiju; - grāmatas arī iespiež ārzemēs, bet izdevniecība atrodas Latvijā; - izdevniecības tehniskā redaktora funkcijas pilda tipogrāfijas tehnologs; - nav papīra formāta standartu; - viss atkarīgs no autora vēlmēm; - daiļliteratūru krievu valodā iespiež maz. 	<ul style="list-style-type: none"> - Datorizācija ietekme; - jauns iespēšanas tehniskais aprīkojums; - izdevniecību apvienošana un savas tipogrāfijas veidošana; - tipogrāfijas menedžeri meklē darbu savai tipogrāfijai; - tipogrāfiju šaura specializācija; - izmaiņas iespiesto grāmatu repertuārā; - mazāk grāmatu krievu valodā.
Pozitīvās iezīmes	<ul style="list-style-type: none"> - Korektora amats tipogrāfijā; - katrs atbild par savu darbu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Montētāja darbs fiziski ir vieglāks nekā burtliča darbs. 	Netika nosauktas.
Negatīvās iezīmes	Netika nosauktas.	<ul style="list-style-type: none"> - Tipogrāfijā nav korektora; - netiek ievēroti teksta salikuma tehniskie noteikumi. 	- Tehnisko zināšanu trūkums.

7.2. Intervija ar dzejnieci Tatjanu Panasjuku

(Intervijas transkriptu sk. 4. pielikumā)

90. gadi. Pirmais Tatjanas Panasjukas dzejoļu krājums „Свет вечерний” tika izdots Rīgā 1997. gadā, bet pirmie dzejoļi tika uzrakstīti jau bērnībā. Šis krājums satur gan mīlestības dzeju, gan atmiņas, gan atsaukšanos uz 90.gadu pārmaiņām, kad situācija valstī sekmēja nenoteiktības sajūtu - „kas tu esi?”. Grāmata tika iespiesta Lauksaimniecības institūta tipogrāfijā. Tas bija pilnībā autora izdevums, jo respondente uzskatīja, ka viņai nav vajadzīgs redaktors, pamatojot to ar šaubām par redaktoru profesionālisma līmeni un norādot uz vispārēju rediģēšanas kvalitātes pasliktināšanos 90. gados. „Līdz tam literārā teksta rediģēšana bija augsti kvalificēta. Redaktoriem bija liela pieredze, šie speciālisti varēja kaut

ko iemācīt, izlabot kļūdas... Taču pēc tam par 90 procentiem sākās pašdarbība.” To ietekmēja arī autores personīgā negatīvā pieredze, precedents, kad kādā žurnālā bez saskaņošanas ar respondenti tika „drausmīgi” izrediģēti un pēc tam publicēti viņas dzejoļi.

Visas savas grāmatas dzejniece pārsvarā izdeva par savu naudu. Tikai 2007. gadā dzejoļu krājuma „*Татьянин день*” izdošanā kā sponsors daļēji piedalījās Latvijas Puškina biedrība. Tāpat arī tipogrāfija piedāvāja variantu, kā lētāk iespiest grāmatu. Kopā ar saviem draugiem respondente pati, izmantojot mājas un darba printeri, izdrukāja visus eksemplārus. Tipogrāfijā tikai tika veikts grāmatas vāku dizains un eksemplāru iesiešana. (Šis gadījums netika atspoguļots intervijas transkriptā, jo par šo gadījumu tika stāstīts ārpus diktofonā ierakstītās oficiālās intervijas).

Literārie žurnāli un avīzes, kuros tika publicēti respondentes dzejoļi, piemēram, žurnāls „*Даугава*” vai avīze „*СМ сегодня*”, kārtīgi maksāja honorārus, bet publicējot savu dzeju almanahos, autori paši vāca naudu, lai tos izdotu, piemēram, literāro almanahu „*Русло*”.

Mūsdienu tendences. Uz jautājumu, „vai Jums ir ieceres vēl izdot grāmatas?”, respondente atbildēja, ka kaut gan materiāls, lai varētu sagatavot jaunu grāmatu, jau ir, tomēr viņa netaisās to izdot, nosaucot vairākus iemeslus. Galvenais no tiem ir nevēlēšanās „pārtērēt mājsaimniecības budžetu” – lielas izmaksas sakarā ar grāmatas publicēšanu. Tāpat arī dzejniece uzstājas ar savu dzeju dažādos literāros un muzikālos vakaros, tādā veidā iepazīstinot interesentus ar savu daiļradi. Saviem draugiem un paziņām Tatjana Panasjuka sūta jaunus dzejoļus pa e-pastu vai ievieto tos interneta vietnē *www.stihi.ru*. (Tā ir vietne, kur autori var ievietot savus dzejoļus internetā, tā padarot tos pieejamus lasošajai publikai, atstāt informāciju par sevi, kā arī attālināti sazināties ar citiem autoriem – rakstīt recenzijas u.tml.). Taču kā jaunu un modernu savu darbu publicēšanas iespēju un alternatīvu grāmatas izdevumam respondente uzskata dzejas ierakstīšanu audio diskā.

Respondentes grāmatas tika izplatītas caur grāmatnīcām Maskavas namā un „Janus”, kā arī diezgan daudz eksemplāru tika uzdāvināti bibliotēkām un skolām, kurās viņa uzstājas ar savu dzeju. Tomēr dzejniece uzskata, ka Rīgā lasītāju ir mazāk, nekā to varētu gaidīt. Tikai viena pastāvīga krievvalodīgās publikas daļa apmeklē dažādus kultūras pasākumus.

Uz jautājumu „kādas bija atšķirības grāmatu izdošanā (autoru un izdevēju attiecībās) Latvijā 80. gados, 90. gados un 21. gadsimta sākumā?”, respondente atzīmēja, ka ir gan pozitīvas, gan negatīvas iezīmes katrā no šiem periodiem.

Padomju periods. Padomju laikos redaktoriem dažreiz bija arī politiskā cenzora loma. Daudziem labiem autoriem nebija iespējas oficiāli publicēt savas grāmatas vai nu politiskās cenzūras dēļ, vai grāmatas izdošanai nepieciešamā autora „vārda” atpazīstamības dēļ. Pastāvēja sava veida „apburtais loks” – oficiāli grāmatas varēja izdot tikai Rakstnieku

apvienības locekļi, taču, lai kļūstu par šīs apvienības locekli, autoram bija jābūt izdotām divām grāmatām. Rakstnieku apvienība dažādos veidos atbalstīja savus autorus un to darbu, piešķirot, piemēram, ceļazīmes uz sanatorijām. Taču mūsdienās, kā uzskata respondente, rakstnieku organizācija nenodrošina „ne prestižu, ne materiālos labumus, ne radošu attīstību”. Viņu sarūgtina fakts, ka 90. gados, kad parādījās iespēja par savu naudu izdot grāmatas, rakstnieku apvienībā jau varēja tikt jebkurš, jo saglabājās noteikums par divām izdotām grāmatām.

Salīdzinot ar 90. gadiem, 2000. gados literārajā dzīvē un grāmatu izdošanā jau bija noteikta kārtība, „jau izveidojās spēles noteikumi. Jau varēja saprast, kas? kur? un kad? Tas ir labi”. Kā negatīvu mūsdienu iezīmi respondente nosauca faktu, ka vārds „rakstnieks” vai „dzejnieks” ir zaudējis savu vērtību. Bieži mode un grafomānija aizstāj īstu dzeju, kura „nav tikai atskaņas. Tā ir, pirmkārt, tēlainība... dabiskums un jūtas”. Tāpēc „ir nepieciešami kvalitātes kritēriji. Šajā sakarā ir nepieciešama literārā teksta rediģēšana un redaktori. Nedrīkst pastāvēt politiska cenzūra, tomēr ir jābūt tikumiskai un literārai cenzūrai”.

Intervijā ar respondentu Tatjanu Panasjuku paustās galvenās atziņas tiek apkopotas 7.2. tabulā.

7.2. tabula

Galvenās atziņas par grāmatas izdošanas pieredzi dažādos laika posmos

	80. gadi (un padomju gadi vispār)	90. gadi	21.gs. sākums un mūsdienu tendences
Vispārējs situācijas apraksts	- Augsti kvalificēta literārā teksta rediģēšana; - augsts Rakstnieku apvienības statuss.	- Nenoteiktības sajūta; - literārās rediģēšanas kvalitātes pasliktināšanās; - iespēja autoriem izdot grāmatas par savu naudu.	- Jau pastāv noteikta kārtība; -ir vajadzīgi literārās kvalitātes kritēriji.
Pozitīvās iezīmes	- Izdevniecību redaktoru profesionalitāte	- Iespēja publicēt grāmatas daudziem labiem autoriem, kuri padomju laikos nevarēja to izdarīt oficiāli.	- Iespēja publicēties elektroniskā vidē.

	80. gadi (un padomju gadi vispār)	90. gadi	21. gs. sākums un mūsdienu tendences
Negatīvās iezīmes	- Literārajiem redaktoriem dažreiz arī politiskā cenzora loma; - daudziem labiem autoriem nav iespējas oficiāli publicēt savas grāmatas; - apburtā loka efekts (divu izdotu grāmatu nepieciešamība, lai varētu kļūt par Rakstnieku apvienības biedru, lai pēc tam izdotu grāmatas).	- Rakstnieku apvienības statusa pazemināšanās.	- Vārds „rakstnieks” vai „dzejnieks”, zaudējis savu vērtību; - bieži mode un grafomānija aizstāj īstu dzeju; - plaģiāts; - ierobežota lasītāju publika.
Respondenta pozitīvā pieredze	- Dalība literārajos pulciņos sekmēja daiļradi.	- Autoru honorāri tika kārtīgi maksāti.	- Sponsoru; - tipogrāfijas ieinteresētība iespiest grāmatu; - interneta vietne autoriem <i>stihi.ru</i> ; - audio diska ierakstīšana.
Respondenta negatīvā pieredze	- Nav iespējas tikt Rakstnieku apvienībā apburtā loka efekta dēļ.	- Dzejoļu rediģēšana un publicēšana bez saskaņošanas ar autoru; - vairs nav vēlēšanās iestāties Rakstnieku apvienībā, tās statusa un piedāvāto iespēju un labumu dēļ.	- Bieža sastapšanās ar cilvēkiem, kuri uzskata sevi par dzejniekiem, taču tādi nav.

7.3. Intervija ar kultūras vēsturnieku Borisu Ravdinu

(Intervijas transkriptu sk. 5. pielikumā)

Vispārējo situāciju, kurā atradās krievu grāmatniecība Latvijā 20. gs. 90. gados, salīdzinot ar 80. gadiem un 21. gadsimtu, intervijas gaitā izklāstīja kultūras vēsturnieks Boriss Ravdins. Viņš atzīmēja, ka **20. gs. 80. gadu beigās** var saukt par Latvijas krievu grāmatniecības „zelta gadiem”, kad Latvija nedaudz šajā jomā apsteidza Maskavu. Šo laika periodu var salīdzināt ar 20. gs. 20. gadu beigām, kad Berlīne pārtrauca grāmatizdošanas darbību un tā tika pārcelta uz Latviju, uz izdevniecību „Grāmatu draugs” un dažiem citiem apgādiem.

Rīgā, 1987. gadā tika dibināts pirmais Padomju Savienībā grāmatu izdošanas kooperatīvs „Слово”, kurš specializējās krievu dzejnieku maza formāta grāmatu izdošanā.

80. gadu beigās tika laists klajā ļoti daudz piedzīvojumu un bulvāru literatūras ar metienu simts tūkstoši un pat vairāk, kura tika izplatīta visā Padomju Savienības teritorijā. Šāda veida literatūru mēdza iespiest dažādās vietās – Kaļiņingradā, Minskā un citās vietās, kur bija ērtāk uz izdevīgāk.

Taču pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 1990. gadā situācija krievu grāmatniecībā Latvijā mainījās un pasliktinājās. Tas bija saistīts ar to, ka Krievijas izdevējiem izdevās panākt Latvijas grāmatu izdošanas kvalitāti, tempus un apjomus. Tāpat arī notika izmaiņas transportēšanas iespējās – kļuva nepieciešamas muitas deklarācijas, mainījās finanšu sistēma un samazinājās lasītāju pieprasījums, jo publika jau bija „piesātināta ar šiem vienkāršajiem izdevumiem, tāpēc tik milzīgas vajadzības pēc tiem vairs nebija”.

Bibliogrāfiskajā radītājā „PKJI 1990–2001” ir atspoguļota 90. gados krievu valodā Latvijā izdoto grāmatu lielākā daļa. Rādītājā „PKJI 2002–2010” ir papildinājums. Kā arī pašam B. Ravdinam pašlaik ir papildu informācija, kura netika atspoguļota šajos divos izdevumos. Ne visi šajā laikā izdotie izdevumi tika nodoti Latvijas Nacionālajai bibliotēkai – tikai aptuveni astoņdesmit procenti, jo kaut gan valsts likums par Obligāto eksemplāru bija spēkā, taču bieži tas netika izpildīts. Šo situāciju pasliktināja arī izmaiņas Preses likumā, saskaņā ar kuru, nevis tipogrāfijai vai izdevējam ir jānodod grāmatas LNB, bet pašam autoram. Boriss Ravdins atzīmēja, ka „tas nebija viegls darbs vākt visus šos dzejoļu krājumus un atsevišķus autora izdevumus”, un nosauca tam trīs iemeslus: krievu publika nezina par Obligāto eksemplāru likuma esamību; nenovērtē savus izdevumus, jo tie ir pašizdevumi; vai uzskata, ka Latvijas apstākļos Latvijas Nacionālajai bibliotēkai nav vajadzīgi krievu izdevumi un tā krāj tikai latviešu izdevumus. Tāpēc kaut kāda daļa grāmatu nav bibliotēkas krājumā, un tādējādi šie izdevumi ir zuduši.

Turklāt 90. gados bija izdevēji, kuri izmantoja iespēju publicēt materiālu Krievijā, kooperējoties ar Krievijas izdevniecībām. Piemēram, Aleksandra Solžeņicina grāmata „Раковый корпус” tika izdota Krievijā, kaut gan to izdeva pēc Latvijas izdevēju pasūtījuma un par Latvijas izdevēju naudu. Šāda veida izdevumi nevarēja tikt iekļauti rādītājā „PKJI 1990–2001”. Tā izdevniecības nosaukumā minētais „ООО” īstenībā attiecās uz Rīgas izdevumiem. Atsevišķus izdevumus iespieda tipogrāfijā Minskā. Daži izdevēji, baidoties no aplikšanas ar nodokli, slēpa savu vārdu. Tāpēc rādītājā „PKJI 1990–2001” nav atspoguļoti pilnībā visi Latvijas izdevumi krievu valodā.

Bija diezgan daudz izdevumu ar falsificētu izdošanas vietu. Piemēram, izdevumā tiek norādīta, nevis reālā izdošanas vieta – Rīga, bet Jeruzaleme. Dažādu iemeslu dēļ šāda veida

mistifikācija bija diezgan izplatīta parādība. Tas arī ir jāievēro, pētot grāmatu izdevējdarbību. „Vispār grāmatniecība ļoti labi atspoguļo visu ap izdevējdarbību situāciju, politisku, sociālo un psiholoģisko situāciju. Tā ir kā sabiedrības pārbaude pēc dažādiem parametriem”.

Uz jautājumu, „kādas bija izdevējdarbības raksturīgākās iezīmes 90. gados? ”, Boriss Ravdins atbildēja, ka šajā laika posmā pārsvarā tika laista klajā masu literatūra, un tā tika atspoguļota rādītājā „PKJI 1990–2001”. „Bez masu literatūras bija arī grāmatas, kuras dažādu iemeslu dēļ bija izdevīgāk publicēt Rīgā, nevis kaut kur citur”. Šie izdevumi arī ir daļēji uzskaitīti rādītājā.

Bez grāmatu izdevumiem tika laisti klajā arī periodiskie izdevumi, piemēram, literārie žurnāli „*Даргавя*” un „*Родник*”. 80. gadu beigās eksistēja arī pašizgatavoti, cenzūrai nepakļauti izdevumi. Tāds bija žurnāls „*Третья модернизация*”. Tā pēdējais numurs ar lielu metienu tika izgatavots jau tipogrāfija.

Raksturojot 90. gados Latvijā izdotās daiļliteratūras repertuāru un publicēto autoru spektru, respondents nosauca divas tendences. Pirmā tendence bija tīri komerciāla – ātrāk nopelnīt, izmantojot veiksmīgu brīdi, jo pieprasījums bija liels. Tāpēc, no mūsdienu skatupunkta vērtējot, tajā laikā tika laists klajā daudz „mēslu”, jo vairāk tika ņemts vērā lasītāju pieprasījums, nevis izdevuma kvalitāte.

Otra tendence – izdevēji cerēja, ka izdodot „šīs blēņas”, viņi nopelnīs naudu un pēc tam sāks izdot „īstas grāmatas” – nopietnu literatūru. Taču tā gandrīz nekad nenotika. Bija nedaudz šāda veida mēģinājumu, tomēr tie ātri beidzās (tas pats notika arī Krievijā).

Kā parasti visās komercstruktūrās izdevēju starpā pastāvēja konkurence un viltus.

Uz jautājumu „kā Jūs varētu raksturot izdevējdarbības kvalitāti 90. gados?”, Boriss Ravdins atbildēja, ka tulkojuma kvalitāte, teksta rediģēšana un korektūra bija sliktas. Toties uzlabojās poligrāfiskās produkcijas kvalitātes līmenis. Komercializācijas dēļ, lai samazinātu izdevumus, grāmatu izdošanas procesā tika izlaisti divi posmi – redaktors un korektors. Teksta rediģēšanai vairs nebija tik lielas nozīmes, jo lielā pieprasījuma dēļ tāpat pirmizdevumi tika labi pirkti, un lasītāji aktīvi nereaģēja uz nepietiekamo izdevumu kvalitāti. Tāpat arī 90. gados bija populārs tāds izdevumu veids kā fototipija (teksta fotogrāfiska reproducēšana), kad agrāko laiku izdevumi tika izdoti atkārtoti. Šajā gadījumā teksta rediģēšana nebija vajadzīga.

Uz ierosinājumu salīdzināt 80. gadus, 90. gadus un 2000. gadus Boriss Ravdins atbildēja, ka 80. gadu beigās un 90. gados pārsvarā bija „iepriekš uzkrātā atražošana”, bet 21. gadsimtā nelielā skaitā parādījās „īsti Rīgas izdevumi”. 90. gados lielā skaitā tika izdoti vietējo autoru dzejoļu krājumi.

Boriss Ravdins atzīmēja, ka Rīgas izdevēji, atceras to laiku – 80. gadu beigās un 90. gadus ar prieku, jo „tas bija iniciatīvas un darbības laiks, cieņas un prestiža laiks, attiecību

veidošanas laiks”. Pie negatīvām iezīmēm var pieskaitīt honorāru un metienu samazināšanos. Praktiski visi izdevumi, it īpaši dzeja, bija autora izdevumi. Neviena izdevniecība nebija gatava riskēt ar naudu, publicējot dzejoļu krājumus.

Mūsdienās arī, kā atzīmē respondents, neviena izdevniecība nav gatava riskēt ar naudu, publicējot dzejoļu krājumus. Lielas izdevniecības vispār nevēlas ņemt un izdot krievu grāmatu. Piemēram, respondents sadarbībā ar apgādu „Jumava” izdeva grāmatu latviešu valodā par Eiženu Finku. Piedāvājot izdevniecībai izdot to pašu grāmatu krievu valodā, viņam atbildēja, ka izdevniecība nav pārliecināta, ka Latvijā ir pietiekoši daudz krievu publikas, lai varētu segt tirāžas izmaksas. Tāda pati situācija bija arī 20. gs. 30. gados, kad latviešu izdevniecības nevēlējās popularizēt krievu literatūru tās nepietiekošās kvalitātes dēļ vai pašus autorus.

Grāmatas krievu valodā šodien izdod apgāds „Jumi”, kā arī ir dažas tipogrāfijas, kuras iespiež grāmatas krievu valodā. Bieži tipogrāfijas kaut kādu grāmatu daļu nelielā metienā (līdz 150–200 eksemplāriem) mēdz iespiest neoficiāli – izdevumā netiek norādīta ne izdevniecība, ne tipogrāfija. Nodokļi netiek maksāti. Izdevums arī netiek nodots LNB kā obligātais eksemplārs. Autori paredz izplatīt šādā veidā iespiestās grāmatas radnieku un paziņu starpā. Metiens 500 eksemplāri jau skaitās liels.

Novērtējot mūsdienu situāciju, kurā atrodas krievu grāmata Latvijā, Boriss Ravdins uzskata, ka tā „lielā mērā ir iekapsulēta – grāmatas mērķauditorija pārsvarā ir draugu loks. Tāpēc ir attiecīga tirāža, attiecīga izvēle un attiecīga orientācija”. Lielāks pieprasījums ir pēc zinātniskiem izdevumiem. No uzmanības vērtiem daiļliteratūras izdevumiem var vienīgi nosaukt apvienības „*Opbuma*” krājumus. Turklāt grupai „*Opbuma*” ir laba autoritāte un popularitāte visā postpadomju teritorijā, kā arī labas reklāmas spējas.

Vēl Boriss Ravdins norādīja uz iespēju, ka Latvijā var tikt pasūtīta un iespiesta literatūra, kuru autori baidās izdot Krievijā iespējamās vajāšanas dēļ no sabiedrības vai valsts puses. Tāpēc „Latvija var pildīt rezerves lidlauka funkciju... ir jābūt gataviem palīdzēt šim grāmatizdošanas procesam”. Līdzīga situācija bija arī 20. gs. 20.–30. gados.

Intervijā ar respondentu Borisu Ravdinu paustās galvenās atziņas tiek apkopotas 7.3. tabulā.

Galvenās atziņas par Latvijas krievu grāmatniecību dažādos laika posmos

	80. gadi	90. gadi	21.gs. sākums un mūsdienu tendences
Vispārējs situācijas apraksts	<ul style="list-style-type: none"> - Latvijas krievu grāmatniecības „zelta gadi”; - pirmais Padomju Savienībā grāmatu izdošanas kooperatīvs „Слово” 1987. gadā; - ļoti daudz piedzīvojumu un bulvāru literatūras ar metienu simts tūkstoši un vairāk; - grāmatu produkcija tika izplatīta visā Padomju Savienības teritorijā; - grāmatas mēdza iespiest dažādās vietās (Kaļiņingradā, Minskā u.c.); - eksistēja arī pašizgatavoti, cenzūrai nepakļauti izdevumi (žurnāls „Третья модернизация”); - nelegālās tipogrāfijas. 	<ul style="list-style-type: none"> - Situācija krievu grāmatniecībā Latvijā mainījās un pasliktinājās; - Krievijas izdevējiem izdevās panākt Latvijas līmeni; - nepieciešamas muitas deklarācijas; - mainījās finanšu sistēma; - samazinājās lasītāju pieprasījums; - tikai ~80 % izdevumu tika nodoti LNB; - likums par Obligāto eksemplāru ir spēkā, taču bieži netika izpildīts; - bija izdevēji, kuri publicēja materiālu Krievijā, kooperējoties ar Krievijas izdevniecībām; - daži izdevēji, baidoties no aplikšanas ar nodokli, nenorādīja savu vārdu izdevumos; - bija izdevumi ar falsificētu izdošanas vietu; - pārsvarā tika laista klajā masu literatūra; - tika laisti klajā arī periodiskie izdevumi (literārie žurnāli „Даугава”, „Родник”); - liels lasītāju pieprasījums; - divas tendences grāmatu izdošanā: tīri komerciāla tendence nopelnīt un cerība izdot nopietnu literatūru, kura gandrīz nekad nepiepildījās; - komercializācijas dēļ, grāmatu izdošanas procesā tika izlaisti divi posmi – redaktors un korektors; - daudz fototipijas izdevumu; - praktiski visi izdevumi, it īpaši dzeja, bija autora izdevumi; - iepriekš uzkrātā atražošana; - lielā skaitā tika izdoti vietējo autoru dzejoļu krājumi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Īsti Rīgas izdevumi; - neviena izdevniecība nav gatava riskēt ar naudu, publicējot dzejoļu krājumus; - lielās izdevniecības nevēlas izdot krievu grāmatu; - grāmatas krievu valodā izdod apgāds „Jumi”; - ir dažas tipogrāfijas, kuras iespiež grāmatas krievu valodā; - tipogrāfijas kaut kādu grāmatu daļu nelielā metienā (līdz 150–200 eksemplāriem) mēdz iespiest neoficiāli; - metiens 500 eksemplāri jau skaitās liels; - lielāks pieprasījums ir pēc zinātniskiem izdevumiem; - grupai „Община” ir liela autoritāte un popularitāte visā postpadomju teritorijā un labas reklāmas spējas. - iespēja, ka drīz Latvijā var tikt pasūtīta iespiešanai literatūra, kuras autori baidās to izdot Krievijā.

	80. gadi	90. gadi	21.gs. sākums un mūsdienu tendences
Pozitīvās iezīmes	- Iniciatīvas un darbības, cieņas un prestiža, attiecību veidošanas laiks.	- Iniciatīvas un darbības, cieņas un prestiža, attiecību veidošanas laiks; - uzlabojās poligrāfiskā izpildījuma līmenis	Netika nosauktas.
Negatīvās iezīmes	- Cenzūra.	- Izmaiņas Preses likumā (ka autoram pašam ir jānodod obligātais eksemplāru (OE) LNB, nevis izdevējam vai tipogrāfijai) pasliktināja situāciju ar OE nodošanu LNB; - tika laists klajā daudz „mēslu”, jo vairāk tika ņemts vērā lasītāju pieprasījums, nevis izdevuma kvalitāte; - konkurence un viltus izdevēju starpā; - slikta tulkojuma kvalitāte, teksta rediģēšana un korektūra; - honorāru un metienu samazināšanās;- neviena izdevniecība nebija gatava riskēt ar naudu, publicējot dzejoļu krājumus.	- Apvienības „Opōuma” dzejas un prozas krājumi ir vienīgie vērtīgie daiļliteratūras izdevumi; - krievu grāmata Latvijā „lielā mērā ir iekapsulēta” – grāmatas mērķauditorija pārsvarā ir draugu loks.
Respondenta pozitīvā pieredze	Netika nosaukta.	Netika nosaukta.	Netika nosaukta.
Respondenta negatīvā pieredze	Netika nosaukta.	- 3 iemesli, kāpēc kaut kādas grāmatu daļas nav LNB: - krievu publika nezina par OE likumu; - nenovērtē savus izdevumus, jo tie ir pašizdevumi; - uzskata, ka Latvijas apstākļos LNB krāj tikai latviešu izdevumus.	- Apgāds „Jumava” atteicās izdot grāmatu par Eiženu Finku krievu valodā, jo Latvijā nav pietiekoši daudz krievu publikas, lai segtu tirāžas izmaksas.

7.4. Intervija ar Latvijas krievu rakstnieku Vladislavu Silinu

(Intervijas transkriptu sk. 6. pielikumā)

Analizējot interviju ar Latvijas krievu rakstnieku Vladislavu Silinu, kurš izdod savas grāmatas Krievijas izdevniecībās, tika secināts, ka, sākot ar 90. gadu beigām, grāmatu radīšanu un izdošanu ietekmēja datortehnoloģijas un internets. Rakstnieks nosauca 90. gadus par revolucionāriem gadiem grāmatu rakstīšanā. Datoru un datorprogrammu parādīšanās atviegloja rakstīšanas darbu, bet internets paplašināja komunikācijas iespējas. Tika veidotas

interneta vietnes, kur autori varēja publicēt savus darbus, sazināties ar citiem autoriem un komentēt viņu darbus. Piemēram, literārā vietne „samizdatt.net”, kurā Vladislavs Silins publicēja savus pirmos darbus. Parādījās daudz literāro darbu, kuru galvenā eksistēšanas vide ir internets. Tā ir tīkla literatūra. Krievu publicisti pat ieviesa jaunu terminu šāda veida darbu kopumam – „*cemepamypa*”. 90. gadu beigās tīkla literatūru uzskatīja par zemākas kvalitātes literatūru nekā iespīestās grāmatas. Mūsdienās šī situācija ir mainījusies. Ir parādījušās tīkla izdevniecības, kuras publicē savu autoru darbus elektroniskā vidē. Šo parādību respondents sauc par „kārtējo revolūciju”. Uz jautājumu, „kāpēc respondents izdeva savas grāmatas Krievijā, nevis Latvijā”, Vladislavs Silins atbildēja, ka visi cilvēki, ar kuriem viņš iepazinās internetā, bija no Krievijas. Vietnes piedāvātajā grāmatu izdevēju sarakstā tika iekļautas tikai Krievijas izdevniecības. Krievijas izdevniecības piekrita izdot respondenta grāmatas, tāpēc meklēt Latvijas izdevējus viņam vairs nebija nepieciešams. Mūsdienās, kā uzskata Vladislavs Silins, ir daudz vairāk dažādu iespēju izdot grāmatas nekā agrāk.

Tādējādi var secināt, ka datorizācija sekmēja pozitīvas izmaiņas kā literāra darba radīšanas procesā, tā arī komunikācijā starp dažādiem cilvēkiem, kas varētu būt iesaistīti grāmatas radīšanas procesā un tās izplatīšanā sabiedrībā.

Intervijā ar respondentu Vladislavu Silinu paustās galvenās atziņas tiek apkopotas 7.4. tabulā.

7.4. tabula

Galvenās rakstnieka V. Silina paustās atziņas

	80. gadi (un padomju gadi vispār)	90. gadu beigās	21. gs. sākums un mūsdienu tendences
Vispārējs situācijas apraksts	Respondentam nebija grāmatu izdošanas pieredzes šajā laikā.	- Grāmatu radīšanu un izdošanu ietekmēja datortehnoloģijas un internets;	- Tīkla izdevniecību parādīšanās.
Pozitīvās iezīmes	–	- Datoru un datorprogrammu parādīšanās atviegloja rakstīšanas darbu; - internets paplašināja komunikācijas iespējas; - sāka parādīties tīkla literatūra.	- Ir daudz vairāk dažādu iespēju izdot grāmatas nekā agrāk.
Negatīvās iezīmes	–	–	–
Respondenta pozitīvā pieredze	–	- Literārā vietne „samizdatt.net”	- Uz labo pusi mainījās sabiedrības attieksme pret tīkla literatūru.
Respondenta negatīvā pieredze	–	- Tīkla literatūru uzskatīja par zemākas kvalitātes literatūru nekā iespīestās grāmatas	–

7.5. Izdevēja Oļega Mihaļeviča pieredze

Lai maģistra darba pētījumā būtu atspoguļota arī izdevēju pieredze, tika aplūkotas presē jau esoša intervija ar izdevniecības „Kontinents” īpašnieku Oļegu Mihaļeviču (2005) un viņa 2003. gada publikācija žurnālā „Даугава” par grāmatu izdošanas kooperatīva „Слово” dibināšanu.

1987. gadā Rīgā Oļegs Mihaļevičs kopā ar domubiedriem nodibināja Padomju Savienībā pirmo kooperatīvo grāmatu izdevniecību „Слово”, kura laida klajā dzejas krājumus maza formāta izdevumos. Šajā sērijā tika iekļauti tādi dzejnieki kā Boriss Pasternaks, Igors Severjaņins, Nikolajs Gumiļovs, Saša Čornijs, Maksimiliāns Vološins, Marina Cvetajeva, kā arī latviešu dzejnieki – Ēriks Ādamsons, Juris Kronbergs. Valsts normatīvi (ГОСТы) grāmatu izdevumiem netika strikti ievēroti, jo tas ļāva izlaist grāmatas ar piecas reizes lielāku tirāžu.

Kaut gan valstī saistībā ar Mihaila Gorbačova valdību jau sākās dažāda veida izmaiņas, tomēr vēl bija daudz birokrātijas un neefektivitātes darba procesos, tajā skaitā arī tipogrāfiju darbā. Tāpēc kooperatīva locekļiem visu laiku bija jāpieņem jauni un nestandarta lēmumi un jārikojas ātri un apņēmīgi. Pieprasījums pēc izdevniecības grāmatām bija labs. Tomēr pēc kāda laika kļuva skaidrs, ka masveida grāmatu produkcijas realizācijai Latvijas tirgus ir mazs. Tāpēc iespīestās grāmatas tika sūtītas izplatīšanai arī uz Krieviju.

Taču par pirmā Padomju Savienībā izdevēju kooperatīva pirmo izdoto grāmatu bez Oļega Mihaļeviča atļaujas tika paziņots radiostacijā „Маяк”. Par to uzzināja Politbiroja loceklis Jegors Ļigačovs un izdeva rīkojumu aizliegt kooperatīva „Слово” izdevējdarbību un konfiscēt pēdējo iespiesto tirāžu, jo privāta grāmatu izdevējdarbība bija komunistiskās partijas preses monopola pārkāpšana.

Tad Oļegs Mihaļevičs kopā ar citiem kooperatīva valdes locekļiem sāka meklēt citas iespējas – jaunu darbības modeli, un sāka izdot grāmatas valsts izdevniecību aizsegā – sadarbībā ar valsts izdevniecībām. Vēlāk valsts likums atļāva sabiedriskām organizācijām un pēc inerces arī kooperatīviem laist klajā periodikas izdevumus, un tāpēc parādījās iespēja nodibināt jaunu kooperatīvu „Астра”, norādot kā tā darbības jomu periodiska fantastikas almanaha izdošanu. Uz vāka tika rakstīts „almanahs”, kaut gan tās bija pilna formāta fantastikas grāmatas apvākos. Almanahā tika publicēti tādi autori kā Arkādijs un Boriss Strugacki, Andrejs Lazarčuks, Andrejs Stoļarovs, Vjačeslavs Ribakovs, Nikolajs Jutanovs.

1991. gadā Latvijā jau oficiāli parādījās krievu grāmatu izdevniecība „Continent”. No 1993. gada izdevniecība gandrīz pilnībā pievērsās tulkotajai literatūrai latviešu valodā, jo kļuva skaidrs, ka Latvijas krievu izdevniecībām ir gandrīz neiespējami konkurēt ar Maskavas izdevējiem, kuru produkcija lielā skaitā parādījās Latvijas grāmatu tirgū.

Oļega Mihaļeviča paustās galvenās atziņas tiek apkopotas 7.5. tabulā.

Galvenās izdevēja O. Mihaļeviča paustās atziņas

	80. gadu beigas	90. gadu sākums
Pozitīvās iezīmes	- Dažāda veida izmaiņas valstī sekmēja jaunas iespējas uzņēmīgiem cilvēkiem dažādu kooperatīvu dibināšanā.	–
Negatīvās iezīmes	- Daudz birokrātijas un neefektivitātes darba procesos, tajā skaitā arī tipogrāfiju darbā.	–
Respondenta pozitīvā pieredze	- Padomju Savienībā pirmās kooperatīvās grāmatu izdevniecības „Слово” dibināšana; - labs pieprasījums pēc iespiestām grāmatām; - grāmatu izdošana valsts izdevniecību aizsegā.	- 1991. gadā Latvijā jau oficiāli tika dibināta krievu grāmatu izdevniecība „Continent”.
Respondenta negatīvā pieredze	- Masveida grāmatu produkcijas realizācijai Latvijas tirgus ir mazs; - Politbirojas rīkojums aizliegt kooperatīva „Слово” darbību.	- No 1993. gada Latvijas krievu izdevniecībām ir gandrīz neiespējami konkurēt ar Maskavas izdevējiem Latvijas grāmatu tirgū.

7.6. Secinājumi par intervijās iegūtajiem datiem

Kā visā Latvijas krievu grāmatniecībai kopumā, tā arī atsevišķiem tās grāmatu komunikācijas cikla posmiem ir savas noteiktas atšķirības un raksturīgas iezīmes padomju laikos, 80. gadsimta beigās, 90. gados un 21. gadsimta sākumā. Interviju gaitā tika apjautāti dažādi speciālisti un grāmatu izdošanas procesa dalībnieki.

Tipogrāfijas 20. gs. 80. gados sadarbojās ar valsts izdevniecībām, kurās autori rokraksta veidā iesniedza savus darbus, un par pilnīgu grāmatas noformējumu bija atbildīgs izdevniecības tehniskais redaktors. Tipogrāfijas darbā tika strikti ievēroti teksta salikuma tehniskie noteikumi. Neatkarīgi no izdevniecības korektora, arī tipogrāfijā eksistēja korektora amats. Tipogrāfijas korektors pārbaudīja tieši burtliča darbu – pašu teksta salikumu. Tātad pirms tirāžas iespiešanas tika veikta stingra kvalitātes kontrole. Tas labvēlīgi ietekmēja darba un iespīestās produkcijas kvalitāti.

20. gs. 90. gados tika dibinātas privātas tipogrāfijas. Parādījās jauna tendence, ka autori, apejot izdevniecību, uzreiz nesa savus darbus iespiešanai uz tipogrāfiju. Šajā gadījumā izdevniecības tehniskā redaktora funkcijas pildīja tipogrāfijas tehnologs. Tipogrāfijā vairs nebija korektora amata, tas negatīvi ietekmēja saliktā teksta kvalitāti. Teksta salikuma tehniskie noteikumi netika strikti ievēroti. Tipogrāfija vairs nestrādāja ar vienādiem papīra

formātiem, jo papīrs bieži tika pasūtīts no ārzemēm. Grāmatas noformējumā vairāk tika ievērotas autora vēlmes. 90. gados notika arī izmaiņas iespēšanas tehnoloģijā.

21. gs. sākumā datorizācija ietekmēja arī tipogrāfijas darbu, parādījās jauns iespēšanas tehniskais aprīkojums. Parādījās tendence apvienot izdevniecības un veidot pašām savas tipogrāfijas.

Mūsdienās tiek novērots tehnisko zināšanu trūkums – netiek ievēroti teksta salikuma tehniskie noteikumi. Ir notikušas izmaiņas tipogrāfiju darbā. Ja 80. gados izdevniecības izvēlējās kādu noteiktu tipogrāfiju atkarībā no tās specializācijas, tad šodien pastāv tāda prakse, ka tipogrāfijas menedžeri paši meklē darbu savai tipogrāfijai.

Izdevniecību redaktori padomju laikos dažreiz pildīja politiskā cenzora lomu, taču pārsvarā tie bija labi profesionāļi, un literārā teksta rediģēšana bija augstā profesionālā līmenī. Dalība Rakstnieku savienībā dažādi veicināja autoru daiļradi, tomēr ne visiem bija iespēja tajā tikt un oficiāli publicēt grāmatas.

90. gados, mainoties valsts iekārtai un tādējādi situācijai arī visos sabiedriskajos un dažādu organizāciju darbības procesos, cilvēkiem reizē ar nenoteiktības sajūtu tomēr radās daudzas jaunas iespējas. Tā daudziem labiem autoriem, kuri padomju laikos nevarēja oficiāli izdot savas grāmatas, parādījās iespēja to izdarīt dažādās privātās izdevniecībās, vai arī izdot tās par savu naudu. Kopumā teksta literārās rediģēšanas kvalitāte pasliktinājās.

21. gadsimta sākumā autoru un izdevēju attiecībās jau izveidojās noteikta kārtība. Tagad izdot grāmatu ir ļoti vienkārši. Taču reizē ar šo vienkāršību vārds „rakstnieks”, vai „dzejnieks” ir zaudējis savu vērtību. Bieži mode un grafomānija aizstāj īstu literatūru. Tāpēc ir vajadzīgi literārās kvalitātes kritēriji.

Dator tehnoloģijas radīja iespēju autoriem publicēties elektroniskā vidē, kā arī uzlaboja un paātrināja komunikāciju starp dažādiem cilvēkiem, kas ir iesaistīti grāmatas radīšanas procesā un tās izplatīšanā sabiedrībā.

Kopumā 80. gadu beigās – 90. gadu sākumu var uzskatīt par Latvijas krievu grāmatniecības „zelta gadiem”. Izdevēji atceras šo laiku kā iniciatīvas, darbības, cieņas, prestiža un attiecību veidošanas laiku. Lielu lasītāju pieprasījumu nodrošināja ļoti liels skaits atkārtotu izdevumu, fototipijas izdevumi un tulkotā literatūra. 90. gados tika laists klajā ļoti daudz Latvijas krievu dzejnieku krājumu. Pārsvarā tie bija autora izdevumi. Kvalitātes ziņā iespēstā produkcija nebija īpaši laba, jo komercializācijas dēļ grāmatu izdošanas procesā bieži tika izlaisti divi posmi – redaktors un korektors. Arī tulkojumu kvalitāte nebija visai augsta, kaut gan tas stipri neietekmēja lasītāju pieprasījumu pēc jaunām grāmatām. Toties bija labs izdevumu poligrāfiskais izpildījums.

Ja 80. gadu beigās milzīgas grāmatu tirāžas tika izplatītas visā Padomju Savienības teritorijā, tad 90. gados jau bija nepieciešamas muitas deklarācijas, mainījās visa valsts finanšu sistēma, kā arī samazinājās lasītāju pieprasījums pēc grāmatām. Publika bija piesātināta ar „vieglā” žanra literatūru. Turklāt jau 90. gadu sākumā daudziem Latvijas krievu izdevējiem kļuva skaidrs, ka ir gandrīz neiespējami konkurēt ar Maskavas izdevējiem, kuru produkcija lielā skaitā parādījās Latvijas grāmatu tirgū. Tādējādi situācija Latvijas krievu grāmatniecībā, salīdzinot ar 80. gadu beigām, pasliktinājās.

Ja 90. gados pārsvarā bija raksturīga iepriekš uzkrātā atražošana, tad 21. gadsimta Latvijā vairāk tiek publicēti mūsdienu Latvijas krievu autoru darbi. Latvijas krievu grāmatas situācija izdošanas ziņā mūsdienās ir diezgan vāja. Pārsvarā tie ir neliela metiena autora izdevumi, kuru mērķauditorija ir draugu loks. Lielas izdevniecības nevēlas izdot krievu autoru grāmatas. Grāmatas krievu valodā izdod apgāds „Jumi”, ir arī dažas tipogrāfijas, kuras iespiež grāmatas krievu valodā. Kā arī literārās apvienības izdod savu autoru darbus. Visveiksmīgākā Latvijā šodien ir Latvijas krievu dzejnieku apvienības „*Opbuma*” darbība un tās izdotie krājumi.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN DISKUSIJA

Maģistra darba pētījumā tika analizēti Latvijā 20. gs. 90. gados izdotie daiļliteratūras grāmatu izdevumi krievu valodā. Pētījums tika balstīts uz liela apjoma bibliometrisko datu statistisko analīzi, izdotās daiļliteratūras repertuāra kvantitatīvo kontentanalīzi un datiem, kas iegūti interviju gaitā, kurās respondenti stāstīja par savu pieredzi. Tas saskan ar empīrisma atziņām, kuru pamatā ir filozofiska nostādne, ka visām zināšanām ir jābalstās uz pieredzi. Maģistra darba mērķis līdzīgi empīrisma mērķim un tā pētīšanas ideāliem bija savākt un klasificēt objektīvus datus un faktus. Pētījumā tika izmantota empīriskā izmantojamā indukcijas metode, kuras būtība ir: no atsevišķu faktu vai parādību novērošanas pāriet uz vispārīgiem secinājumiem, konstatējot vispārīgas sakarības un likumus.

Roberta Darntona komunikācijas cikla modelis, kurš skaidro, ka visiem iespieddarbiem ir apmēram vienāds dzīves cikls, kuru var aprakstīt kā komunikācijas ķēdi no autora līdz izdevējam, pēc tam līdz tipogrāfijai, tālāk līdz grāmatu izplatītājam, to pārdevējam un beidzot līdz lasītājam. Grāmatu tapšanu un izplatīšanu sabiedrībā ietekmē ekonomiskie, sociālie, politiskie un kulturālie faktori. Tas teorētiski pamato maģistra darbā izvirzīto hipotēzi, ka radikālās pārmaiņas valsts iekārtā, jaunie politiskie, ekonomiskie un citi ar šīm pārmaiņām saistītie apstākļi Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas 1991. gadā sekmēja arī izmaiņas grāmatu izdošanas jomā: izdevējdarbības procesos un grāmatu izdošanas situācijā kopumā, un kā sekas – izmaiņas izdodamās daiļliteratūras krievu valodā repertuārā un kopmetienā.

Otrs maģistra darbā izmantotais modelis – Džona Fezera komunikācijas modelis teorētiski pamato grāmatu izdošanas procesa izpratni. Pētījumu gaitā arī tika konstatēts atsevišķu modeļa posmu iztrūkums izdevējdarbībā Latvijā 20. gs. 90. gados, kad grāmatas izdošanas tradicionālā shēma „autors – izdevējs – tipogrāfija” dažādu iemeslu dēļ netika ievērota pilnībā. Piemēram, no izdevēju puses tas notika komercializācijas dēļ, lai samazinātu izdevumus. Taču autori norāda citu iemeslu – izdevniecības redaktoru profesionālā līmeņa pazemināšanos un teksta literārās rediģēšanas kvalitātes pasliktināšanos.

Galvenie maģistra darba pētījuma rezultāti.

Atbilstoši LNB statistiskajiem materiāliem Latvijā laika posmā no 1991. līdz 2000. gadam tika izdots par 27 % vairāk daiļliteratūras krievu valodā nekā laika posmā no 1981. līdz 1990. gadam. Tomēr, neskatoties uz daiļliteratūras izdevumu skaita palielināšanos 90. gados, izdevumu kopējais metiens 80. gados bija par 10% lielāks nekā 90. gados. Visvairāk daiļliteratūras izdevumu krievu valodā Latvijā tika laisti klajā 1991. un 1992. gadā.

Dati, kas iegūti no bibliogrāfiskajiem rādītājiem „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010”, skaitliski atšķiras no LNB statistiskajiem datiem, taču visi dati rāda līdzīgu vispārēju grāmatu izdošanas dinamiku. Atšķirības skaitliskajos rādītājos tiek skaidrotas ar to, ka ne visas Latvijā izdotās grāmatas krievu valodā šādu vai citādu apstākļu dēļ nokļuva LNB saskaņā ar likumu par Obligāto eksemplāru. Tikai 57,2 % no rādītājos „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010” uzskaitītajiem daiļliteratūras izdevumiem tika nodoti LNB.

Atbilstoši rādītāju datiem „PKJI 1990–2001” un „PKJI 2002–2010” Latvijā no 1991. gada līdz 2000. gadam tika laists klajā 691 daiļliteratūras izdevums krievu valodā (ieskaitot almanahu izdevumus). Vairāk nekā puse no šajos gados Latvijā izdotās krievu daiļliteratūras bija prozas izdevumi – 53,7 % (371 nosaukums), 31,1 % bija dzeja (215 nosaukumi), bet dramaturģija veido tikai 0,7 %. Bērnu literatūras izdevumu skaits bija samērā neliels – tikai 10,7 % (74 nosaukumi).

Visvairāk daiļliteratūras izdevumu krievu valodā tika laists klajā Rīgā – 572 izdevumi, kas ir 82,7 % no visa izdevumu skaita. Otrajā vietā bija Daugavpils – 50 izdevumi (7,2 %), trešajā vietā bija Rēzekne – 15 izdevumi (2,2 %).

Salīdzinot ar 90. gadu sākumu, desmitgades beigās dzejas izdevumu skaits palielinājās. No 1991. gada līdz 1996. gadam tie bija no 11 līdz 22 izdevumiem gadā, bet turpmākajos gados – no 20 līdz 36 izdevumiem gadā. Visražīgākais gads dzejoļu krājumu izdošanas ziņā bija 2000. gads. Visvairāk dzejas grāmatu izdeva literārās apvienības „Светоч” un „Улей” – tie bija attiecīgi 24 un 19 izdevumi.

20. gs. 90. gados lielākā daļa dzejas izdevumu krievu valodā bija Latvijas krievu dzejnieku dzejoļu krājumi. Tomēr nelielā skaitā tika izdoti arī Krievijas autori, piemēram, Aleksandrs Puškins, Aleksandrs Bloks, Igors Severjaņins, Nikolajs Uranovs.

Dzejas grāmatu metienu diapazons svārstījās no 50 eksemplāriem līdz pat 50 tūkstošiem eksemplāru. Taču 50 tūkstošu metienā tika izdota tikai viena grāmata. Pārējie dzejas izdevumi tika laisti klajā līdz 6 tūkstošiem eksemplāru lielos metienos.

Tikai trešdaļa no Latvijā 20. gs. 90. gados krievu valodā klajā laistajiem prozas izdevumiem – 32,4 % (117 izdevumi) – bija oriģinālizdevumi krievu valodā, bet 66,8 % (241 izdevums) – tā bija tulkotā literatūra. Lielā skaitā 90. gados tika izdota ārzemju literatūra (230 izdevumi – 63,7 %) – angļu un amerikāņu proza, franču, itāliešu, spāņu, vācu, zviedru, kā arī ķīniešu un japāņu proza. No latviešu valodas krievu valodā tulkotās prozas izdevumu skaits bija samērā niecīgs – tikai 3 % (11 izdevumi) no visiem tā laika prozas izdevumiem.

Visvairāk tika izdoti detektīvromāni un fantastika, attiecīgi 127 (35,2 % no visu prozas izdevumu skaita) un 62 (17,2 %) izdevumu nosaukumi. Taču, salīdzinot izdoto sējumu skaitu, pirmajā vietā tomēr bija fantastikas izdevumi (272 sējumi), jo tajā laikā izdevniecībā

„Полярис” tika laists klajā ļoti liels skaits daudzsējumu izdevumu – fantastikas autoru kopotie raksti. Detektīvromāni tika laisti klajā 211 sējumos.

Vispopulārākie autori pēc izdevumu skaita dažādās izdevniecībās detektīvžanrā bija Džeimss Čeizs, Agata Kristi un Edgars Volless. Fantastikas žanrā visvairāk dažādās izdevniecībās tika izdoti Aizeks Azimovs, Pols Andersons, Harijs Harisons un Klifords Saimaks.

64,4 % (51 autors) no visiem 90. gados Latvijā krievu oriģinālvalodā izdotās prozas autoriem bija Latvijas krievu autori. Visvairāk publicētu grāmatu bija Valentīnam Pikulim. Pārējie 35,4 % (28) izdoto autoru ir krievu vai krievu padomju rakstnieki.

Latvijas krievu autoru izdevumu metiens parasti bija sākot no 200 līdz pat 3000 eksemplāru. Ievērojamu ārzemju autoru izdevumi krievu valodā tika laisti klajā lielākā metienā – līdz pat 350 tūkstošiem eksemplāru, bet parasti – no 10 tūkstošiem līdz 200 tūkstošiem eksemplāru. 90. gadu sākumā krievu valodā izdoto daiļliteratūras grāmatu metieni bija krietni lielāki nekā desmitgades beigās.

Pēc bibliogrāfiskajiem datiem rādītājos „PKJ 1990–2001” un „PKJ 2002–2010” 90. gados Latvijā daiļliteratūru krievu valodā laida klajā 218 izdevniecības. Vislielākās izdevniecības pēc izdevumu skaita, kuras laida klajā daiļliteratūru krievu valodā, bija „Полярис”, „ЛТД Орион”, „SAB”, „Saule”, „Rīdzene” un literārās apvienības „Светоч”, „Улей” un „Русло”. Visvairāk grāmatu krievu valodā izdeva Latvijas krievu izdevniecība „Полярис” – 51 izdevumu nosaukums.

Pētījumu gaitā, apkopojot skaitlisko informāciju par izdevniecībām, kuras izdeva daiļliteratūru krievu valodā Latvijā laika periodā no 1991. līdz 2000. gadam, tika konstatēts, ka 143 izdevniecības, kuru nosaukumi ir norādīti izdevumos, izdeva tikai pa vienai grāmatai.

Vispārīgi aplūkojot 20. gs. 80. gados Latvijā izdoto daiļliteratūru krievu valodā, tika konstatēts, ka šajā laika periodā tika laists klajā samērā daudz tulkojumu un atdzejojumu no latviešu valodas krievu valodā. Līdz 1988. gadam (ieskaitot) katru gadu krievu valodā izdotās latviešu daiļliteratūras un oriģinālās krievu daiļliteratūras skaits (kopā ar bērnu literatūru) bija apmēram vienāds. Pēc tam situācija mainījās, tulkojumu skaits no latviešu valodas krievu valodā krietni samazinājās, un 1990. gadā uz 18 krievu daiļliteratūras izdevumiem tika izdoti tikai 3 latviešu autoru grāmatu tulkojumi.

Līdz 1989. gadam (ieskaitot) krievu valodā izdotās ārzemju daiļliteratūras skaits nebija liels, kopā ar bērnu daiļliteratūru tie bija tikai no viena līdz pieciem izdevumiem gadā. 1990. gadā līdz ar krievu valodā izdotās latviešu daiļliteratūras izdevumu skaita samazināšanos un krievu daiļliteratūras izdevumu skaita palielināšanos pieauga arī krievu valodā izdotās ārzemju daiļliteratūras izdevumu skaits (deviņi nosaukumi no 31).

Metieni 20. gs. 80. gados pārsvarā bija lieli – līdz pat 350 tūkstošiem eksemplāru. Dzeja tika laista klajā daudz mazākos metienos. Vismazākais metiens bija viens tūkstotis eksemplāru.

Padomju laikā visā PSRS teritorijā izdotās literatūras (tai skaitā daiļliteratūras) galvenā iezīme bija politiskās cenzūras klātesamība un ietekme. Par galīgu cenzūras izbeigšanu var runāt tikai pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 1991. gadā.

Pētot datus LNB statistiskajos krājumos „Latvijas Prese”, tika konstatēts, ka laika posmā no 2001. līdz 2010. gadam tika laists klajā gandrīz vienāds skaits daiļliteratūras izdevumu krievu valodā, salīdzinot ar to skaitu 20. gs. 90. gados. Tomēr izdevumu kopējais metiens 21. gadsimta pirmajā desmitgadē, salīdzinot ar 20. gs. 90. gadiem, samazinājās 69 reizes!!

21. gadsimta pirmajā desmitgadē Latvijā tika laists klajā samērā maz tulkojumu un atdzejojumu no latviešu valodas krievu valodā – tikai no viena līdz pieciem izdevumiem gadā. Procentuāli tas bija no 2,5 % līdz 9,5 % no visas gadā izdotās daiļliteratūras krievu valodā. Bērnu literatūras arī nebija daudz – tikai no trim līdz pieciem izdevumiem gadā.

Metieni prozas izdevumiem 21. gadsimtā, salīdzinot ar 20. gs. 90. gadiem, krietni samazinājās. Pats lielākais metiens bija 5000 eksemplāru. Pārsvarā Latvijā izdotā daiļliteratūra bija izdevumi ar metienu līdz 500 eksemplāriem.

Interviju gaitā iegūtie dati, tendences un problēmas grāmatu izdošanā pētāmajā laika posmā, kurus iezīmēja respondenti, kopumā atbilst situācijai, kura tika atspoguļota drukātajos informācijas avotos, tajā skaitā publikācijās presē.

Tā kā maģistra darba pētījumu gaitā tika intervēti dažādi speciālisti, respondenti norādīja uz situāciju grāmatu izdošanas jomā no dažādiem skatupunktiem.

Kopumā 80. gadu beigās – 90. gadu sākumu var uzskatīt par Latvijas krievu grāmatniecības „zelta gadiem”. Lielu lasītāju pieprasījumu nodrošināja ļoti liels skaits atkārtotu izdevumu, fototipijas izdevumi un tulkotā literatūra. 90. gados tika laists klajā ļoti daudz Latvijas krievu dzejnieku krājumu. Pārsvarā tie bija autora izdevumi. Kvalitātes ziņā 20. gs. 90. gados iespējama produkcija nebija īpaši laba, jo komercializācijas dēļ grāmatu izdošanas procesā bieži tika izlaisti divi posmi – redaktors un korektors, kā arī tipogrāfijas darbā teksta salikuma tehniskie noteikumi vairs netika strikti ievēroti. Arī tulkojumu kvalitāte nebija visai augsta, kaut gan tas īpaši neietekmēja lasītāju pieprasījumu pēc jaunām grāmatām. Toties bija labs izdevumu poligrāfiskais izpildījums.

Parādījās jauna tendence, ka autori, apejot izdevniecību, uzreiz nesa savus darbus iespiešanai uz tipogrāfiju.

Izdevniecību redaktori padomju laikos dažreiz pildīja arī politiskā cenzora lomu, taču pārsvarā tie bija labi profesionāļi, un literārā teksta rediģēšana bija augstā profesionālā līmenī, bet 20. gs. 90. gados teksta literārās rediģēšanas kvalitāte kopumā pasliktinājās. Tomēr, mainoties valsts iekārtai, radās daudzas jaunas iespējas, un autoriem, kuri padomju laikos nevarēja oficiāli izdot savas grāmatas, parādījās iespēja to izdarīt dažādās privātās izdevniecībās, vai arī izdot tās par savu naudu.

90. gadu beigās datortehnoloģijas radīja iespēju autoriem publicēties arī elektroniskā vidē, kā arī uzlaboja un paātrināja komunikāciju starp dažādiem cilvēkiem, kas ir iesaistīti grāmatas radīšanas procesā un tās izplatīšanā sabiedrībā.

Tagad izdot grāmatu ir daudz vienkāršāk nekā padomju laikos. Taču reizē ar šo vienkāršību vārds „rakstnieks” vai „dzejnieks” ir zaudējis savu vērtību. 21. gadsimta Latvijā vairāk tiek publicēti mūsdienu Latvijas krievu autoru darbi. Latvijas krievu grāmatas situācija izdošanas ziņā mūsdienās ir diezgan vāja. Pārsvarā tie ir neliela metiena autora izdevumi, kuru mērķauditorija ir draugu loks. Visveiksmīgākā Latvijā šodien ir Latvijas krievu dzejnieku apvienības „*Opbuma*” darbība un tās izdotie krājumi.

Ar krievu grāmatu un daiļliteratūru krievu valodā Latvijā saistītu pētījumu un noslēgumu darbu Latvijas Universitātē ir ļoti maz. Var minēt Allas Andrianovas 1994. gada diplomdarbu „*Русская книга в Латвии в 20-30-х годах*”.

Kultūras vēsturnieks Boriss Ravdins intervijā norādīja, ka 20. gs. 90. gados Latvijas krievu grāmatniecībā tika novērotas diezgan līdzīgas tendences tai situācijai, kāda bija 20. gs. 20. gados. Tāpēc turpmākajos pētījumos varētu būt interesanti detalizēti salīdzināt šos laika periodus savā starpā.

Alla Andrianova savā darbā secina, ka krievu grāmatniecības attīstība Latvijā 20. un 30. gados atbilda shēmai: no pagrimuma 20. gadu sākumā, kad krievu grāmatas parādījās tikai epizodiski, līdz sešu gadu uzplaukuma periodam sākot no 1927. gada, kad tika laista klajā lielākā daļa no visiem 20. un 30. gadu izdevumiem krievu valodā. Sākot no 1933. gada vienlaicīgi ar starptautiskās situācijas pasliktināšanos, krievu grāmatu izdevējdarbībā tika novērota krīze.

20. gs. 20. un 30. gados 125 izdevniecības laida klajā grāmatas krievu valodā. Taču bija diezgan liels izdevējfirmu skaits, kuras 20 gadu laikā izdeva tikai pa vienai grāmatai. 20. gs. 90. gados izdevniecību skaits bija 1,7 reizes lielāks nekā 20. un 30. gados kopā – 218, bet arī bija liels skaits izdevniecību – 143 izdevniecības, kuras laida klajā tikai pa vienai grāmatai krievu valodā.

20. gs. 20. un 30. gados tika laists klajā daudz daiļliteratūras izdevumu – atbilstoši 462 un 539 izdevumu nosaukumi. Pārsvarā tā bija bulvāru literatūra. Īpaši liels lasītāju

pieprasījums bija pēc mīlestības un piedzīvojumu romāniem. 90. gados, kā arī mūsdienās populārāki tomēr ir detektīvromāni un fantastika. Vispopulārākais autors pēc izdevumu skaita dažādās izdevniecībās 20. un 30. gados bija Edgars Volless. Dažu gadu laikā tika laistas klajā vairāk nekā 60 šī autora grāmatas. 20. gs. 90. gados tika laistas klajā septiņas Edgara Vollesa grāmatas, bet vispopulārākais detektīvžanrā 90. gados bija Džeims Čeizs – 29 grāmatas.

Vairāk kopīga ar esošā maģistra darba tēmu ir Annas Pimanovas 2009. gada bakalaura darbam „Fantastikas literatūras izdošana Latvijā no 1991. līdz 2008. gadam”. Tas ietver informāciju un apkopojumu par fantastikas žanrā izdoto literatūru Latvijā 20. gs. 90. gados arī krievu valodā. Annas Pimanovas darba ietvaros tika pētīta izdevniecības „Снежный ком” loma fantastikas un fantāzijas literatūras izdošanas jomā. Tika secināts, ka no 1991. līdz 2008. gadam krieviski tulkotās fantastikas literatūras izdošanā dominējošie apgādi bija „Полярис” un „Авотс”, bet krievu oriģinālliteratūras izdošanā nepārprotams līderis bija apgāds „Снежный ком”.

Taču 20. gs. 90. gados darbojās tikai izdevniecība „Полярис”, un tās izdevējdarbība (arī fantastikas izdevumi) tika detalizēti aplūkota šajā maģistra darbā. Kā arī ir nepieciešams precizēt, ka atbilstoši bibliogrāfiskajiem datiem rādītājos „ПКЛ 1990–2001” un „ПКЛ 2002–2010” no 1991. līdz 2000. gadam Rīgas izdevniecībā „СТЕФ” tika laists klajā pat vairāk fantastikas žanra izdevumu nekā izdevniecībā „Авотс”.

SECINĀJUMI

Maģistra darba pētījuma mērķis bija noskaidrot un raksturot attīstības tendences krievu grāmatu izdošanā Latvijā pēc 1991. gada, kā arī fiksēt būtiskākās izmaiņas krievu valodā izdotās daiļliteratūras repertuāra struktūrā 20. gs. 90. gados Latvijā. Šis mērķis tika sasniegts, jo pētījuma gaitā tika analizēti Latvijā 20. gs. 90. gados izdotie daiļliteratūras grāmatu izdevumi krievu valodā, daiļliteratūras repertuāra saturs, kā arī izmaiņas tā struktūrā un kvantitatīvajos rādītājos, salīdzinot ar 20. gs. 80. gadiem un 21. gs. pirmajiem desmit gadiem, nedaudz pievēršoties mūsdienu tendencēm.

Veicot maģistra darba pētījumu, ir izdevies izpildīt visus tajā izvirzītos uzdevumus.

Maģistra darbā izvirzītā hipotēze ir – radikālās pārmaiņas valsts iekārtā, jaunie politiskie un ekonomiskie apstākļi Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas 1991. gadā sekmēja arī izmaiņas grāmatu izdošanas jomā: izdevējdarbības procesos un situācijā kopumā, izdodamās daiļliteratūras krievu valodā repertuārā un kopmetienā. Darba izpētes gaitā var secināt, ka hipotēze ir daļēji apstiprinājusies, jo pētījumu gaitā tika noskaidrots, ka noteiktas izmaiņas pētāmajā jomā sākās jau 80. gadu beigās. Izmaiņas visā PSRS, kuras sākās Mihaila Gorbačova jeb tā saucamās „perestroikas” laikā, pavēra jaunas iespējas uzņēmējiem arī grāmatu izdošanas jomā. Piemēram, Latvijā 1987. gadā tika dibinātā Padomju Savienībā pirmā kooperatīvā grāmatu izdevniecība „Слово”. Jau kopš 1989. gada sāka samazināties latviešu daiļliteratūras tulkojumu skaits krievu valodā, kas līdz tam bija aptuveni vienāds ar krievu daiļliteratūras izdevumu skaitu, un sāka palielināties ārzemju daiļliteratūras skaits.

Tomēr vēl lielākas izmaiņas sāka notikt pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 1991. gadā. Radikāla atšķirība no padomju varas laikiem bija tā, ka izdodamā daiļliteratūra vairs netika politiski cenzēta.

Latvijā lielā skaitā tika dibinātas jaunas izdevniecības un grāmatu apgādi, izdevējfirmas un akciju sabiedrības, grāmatas sāka izdot individuālie izdevēji un autori paši. Latvijas autoriem parādījās iespējas pašiem izlaist grāmatas par savu naudu. Šajā laika posmā tika dibinātas daudzas Latvijas krievu literārās apvienības, kuras arī izdeva savu autoru darbus.

Notika būtiskas izmaiņas daiļliteratūras repertuāra struktūrā, tika laists klajā daudz atkārtotu un reproducētu izdevumu. Divas trešdaļas no visiem tā laika prozas izdevumiem bija ārzemju tulkotā literatūra. Visvairāk tika laisti klajā fantastikas un detektīvromāni.

It īpaši 90. gadu sākumā lasītāju pieprasījums pēc jaunām grāmatām bija milzīgs, kaut gan kvalitātes ziņā 20. gs. 90. gados iespēstā produkcija nebija īpaši laba, jo

komercializācijas dēļ grāmatu izdošanas procesā bieži tika izlaisti divi posmi – redaktors un korektors. Arī tulkojumu kvalitāte nebija visai augsta, kaut gan tas stipri neietekmēja lasītāju pieprasījumu pēc jaunām grāmatām. Toties izdevumu poligrāfiskais izpildījums bija diezgan labs.

1991. un 1992. gadā bija vērojams straujš grāmatu izdevumu skaita pieaugums. 1991. gads šajā ziņā bija visražīgākais. Taču jau kopš 1993. gada izdevumu skaits krietni samazinājās. Publika bija jau piesātināta ar lielu skaitu ne visai labas kvalitātes literatūras izdevumu, kā arī daudziem Latvijas krievu izdevējiem kļuva skaidrs, ka ir gandrīz neiespējami konkurēt ar Maskavas izdevējiem, kuru produkcija lielā skaitā parādījās Latvijas grāmatu tirgū. Tādējādi situācija Latvijas krievu grāmatniecībā, salīdzinot ar 80. gadu beigām, pasliktinājās.

Jaunas tendences sāka parādīties 90. gadu beigās, kad grāmatu rakstīšanas un izdošanas procesus sāka ietekmēt datortehnoloģijas. Autoriem parādījās jauna iespēja publicēt savus darbus arī elektroniskā vidē. Līdz ar to samazinājās nepieciešamība obligāti grāmatas iespiest. Internets uzlaboja un paātrināja komunikāciju starp dažādiem cilvēkiem, kas ir iesaistīti grāmatas radīšanas procesā un tās izplatīšanā sabiedrībā, atviegloja darbu publiskošanu neatkarīgi no valsts, kurā autors dzīvo.

21. gadsimtā Latvijā pārsvarā tiek publicēti mūsdienu Latvijas krievu autoru darbi. Izdevumu nosaukumu skaits atbilstoši Bibliogrāfijas institūta statistiskajiem datiem nav samazinājies, taču daiļliteratūras izdevumu krievu valodā kopējais metiens 21. gadsimta pirmajā desmitgadē, salīdzinot ar 20. gs. 90. gadiem, ir samazinājies 69 reizes!! Pats lielākais metiens 21. gadsimtā ir bijis 5000 eksemplāru. Pārsvarā Latvijā izdotās daiļliteratūras izdevumiem metiens ir līdz 500 eksemplāriem. Tirāža 500 eksemplāru jau skaitās liela, jo Latvijā izplatīt divu tūkstošu eksemplāru tirāžu, kā apgalvo speciālisti, ir gandrīz neiespējami. Tātad kopumā Latvijas krievu grāmatas situāciju izdošanas ziņā mūsdienās var raksturot kā diezgan vāju. Lasītāju pieprasījumu pēc jauniem izdevumiem nodrošina grāmatnīcas, kuras tirgo Krievijā iespiestās grāmatas, kā arī internetā plaši pieejamās elektroniskās grāmatas krievu valodā.

Šī pētījuma rezultāti var tikt izmantoti maģistra darba tēmas turpmākai padziļinātai izpētei un konkrētu jautājumu precizēšanai. Piemēram, pēc detalizētas žanru klasifikācijas izstrādāšanas, varētu precīzāk izpētīt 90. gados Latvijā izdotās daiļliteratūras krievu valodā žanrisko struktūru. Turpmākajos pētījumos varētu arī salīdzināt Latvijā 20. gs. 90. gadu daiļliteratūras izdevumus krievu valodā ar šajā laikā posmā izdoto daiļliteratūru latviešu valodā pēc visiem rādītājiem, kas aplūkoti dotajā maģistra darba pētījumā, noteikt atšķirības kvantitatīvajos rādītājos un daiļliteratūras repertuāra struktūrā.

PATEICĪBA

Īpašu pateicību vēlos izteikt manam zinātniskajam vadītājam profesoram Viesturam Zanderam par palīdzību, pacietību un ierosmēm maģistra darba izstrādāšanā.

Paldies arī mana maģistra darba recenzentei docentei Līgai Krūmiņai par pacietību manu darbu lasot un vērtējot.

Pateicos Borisam Ravdinam, Tatjanai Panasjukai, Maijai Čerņakevičai un Vladislavam Silinam par to, ka viņi laipni piekrīta piedalīties intervijās un atklāti dalījās ar savu pieredzi.

Sirsnīgi pateicos arī savām kolēģēm no LNB grāmatu krātuves par draudzīgu atbalstu visā studiju un darba rakstīšanas laikā.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

- Airaksinens, T. (2007). *Filosofijas pamati*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm. Izgūts no: <http://termini.lza.lv/term.php>
- Avotiņš, V. (2002). Maz mīlētāju. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 21 (2002, 25.janv.), 10. lpp.
- Bēkšons, F. (1989). *Jaunais organons*. Rīga: Zvaigzne.
- Bibliotēku fondi un katalogi. Terminoloģiska vārdnīca*. (1993). Rīga: LNB.
- Cigaļska I. (1996). Vai agonija? *Diena*, 6.martā.
- Darnton, R. (1982). What is the history of books? *Daedalus*, 111(3), 65-83. Izgūts no <http://dash.harvard.edu/handle/1/3403038>
- Diodato, V. P. (1994). *Dictionary of Bibliometrics*. New York: The Haworth Press.
- Feather, J. (2003). *Communicating Knowledge: publishing in the 21st Century*. München: Saur.
- Geske, A., Grīnfelds, A. (2006). *Izglītības pētniecība*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Hjorland, B. (2005). Empiricism, rationalism and positivism in library and information science. *Journal of Documentation*, 61 (1), 130-155. DOI 10.1108/00220410510578050
- Kristapsone, S. (2011). Kvantitatīvās datu analīzes metodes. Mārtinsone, K. (Sast.), *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes*. (192.–211. lpp.). Rīga: RaKa.
- Kropļijs, A., Raščevska, M. (2010). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs* (2. papild. izd.). Rīga: RaKa.
- Kūle, M., Kūlis, R. (1998). *Filosofija* (3. izdevums). Rīga: Zvaigzne ABC.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1990). *Latvijas prese 1989: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1991). *Latvijas prese 1990: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1992). *Latvijas prese 1991: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1993). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1994). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1995). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.

- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1996). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1997). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1998). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (1999). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2000). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2001). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2002). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2003). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2004). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2005). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2006). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2007). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2008). *Latvijas prese: statistisko materiālu krājums*. Rīga: Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Latvijas PSR Ministru padomes Valsts preses komiteja. Latvijas PSR Grāmatu palāta. (1981–1990). *Latvijas PSR prese = Печать Латвийской CCP : statistisko datu krājums*. Rīga: Latvijas PSR Valsts bibliotēka, 10 sēj.
- Leeuwen, T. (2004). Descriptive versus evaluative bibliometrics. Moed, H. F. (Ed.). *Handbook of Quantitative Science and Technology Research*. Leiden : [B.i.]. Izgūts no <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/spring2011/bby704/Handbook%20of%20Quantitative%20Science%20and%20Technology%20Research.pdf#page=368>
- Levine-Clark, M., & Carter. T. M. (Eds.). (2012). *ALA glossary of Library & Information Science*. (4th ed.). Chicago : American Library Association.

- ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_A.aspx
- Pimanova, A. (2009). *Fantastikas literatūras izdošana Latvijā no 1991. līdz 2008. gadam.* (Bakalaura darbs). Rīga: Latvijas Universitāte.
- Pipere, A. (2011a). Datu ieguves metodes pētījumā un to raksturojums. Mārtinsone, K. (Sast.), *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes.* (157.–191. lpp.). Rīga: RaKa.
- Pipere, A. (2011b). Jaukto metožu pieeja. Mārtinsone, K. (Sast.), *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes.* (128.–130. lpp.). Rīga: RaKa.
- Pipere, A. (2011c). Datu analīze kvalitatīvā pētījumā. Mārtinsone, K. (Sast.), *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes.* (220.–242. lpp.). Rīga: RaKa.
- Rozenbaha, S. (2002). *Latviešu grāmatniecība, 1991-2000.* Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka. Latvijas Bibliogrāfijas institūts.
- Stevenson, J. (2001). *Bibliotēku un informācijas pārvaldība : angļu-latviešu un latviešu-angļu terminu skaidrojošā vārdnīca.* Rīga: Zvaigzne ABC.
- Strods, H. (2010). *PSRS politiskā cenzūra Latvijā 1940-1990.* (1. daļa). Rīga: Jumava.
- Terminoloģijas portāls. Pieejams <http://termini.letonika.lv/>
- Valeinis, V. (1982). *Literatūras teorija.* Rīga: Zvaigzne.
- Valeinis, V. (2007). *Ievads literatūrzinātnē.* Rīga: Zvaigzne ABC.
- Writing@CSU. (n.d.). Content Analysis [tiešsaistes resurss]. Izgūts no <http://writing.colostate.edu/guides/guide.cfm?guideid=61>
- Абызов, Ю. & Равдин, Б. (2002). Русская книга Латвии за 10 лет. *Образование и карьера.* N2 (099).
- Абызов, Ю. (1995). Читать ли всё, что срифмуют? *Балтийская газета.* 7 апр.
- Абызов, Ю. (2006). *А издавалось это в Риге, 1918-1944 : историко-библиографический очерк.* Москва: Русский путь: Библиотека-фонд "Русское зарубежье".
- Абызов, Ю. и др. (Сост.). (2003). *Русская книга латвии 1990-2001. Материалы к указателю.* Рига: Даугава.
- Андрианова, А. (1994). *Русская книга в Латвии в 20-30-х годах.* (Дипломная работа). Рига: Латвийский Университет.
- Васильева, Н. (2009, 21.08.). *Как издать книгу.* Izgūts no <http://riga-lv.com/?p=6325>
- Издательство „Полярис” [tiešsaistes resurss]. Izgūts no <https://fantlab.ru/publisher207>
- Межиньш Л., Межиньш П. (2005). О „Светоче”. *Даугава,* 2 (250)/05, 150-152.
- Михалевич, О. (2005). Открытие континента. *Телеграф,* 181 (19 сент. 2005), стр. 9.

- Михалевич, О. (2003). Погоня за "Словом": [о создании издат. кооператива "Слово" в 1987 г.: воспоминания владельца изд-ва "Kontinents"]. *Даугава*, 4 (июль/авг. 2003), стр. [134]-154. Izgūts no <http://det.lib.ru/o/olbik/olegmihdoc.shtml>
- Морозова, Н. (2002). Русская книга Латвии за десять лет. *Телеграф*, 50 (18 янв. 2002), 20. Izgūts no <http://www.eam.ee/rusnews/16520-russkaja-kniga-latvii-za-desjat-let/>
- Осина Ф. (2005). Литература в Даугавпилсе. *Даугава*, 2 (250)/05, 137-139.
- Польщя Н. (2013, 15.08.) *В Ригу за книгой: Латвия как центр русской книги в Балтии*. Izgūts no <http://www.rubaltic.ru/article/kultura-i-istoriya/v-rigu-za-knigoy-latviya-kak-tsentr-russkoj-knigi-v-baltii15082013/#t20c>
- Равдин, Б. (2005). Русские литературные объединения Латвии 1990-2004 (предварительный статотчёт). *Даугава*, 2 (250)/05, 122-135.
- Ракитянский, А.Т. & Семёнова С. С. (Сост.). (2014). *Русская книга Латвии 2002-2010: библиографический указатель*. Рига: Библиофил & Коллекционер.
- Словарь литературоведческих терминов. [tiešsaistes resurss]. Izgūts no: <http://www.textologia.ru/slovari/literaturovedcheskie-terminy/?q=456>
- Турчанинова А. (2011, 29.09.). *Что ждёт русскую книгу в Латвии?* Izgūts no <http://www.regnum.ru/news/economy/1450400.html>

PIELIKUMI

1. pielikums
Izdevēju saraksts

"Tāle": "T.F.Mitrjaikina"	MERK-Poligraf
"Друка": О-во Рериха	Nordik
"Лат-Интро"/"Периодика"	Preses biznesa serviss
"Москачка"	Rakstnieks
A/S "Valters un Rapa"	Redakcija "Klips"
AEX	Rīdzene
Albatross	Rīdzene-1
Alter Ego	Rota
ARGO-S: ЛОКА	SAB
Arguss	Sa-Ša
Artava	Saule
Atena	SEX-HIT
Atmaprint	SIA Goldfield poligrafia
Buklets	SIA "ISA plus"
Būdiņa	Sia "West-East"
Ceļavējš	Sol Vita
Cirksserviss SIA	Tapals
Consum	Universums A
Continent	Vaidelote
Demarko Sports Publishing	Vieda
DIA-PRO	Vita PRO
Esplanāde	Zoja & Co
Gamajun	Zoja & Co:Альбатрос
Gelev: СТЕФ	Zvaigzne
Indriķis	Zvaigzne ABC
Insight Ltd	A.M.A.
INTOP PRESS Ltd.	A.K.A.
IRIS	Аверинс
Jumava	Авизе
Jumi	Авизе: БИАСПОЛ
JURIKA	Авотс
Karogs	Авотс: Полярис
KIF "Biznesa komplekss"	Авотс: Рената
Laima	Авотс; Новая литература
LAS	Авт. изд.
Latgales druka	Албел
LatvijasZinību b-ba	Александр Якушкин/Латвияс Карте
Liesma	Алемхопс
LKF	Альбатрос
MAJORENHOF	Альбатрос/ИПП Янтарный сказ
Mācību argāds NT	Альбатрос/Янтарь
Mācību grāmata	Альбатрос: Вега
Medija	Антарес
Апвиениба ЛК	Кооператив "Монта"/Объединение"Глобус"
Арго-С	Корд
Аргус	Корра
Ародс	Криминальный вестник

Ародс/Этюд	Лаби
Артава	Лад
Асс."Новая литература"	Лайма
АСТ-Ко: БАСПОЛ	Лайма/Международн.кн.Дом
Б.и.	Лайма/УНИСЕРВ
БАЛАР	Латв. Межотрасл. Ин-т руководителей и специалистов нар. Хоз-ва
БАЛАР:Лусис	Латв. О-во еврейской культ.
Балто-слав. о-во культ. Разв. И сотруд.	Латв. Правосл. Церковь
БАСПОЛ	Латв.-армянское о-во
БЕЛЛАТ	Латв.дет.фонд
Брива Даугава	Латв.о-во"Знание":ИПЦ"Панорама"
БЮЛАДС	Латвияс Грамата
Вага	Латвияс Карте/Александр Якушкин
Варниене	Латгалес реклама
Век	Латгальский культ. центр
Вердикт	Лат-Интро
Виезда	Лат-Интро/Периодика
Газета "Панорама Латвии"	Ленни
Гарант	ЛИА "ЛИТ"
Глория-М	Лиасма
Грамата	Лигатура
Даугава	Лигатура: "Majorenhof-V.Losev"
Даугавпилсская городская управа	Лиесма
Даугавпилсская экспериментальная школа	Лиесма системс
Дворянское собрание	ЛИТ
Диком	Лита
Дом журналистов Латвии: Объединение "Клява"	ЛИТТА
Земля и воля	ЛТД"Орион"
Зинатне	Лудзас земе
Золотая сова	Межд. о-во истории гетто и геноцида евреев
ИКПА:ИПФ "Сигнале"	МФ Кондус
Импакт	НПФ "В@В"
Импакт: КО "Лат-Интро"	Объединение ЛК
Интекс	О-во любит. Кн.
Интро	ООО "IMAGO"
ИнфА	ООО "Варниене"
ИЦП "Панорама"/Лит.клуб."Отний злат стол"	ООО "Латв. торговый Дом &J"
Каре	Орбита
Коммерч. Центр союза журналистов Латвии	Оферте
Кондус	Панорама Латвии
Патриот/Орион и О-во любит. Кн.	Русло
Пед. Центр "Эксперимент"	Светлячок
ПКФ JURIKA	Светоч
Полярис	Соваминко: ЛТД Орион

ППФ "Папирус": РИА Инфа	совместное советско-американское предприятие АСК
Пресес намс	СОЛ ВИТА
Путник	СП "БЮЛАДС"
Р&Ко	Спридитис
Ракстниекс	СТЕФ
Раса	Тале
Расма	ТДК Ридзене-1
Рейтерн:Союз журналистов Латвии	Театр детской книги - Ридзене-1
РИА "Инфа": ППФ "Папирус"	ТКО "АСТ"
РИА "Ирис"	Транс Издевейс
Ридзене	Угунс
Ридзене-1	Улей
РИО "АСТРА"	Улей: фонд "Credo"
РИП "Т.Ф.Митряйкина"	ФИАМ
РИФ "Рукитис"	Фирма "Tāle"
Рия	Фирма "Tāle": Т.Ф.Митряйкина
Рия: Эксито	Центр рус.культ.
Рос.-латв. межд. театр-центр MARIARTI	Центр.культ."Хуманитас": "Лигатура"
Рота	Чемодан
РСС Плюс	Юнда
Рукитис	Юстас

Daudzsējumu un sērijas grāmatas, kuras tika izdotas vairāku gadu laikā

Autors	Nosaukums	Izdevniecība	Izdošanas gadi	Metiens	Sējumu skaits
Лоуренс Д.Г.	Избранные произведения	Кондус	1993-1994	–	5
Чейз Джеймс Хедли	Серия "Зарубежная фантастика"	Патриот/ Орион и О-во любит. Кн.	1990-1994	–	40
Гаррисон Гарри	Миры Гарри Гаррисона	Полярис	1991-1995	25000- 100000	18
Хайнлайн Роберт	Миры Роберта Хайнлайна	Полярис	1992-1994	25000- 100000	25
Азимов Айзек	Миры Айзека Азимова	Полярис	1993-1994	10000- 25000	12
Саймак Клиффорд	Миры Клиффорда Саймака	Полярис	1993-1995	10000- 100000	18
Кристи Агата	Детективы Агаты Кристи	Полярис	1995-1996	15000- 30000	40
Желязны Роджер	Миры Роджера Желязны	Полярис	1995-1997	10000- 30000	29
Андерсон Пол	Миры Пола Андерсона в 30 т.	Полярис	1995-1998	5000- 25000	22
Азимов Айзек	Новые миры Айзека Азимова	Полярис	1996-1997	8000- 10000	6
Желязны Роджер	Хроники Амбера	Полярис	1996-1997	8000- 10000	6
Фармер Филип	Миры Филипа Фармера	Полярис	1996-1998	5000- 20000	23
Хаббард Л. Рон	Миссия „Земля”	Полярис	1996-1998	5000- 10000	10
Гуин Урсула	Миры Урсулы Гуин	Полярис	1997-1998	8000- 10000	11
Энтони Пирс	Миры Энтони Пирса	Полярис	1997-1998	10000	7
Голон Анн и Серж	Романы из цикла „Анжелика”	Соваминко: ЛТД Орион	1990-1995	–	12

Intervija ar tipogrāfiju „Rota” un „Elpa-2” bijušo darbinieci Maiju Čerņakeviču (transkripts)

D. Šermane (turpmāk tekstā **D. Š.**): Скажите, пожалуйста, в какой типографии Вы работали? Когда? В какие годы?

Maija Čerņakeviča (turpmāk tekstā **M. Č.**): Я начинала свою карьеру с 75-го года ручным наборщиком в типографии “Циня”, в наборном цехе. Потом в 90-е годы эта типография стала типографией “Рота”. А потом уже, когда она закрылась, с 1996-го года работала в типографии “Elpa-2”. Это была частная типография, принадлежала Майрите Солима.

D. Š.: До какого года Вы работали в типографии?

Ну, примерно до 2010-го или 2011-го года.

D. Š.: Кем Вы работали?

M. Č.: В “Цине” и потом в “Роте” я работала ручным наборщиком, со свинцом. В 1984-м году я стала мастером в наборном цехе. Потом через какое-то время опять вернулась к работе наборщика. Всё это время приблизительно до 94-го года я работала со свинцом. Потом я была почти год без работы, и с 96-го – стала работать в “Elpa”.

D. Š.: Какой была специализация этих типографий? С какими издательствами они сотрудничали?

M. Č.: В советское время мы сотрудничали с различными государственными издательствами. Это была “Зинатне”, “Авотс”, “Лиесма”, “Звайгзне”, “Латвияс Энциклопедия”.

D. Š.: “Спридитис”?

M. Č.: “Спридитис”... Я не помню. В эти издательства авторы приносили свои труды. Каждое издательство отличалось своей спецификой. И работы каждого издательства отличались своей сложностью исполнения. Самые сложные работы шли, конечно, из издательства “Зинатне”. Это были научные работы со множеством формул, схем, таблиц.

D. Š.: Какова была специфика и отличие работы типографии в 80-е, 90-е и 2000-е годы?

M. Č.: [В советское время] авторы приносили в издательства работы в рукописном виде, а технический редактор в издательстве обрабатывал этот манускрипт. Он должен был согласовать с автором, какого формата должна быть книга, оценить сколько приблизительно будет страниц, какие иллюстрации в какое место должны быть вставлены, схемы... Оговаривался шрифт. Шрифтов было много. Очень важны были заголовки, подзаголовки. Каким шрифтом, какой отступ. Полностью оформление книги, как она должна была выглядеть – это решал [технический] редактор. Они [автор с техническим редактором] рассматривали манускрипт. Это всё [заметки] отмечалось на манускрипте. [Технический] редактор приблизительно высчитывал количество страниц, это будет брошюра или книга с твердым переплётом. И потом, когда это уже было сделано, наверное, уже работал корректор (я точно не знаю). Потому что в типографию отдавался материал (мы его называли манускриптом) без ошибок. Он проверялся. В типографии материал, текст манускрипта, набирался на строко-отливных машинах “Линотип”. В цинкографии делались клише – это рисунки. Это целая профессия была. Потом всё это приходило в наборный цех, и там наборщик, по-формату, который определил технический редактор, складывал всё по строчкам, где нужно было – вставлял схемы, рисунки, как указано в манускрипте. И это было очень важно – должны были быть соблюдены технические правила набора книг. Например, нельзя с концевой строки (это – последнее слово последнего абзаца), нельзя было начинать новую страницу; соблюдались тоже правила переноса. А в 90-е всё стало

безалаберно набираться. И сейчас это запросто делают, я смотрю... Когда перешли на компьютеры, уже набирали как набирали, не соблюдая правил. Тогда [в советское время] технические правила соблюдались. Технический редактор издательства за этим следил. Сложные случаи в тексте согласовывались [...] Приходила даже [технический] редактор из издательства. Часто редакторы приходили непосредственно в цех. Если необходимо – оговаривали с автором, может быть можно что-то дополнить или сократить на данной странице [чтобы технические правила к печатному тексту были соблюдены]. Когда работа отдавалась в печатный цех и она начинала печататься, её сдавали корректору, работающему в типографии, давали прочесть. Это было обязательное условие. Без подписи корректора работу печатать было нельзя. И все отвечали за свою работу – корректор, наборщик... за то, правильно он поставил строчку или нет. Чтобы брака не произошло. Это было в советское время, со свинцом. Это была „высокая печать” [название способа печати]. В 90-е годы производство со свинцом уже ликвидировалось. Я была последняя, кто работал со свинцом. В конце своей деятельности в этой типографии [“Рота”] в середине 90-х меня стали обучать профессии монтажиста (montētāja – так называлась эта специальность по латышски). Там был уже другой принцип печати – „плоская печать”. Где-то в 93-ем – 94-ом годах. На компьютере набирался текст, делался оттиск на полупрозрачной бумаге... Но типография „приказала долго жить”, пошли сокращения и меня уволили. Освободительное движение... всё стали переименовывать... Я была одна из тех последних, кто работал со свинцом. Все эти машины пошли на уничтожение.

Авторы приносили свою работу прямо в типографию, минуя издательство [в 90-е годы]. Издательства стали работать по-другому. К нам в “Элпу” приходили авторы. В каждом случае – всё по своему. Много печатали за границей, а издательство здесь. В “Элпе” технолог рассчитывал то, что раньше делал технический редактор издательства – технически обрабатывал книжку. Такая профессия как корректор уже не существовала. То что мы набрали, сделали форму, только начали печать – уже никто не проверял. Коррективы, что печатник печатает, не было. Вот этого звена уже не было. Сам печатник иногда смотрел. Очень часто не соблюдались технические правила. Это стало не столь важно. И ещё... Раньше были ГОСТы [Государственный стандарт] определённых форматов, а потом формат мог меняться, всё зависело от бумаги. Многие вещи были по-другому. Раньше бумага была одна, одних форматов, а в 90-е стала покупаться за границей.

Всё стало зависеть от индивидуальных пожеланий автора. Но проверочного звена – корректуры, уже не было.

В “Элпе” мы печатали газеты, инструкции для “Гриндекса”...

D. Š.: Художественные книги?

M. Č.: Художественные тоже были. Немного было... Каталоги, проспекты, календари, бланки... Работа стала легче тем, что не надо было поднимать тяжести. Но когда делали формы, надо было проявлять химикатами.

Больше ответственности было на монтажисте. И никто не проверял. Это было самое ужасное. Сами мы.

В 2000-х годах работа стала другой. Свинца нет – компьютеры. Многие редакции стали образовывать свои типографии, сами стали печатать свои книги. Объединялись. Им были выгодны свои типографии, на месте.

Сейчас своя специфика... Менеджеры стали ходить искать работу для своих типографий. Раньше авторы приходили в издательства, и там уже [издательство] подбирало типографию с учётом её специализации... Появилось много машин, изменились процессы. Сейчас идет узкая специализация. Точно не знаю...

D. Š.: Печатала ли Ваша типография художественную литературу? На русском языке?

М. Ѓ.: Раньше, что печатать давали издательства, а в 90-е стали появляться авторы, которых в советское время не издавали. У нас печатали собрание сочинений Гунара Яновскиса. На русском в моей типографии печатали стихи русских Латвийских авторов [в издательстве „Epra”], но мало. Романы – может быть один или два. Очень мало русских книг. В советское время русских книг тоже было мало. В 80-е очень много хороших книг печатали на латышском, переводы с русского. Потом (в тот период, когда я работала) очень мало печатали русских книг.

Д. Ѓ.: В чём специфика печати художественной литературы?

М. Ѓ.: В печати отличия нет. Но техника набора легче. Художественную литературу легче набирать, сплошной текст, не сравнить с формулами, таблицами. Даже на компьютере труднее набрать формулы, разместить рисунки.

Д. Ѓ.: Как изменение политических, социальных, экономических и др. условий после приобретения Латвией независимости повлияло на деятельность типографии?

М. Ѓ.: Всё пошло на самотёк. Сейчас каждый как хочет, так и делает. Я сейчас не слежу, но когда я работала, была безграмотность в техническом отношении. Репертуар изменился. На русском издавались небольшие книжечки. Было время, когда издательства объединялись. Сейчас монополией стала „Zvaigzne”, сотрудничает с иностранными типографиями. Там печатать дешевле, чем привозить сюда дорогую бумагу. Русских книг стало меньше. Не было много, а сейчас стало ещё меньше.

Д. Ѓ.: И последний вопрос. Что Вы можете сказать о современных изданиях?

М. Ѓ.: Сколько я ни перелистывала книг, сейчас не соблюдаются технические правила, которые были когда-то в советское время. Как набрали на компьютере, так и печатают. Сейчас средний уровень техники набора. В советские времена были ГОСТы, устраивали собрания, ругали за брак... Были определённые требования, которые надо было соблюдать. А сейчас – нет.

Сейчас я не работаю в типографии. Мне трудно сказать. В книжных магазинах в основном вижу российские издания.

Intervija ar Latvijas krievu dzejnieci Tatjanu Panasjuku (transkripts)

D. Š. (turpmāk tekstā **D. Š.**): Скажите, пожалуйста, когда Вы стали писать первые стихи, вышли первые публикации, и были изданы книги?

Tatjana Panasjuka (turpmāk tekstā **T. P.**): Первые стихи, ну по крайней мере из тех, которые услышали другие – мне было 11 лет. 4-й класс, конкурсс, на котором я, как ни странно, четвероклассница, победила. Чем мой 4-й “Б” очень гордился. Это что-то было: 28 панфиловцев защищали Москву... и так далее.

D. Š.: Это Вы сами сочинили?

T. P.: Ну а как? Тогда не принято было подворовывать. Сейчас, кажется, это довольно распространено стало – брать из интернета стихи и... и представлять их как свои знакомым и не только. Ну можно было где-то и в юности так поживиться, но по-моему, и в голову тогда это не приходило.

Повзрослев немножко, поняла, что, как говорится, пусть Пушкины стихи пишут, а нам лучше скромно помолчать. Но когда-то, иногда, время от времени, от сильных эмоций что-то прорывалось. Ну потом разумно уничтожалось. Следов не осталось.

А вот когда были на Байконуре, там повальное увлечение (я думаю, не только на Байконуре, по всему Советскому Союзу) – КВН, но это немного позже, вначале были “А ну ка, девушки!” И... играя в эти игры, надо было сценарии писать. На меня это дело быстренько повесили. Ну, а как-то у меня больше получалось, удобнее, проще, легче это делать в стихах. Когда меня на этом вот поймали... Ах так? Ты можешь! Стенгазета – пожалуйста! И в стенгазету стала писать, сначала у себя в отделе, потом... Так что стихи вначале были, в основном, всё юмористического направления.

D. Š.: Это какие годы?

T. P.: Это были 70-е. 70-е годы, потому что мы с 86-го – в Риге. Уехали оттуда. И, немножко под конец там и лирика стала появляться. Да, там была уже потом и лирика. Здесь особо как-то некогда было. И работа, и дочка. Ну потом, потом...

А, вот ещё! Очень много сыграло роль большую, что на Байконуре был клуб любителей книги, и при нём было такое-вот объединение... мы делали литературные вечера. Ну вот. На этих литературных вечерах мы, конечно, в основном читали классику русскую и советскую, но в том числе я и своё читала. Ну так вот и накопилось то, что... приехала с Байконура, кое что потом здесь... Вот когда начались 90-е, ну знаете, впечатлений было более чем..., к сожалению. В этом, я думаю, не оригинальна. Когда начался вал, цунами „прихватизаций” всевозможных. Ну вот какая-то такая неопределённость: кто ты? Что ты? Ну, это вот, пожалуй, и будет первая моя книга. Там всё. Там и любовь, там и воспоминания, туда вошли и байконурские и тот отзвук, отклик на новости 90-х. Это „Свет вечерний”. Напечатан был ещё в старой типографии, где-то, по-моему, в сельскохозяйственной академии была эта типография.

D. Š.: Это было авторское издательство или Вы с издательством каким-то работали?

T. P.: Нет. Нет. Нет. Полностью авторское. Причём даже обидела руководителя творческого объединения. [...] Я сказала, что редактор мне не нужен. Вот в советское время это хорошо, когда были редакторы, но они исполняли роль, да, иногда и цензоров, там и цензоры были. Это, конечно, ничего хорошего, но вот наличие редактуры, оно себя оправдывало тем, что оно преимущественно было очень высококвалифицированным. Брала туда опытных. И эти редакторы могли и что-то ценное и подсказать, и какие-то найти ошибки, и так далее. А вот в наше время я бы не хотела, чтобы мои стихи кто-то правил. Я всегда исхожу из принципа, когда мои стихи берут в альманахи, журналы [...].

D. Š.: Получается, что в 90-х редактура была уже не качественная?

Т. Р.: До того она была качественной. Но когда начался этот вот разброд-раздрай, ну... на 90% пошла самодеятельность. Так я вот подумала, если мы самодеятельно, за свои деньги, сами издаёмся, зачем ещё кто-то, какой-то дядя, в чьём профессионализме я отнюдь не уверена, почему я должна кому-то отдавать [свои стихи], чтоб меня кто-то там правил? Кстати, был такой прецедент. Я подарила книжку одному обществу, и её передали редактору журнала, не буду называть какого. Потом, правда, извинялись. И он, когда ему там что-то было нужно... мало того, что печатал, даже мне не сообщив об этом, так ещё и считал нужным их редактировать. Притом так чудовищно, что уж после такой редактур у меня вообще слово „редактура” вызывает содрогание. Чудовищно! Нарушение размера, ритма... ну в общем, кошмар, именно, кошмар! Но это, слава Богу, вот только один пример. В остальном – Бог милывал, везде, где печатали, такого не было, нигде. Потому что я сразу приходила и говорила: Нравится – берёте. Не нравится – возвращаете. Справедливо? Правильный подход! Всё. И считаю, что только так и должно быть. А если там профессиональный, хороший редактор, который... Вот молодёжь! Некоторых воспитывают, некоторых вывели, буквально, на верха известности, и главное – мастерства! Ни в славе, ни в известности даже дело. А мастерства! Научили. Вот такая редакция нужна. А где её сейчас найдёшь-то?

Д. Ш.: То есть печатались вы за свои деньги?

Т. Р.: Да, единственно, когда “Татьянин день”, это уже в 2007-м издавала, тогда мне немножечко подкинуло Пушкинское общество – спонсировали. И всё. А так главный спонсор – супруг, плюс ещё в типографии, когда узнали, что я на большой тираж и на большие деньги не потяну, сказали: оставьте так стихи, мы посмотрим, потом ещё поговорим. Стало не о чём говорить. Суммы абсолютно неподъёмные. Потом мне она позвонила, сказала: у нас тут, я и мои помощники посмотрели Ваши стихи, мы хотим, чтобы они были изданы. И потому будем всячески Вам помогать. [..]

Д. Ш.: А как было с выплатой авторам гонораров? Были такие случаи, что печатали, а гонораров авторам не платили?

Т. Р.: Нет. Не все. В прежние времена в „СМ сегодня” – гонорар был, “Даугава” – исправно, и раньше, и даже когда у них очень трудные были времена, всё равно они гонорар платили. Но а то, что я сама издавала... Да, альманахи – “Русло” и прочие. Какой там? Он самодеятельный. Это наоборот на него скидывались, деньги сдавали, собирали все, и вот на эти деньги издавали. Какой там может быть гонорар?

Д. Ш.: Собираетесь ли ещё печататься?

Т. Р.: Всё, что после “Татьянинного дня”, после 2007-го года, у меня даже и папка в компьютере так и называется – “После...”. Там уже накопилось тоже, я думаю, на книгу. Но издавать не буду. Не хочу! Ни домашний бюджет грабить. И потом... Вот замечаю, что меньше... моё близкое окружение... я и так им читаю вживую, как говорится, где-то выступаю... во этот круг общения такой... То, что мне кажется наиболее ценным, что интересуется моих знакомых, посылаю по-интернету. Немного – в кабинет автора на [сайт] *stihi.ru* выкладываю. Так, время от времени, вспыхивает желание – несколько стихотворений там помешу, потом опять по полгода туда не захожу.

А вот гораздо более, по-моему, современно, и для меня более интересно – я их записываю. Мне как несколько лет назад подарили мой муж и дочь диктофон, после этого, это мне дало возможность и из интернета переписать и Есенина, и Никитиных, и Визбора, и так далее. Гафта! [..] Я просто в восторге от его стихов! Ну вот! И себя, любимую, конечно тоже. Вот всё, что “позже”, я всё ставлю, записываю на диктофон, и у меня уже целый диск. А так как диски сейчас стали очень ёмкими, [..] видя, что там места очень много, я решила, что на этот же диск можно не только последние,

“После...” записать. Я туда и “Свет вечерний”, начитала. Может со временем, если будет возможность, и “Татьянин день” можно будет записать.

Д. Ш.: А книги свои в магазины отдавали?

Т. Р.: “Свет вечерний” был в магазинах. Был в Янусе и в Доме Москвы в этом книжном магазине. А насчёт “Татьянин день” я не помню, мне кажется, что я его тоже в Дом Москвы несколько книг отдавала. Потом раздала в несколько библиотек, понемногу. Потому что у меня тираж небольшой, всего пятьсот экземпляров. Это кажется – Ой! Пятьсот! А на самом деле, на практике получается, что это очень мало. И в библиотеку даже, в санаторий “Янтарный берег”, и туда, и в школы некоторые... Да, когда в школах выступала, там тоже подарила.

Д. Ш.: Какие были отличия в книгоиздании в Латвии в 80-е, 90-е и 2000-е годы? Позитивное и отрицательное? Изменения в 90-е в общении авторов с издательствами?

Т. Р.: А Вы знаете, есть, как почти везде и положительные, и отрицательные стороны. Положительные – для многих хороших авторов, вот, через какие-то официальные источники, инстанции, путь был перекрыт.

Д. Ш.: Почему?

Т. Р.: Где-то цензура, где-то масштаб не тот. Надо было “Имя”. Тогда, вот будет у тебя “Имя”, тогда приходи! А там такой замкнутый круг. Чтобы в Союз писателей приняли, надо, чтобы было издано две книги. Раньше правило такое было. Вот у меня, кстати, тоже, когда я вторую издала, мне предлагали... Когда я хотела, у меня не было двух книг, а когда у меня появились две книги, и мне неоднократно предлагали, я сказала: а зачем мне это надо? А зачем? Сейчас он ничего не даёт. Раньше, прежде, Союз писателей давал общение, собирались, там можно было встретиться и с какими-то корифеями литературы, и плюс даже чисто материальные льготы, там, санатории, всякие путёвки... На нашем Рижском взморье, знаете, сколько книг написано? Всего целого [Советского] Союза книг – и казахских, и киргизских и азербайджанских, всяких... Им же давали отпуска творческие, давали путёвки, и они там месяцами иногда находились на этом взморье, в Дубултах, и писали. Да! Сейчас – ничего! Ну ничего ж!! Ни материальных, ни интеллектуальных, никаках... А в смысле даже престижности, после того, как туда стали принимать вот это вот – две книжки издал... Дядя Вася с тётей Машей что-то там накопали, за свои деньги издали, две книжки сделали – вступили. Но с тётей Машей и дядей Васей я могу и без Союза писателей общаться, мне это ничего не даёт. Понимаете, это ну... это – ни престижа, ни материальных благ, ни роста творческого, ничего. И может быть, если б я была где-то в Питере, Москве, то я бы... была бы та заинтересованность, чтобы я пришла и там общалась бы с писателями, коллективом и прочее. А здесь...

Д. Ш.: Читателями?

Ну да! Читатели у нас тоже, такой определённый круг. Вы замечаете, что куда ни придёшь, вот раньше, в “Ave Sol”, каждого второго, если не лично, то в лицо ты его знаешь. Потому что какой-то очень определённый срез, слой ходит везде. Их можно и в театре встретить. Там кто-то приезжает из Москвы выступать... одних и тех же встречаешь. Но, к сожалению, весьма, весьма... для Риги, я считаю, мало, малый круг.

Д. Ш.: И тогда, 90-е и 2000-е годы? Какие отличия? Если есть...

Т. Р.: Ну, я думаю, как и вообще, в нашей жизни, употребляя не литературный термин, как говорят в таких случаях в бытовом пространстве – “устаканилось”. Как-то уж... в чём-то хорошо, в чём-то плохо. Но всё-таки какой-то определённый порядок установился.

Д. Ш.: То есть в 90-х больше хаоса было?

Т. Р.: Да. Как-то уже, и в том числе определились правила игры тоже. Ты уже понимаешь, что? где? и как? И это хорошо. Ну а хуже... Хуже, наверное... Я не считаю, что это правильно, когда на каждом перекрёстке тебя встречает писатель или поэт.

Понимаете? Но настолько вот это слово обесценилось, настолько... до обидного! Ну, естественно, не за себя обидно. Слава Богу! У меня, конечно, склероз, но малярия ещё нет. И поэтому, я сама себя Поэтом не называю. По-моему, вообще, такими вещами... Это должны кто-то назвать, но никак... А то получается: “Я поэт, зовусь я Цветик!” Понимаете, не за себя, за поэтов таких настоящих, как Цветаева, Пушкин, Лермонтов, та же Ахматова... Они в поэзии нашей как иконы литературные, образцы и... становятся обидным... Нет, почему ж? И в советское время тоже были хорошие поэты... Твардовский [...]. Обидно бывает, когда кто-то слёзы-грёзы и кошку с ложкой срифмует и на всех перекрёстках, вот, поэтом себя... Ну, наверное, вот в этом отношении нужна редакция, нужна! Ну, чтобы отличить... нужен какой-то критерий качества, нужны какие-то критерии качества. И вот, например, в “Юности” был раздел “Молодые поэты”. Уже знаешь, что к ним... как-то вот даже и спрос немножко меньше. Это начинающие. Им надо дать ход, надо помочь. Их печатать! Помочь учиться, расти... Но, не нужна политическая, нужна цензура нравственная, обязательная, чтобы там не было мракобесия всякого, не прославлялось, не текло реками, простите, зловонными.

Да, нравственная [цензура] обязательно [должна быть], и художественная. Потому что, ну, какие-то должны, простите, рамки быть. Я всегда говорю, что, когда начинают... вообще, отказываюсь категорически. Приносят там, просят... только с самыми близкими... ну, просто, по-дружески общаемся... там где-то, чего-то могу подсказать, но редактировать! Потому-что горький опыт прошла. Приносят такое! Но я не умею “варить кашу из топора”. Вы меня поняли. Нечего там редактировать, ну нечего! Мама-папа решили: дочка там что-то с чем-то срифмовала. Вот она что-то написала, какие-то стихи. Вот, через знакомых мне приносят, передают: Татьяна Сергеевна, посмотрите! Вот... стихи. Ну что? Передала: извините, пожалуйста, ну кто Вам сказал, что это стихи? Это вообще отношения к ним не имеет абсолютно. В “Русле” раньше, когда я была, ну знакомых много пишущих. Каждый пишет на свой страх и риск, как говорится, и я туда вмешиваться не-хо-чу! Вот Ираида Кельмелина, я когда познакомилась, сразу почувствовала душевное родство и почувствовала уровень, и почувствовала, главное, естественность, что пишется, потому что так думается и так чувствуется, а не по-принципу – а не написать ли мне что-нибудь? Вот это, по-моему, уже болезнь. Что делать? Бывает... у кого – насморк, у кого – склероз, у кого – ещё что-то, а у кого-то вот, графомания – что-то написать. И когда мне иногда показывают, я говорю, простите, а рифма? “Татьяна Сергеевна! А сейчас не модно рифмованные стихи. Сейчас модно, чтобы были белые стихи.” Говорю, так Вы белые пишете? “Да, белые пишу. Это белые стихи.” Я говорю, ну что, ну тогда... я, правда, их ещё не читала, но если это действительно белые стихи, примите мои поздравления! И моё восхищение. Потому что, насколько я представляю, это высший пилотаж. Почему? Потому что написать стихи, где есть рифма, это будут просто стихи, за счёт рифмы, ритма, они уже какую-то привлекательность имеют. При каком-то смысле и лирической окраске они могут пойти и как песни, какое-то могут найти применение. Но если там и рифмы нет, значит на белые стихи имеет право только истинная Поэзия. Поэзия – это не рифмовка. Поэзия – это образность. В первую очередь, это – образность. И это самое трудное.

Intervija ar kultūras vēsturnieku Borisu Ravdinu (transkripts)

Dīana Šermane (turpmāk tekstā **D. Š.**): Скажите, пожалуйста, как общая изменившаяся ситуация в Латвии после приобретения независимости в 90-е годы повлияла на деятельность русскоязычных издательств и издаваемую ими художественную литературу? Какие произошли изменения по сравнению с советским периодом?

Boriss Ravdins (turpmāk tekstā **B. R.**): В истории издательства, русского книгоиздательства, связанного с Латвией, был замечательный период – конец 80-х годов, когда Латвия чуть-чуть опережала все московские инициативы. Поэтому здесь был создан кооператив книжный, как Вы знаете, у нас есть соответствующая публикация в “Даугаве” по этому поводу, и были изданы в маленькой серии разного рода поэты. Значит, потом огромными тиражами шла литература приключенческая, бульварная, и так далее. Есть люди, которые этим занимались и которые сегодня ещё существуют. Это были огромные тиражи, там по сто тысяч и даже больше, которые рассылались по всем пределам Советского Союза. Печатались они в разных местах, там где это было удобно. Печатались в Калининграде, печатались в Минске, печатались... в общем, там, где была возможность напечататься дешевле, и там, где издание было ближе к потребителю. Поэтому я должен Вам сказать, что это были золотые годы Рижского книгоиздательства, в каком-то смысле вполне сопоставимые с концом двадцатых годов, когда Берлин кончил свою книгоиздательскую деятельность и на время, значит, переместилась книгоиздательская деятельность в Латвию, в “Gramatu draugs” и там ещё в парочку издательств. Значит, это были золотые годы, однако с изменением ситуации, с выходом Латвии из состава Советского Союза и с тем, что Москва и провинция стала подтягиваться к тем ориентирам, которые когда-то показала Латвия, это золотое время кончилось. Во первых, изменились возможности транспортировки, понадобились уже таможенные какие-то декларации, во-вторых, изменилась финансовая система, в третьих – читательский спрос уменьшился, уже насытилась публика этими простейшими изданиями, и поэтому нужды в них уже такой огромной не было. Значит, вот здесь [в указателе “Русская книга Латвии 1990–2001”] более-менее собраны те книги, которые изданы... Вы знаете, что вышла вторая часть? [“Русская книга Латвии 2002–2010”]. И там кое-что дополнено. Кроме того есть и у меня какие-то дополнения незначительные к этому изданию. Но в общем, я думаю, оно в какой-то степени, процентов где-то на... Какой у нас процент обязательного экземпляра поступает в библиотеку? Семьдесят? Восемьдесят?

Viesturs Zanders (turpmāk tekstā **V. Z.**): Примерно восемьдесят должно быть.

B. R.: Восемьдесят должно быть. Да. В те годы, как мы знаем, в начале 90-х годов, в конце 80-х, люди из “Обязательного экземпляра” (я тогда работал в Доме Печати) ходили по Дому Печати, стучались в каждую дверь и говорили: дайте нам то, что вы издали! Потому что закон об обязательном экземпляре действовал, но не исполнялся, к сожалению. Такая же приблизительная ситуация, я знаю, что и с Московской книжной палатой. Они тоже жалуются, что максимум, семьдесят-восемьдесят процентов поступает у них сегодня, а тогда, видимо, поступало ещё и меньше. Кроме того, изменился закон о печати, и сегодня мы знаем, что книги не типография должна передавать, не издательство, а собственно автор. Что существенно изменило ситуацию и ухудшило её. Кроме того, мы знаем, что огромное количество самоделок возникло в 80-е годы, в конце 80-х – в начале 90-х. И это была довольно тяжёлая работа собирать все эти поэтические сборники и отдельные издания, авторские, так сказать издания, потому что русская публика во-первых, не знает закона о существовании обязательного экземпляра, во-вторых, она довольно... поскольку она

вся как-бы самодельная, самодеятельная, она не ценит своих изданий. И в-третьих, она полагает, что в условиях Латвии, русские издания Национальной библиотеке не нужны. У них есть представление о том, что Национальная библиотека собирает только латышские издания, и поэтому с трудом можно убедить их в том, что если они не дадут свою книжку в Национальную библиотеку (единственное место, где эта книга может когда-нибудь сохраниться и понадобиться), то, значит, их книга исчезнет через какое-то время. Вот эти три положения говорят о том, что далеко не все книги поступили в Национальную библиотеку. Я собирал довольно много, и у меня есть ещё довольно большая порция книжек, я отдавал их сюда, дублетных, и разным своим коллегам в разные библиотеки передавал. Но в общем, какая-то часть книжек, конечно, потеряна. Но, надеюсь, не очень большая.

D. Š.: Какие были характерные особенности книгоиздательства в 90-е годы и требования рынка, читательский спрос? Какие-то характерные примеры...

V. R.: Характерные примеры? Ну, это всё массовая литература... Она отражена вот в этом самом указателе. Кроме массовой литературы были ещё книги, которые по разным причинам оказывалось предпочтительней публиковать в Риге, чем где бы то ни было. Частично они тоже здесь учтены. Это можно проверить. [...] Но была ещё какая-то научная деятельность, связанная с русской книгой, библиографическая деятельность, например, деятельность Юрия Ивановича Абызова, которой содействовал Вилкс, публикуя указатель к газете “Слово»” и, если не ошибаюсь, к газете “Сегодня”... К сожалению, там много неточностей. Нет, изменю. До этого вышло, как Вы знаете, вышло четырех-томное издание библиографии. Это четырех-томное издание я передал библиографу в Станфордскую библиотеку, и он его тащил отсюда-сюда, когда ещё было не очень понятно, что с этим будет делать. И поскольку отношения тогда были ещё довольно сложные, то этот четырехтомник Абызовский, к сожалению, нуждался в корректуре. Корректур не прошла, поэтому там много опечаток, ошибок, неточностей, которые отчасти поправлены в этом двухтомнике, который сделал Юрий Иванович Абызов здесь, в библиотеке. Но всё равно иногда сталкиваешься или с пропусками или с неточностями, или с ошибками, или с погрешностями и так далее. Кроме того, Вас интересуют только книжные издания, или газетно-журнальные тоже? [...].

V. Z.: Конечно это общие процессы и, можно сказать, в разные периоды всё это, конечно, как-то перекликается. Невозможно смотреть только книжные издания, не учитывая, что, например, в своё время был такой феномен как “Даугава” или “Родник”, и другие...

V. R.: Да. Кроме того, мы знаем, что у нас существовало ещё, так сказать, в какой-то степени, подцензурная литература. Вот этот журнал “Третья Модернизация” (он тоже расписан в журнале “Даугава”), последний номер которого был уже типографский, и типографский номер уже в огромном тираже. А это значит, что читатель теряет интерес к изданию, поскольку неподцензурное издание привлекает больше внимания, нежели цензурное. Издания полиграфическое, типографское, привело к смерти этого издания. Кроме того, ещё изменилась ситуация такого явления как цензура, постепенно исчезала. И, они в общем, исчезли. Но нужно, видимо учитывать и какие-то подцензурные издания, наверно, в принципе. Здесь я, на днях был на концерте рок группы “Цемент”. Знаете такая группа была знаменитая. Её руководитель... В Болдерае был цементно-шиферный завод, и при заводе была одна рок группа. Одна из первых в Союзе. Она вошла в энциклопедию джаза, и у них было большое количество маленьких журнальчиков, поэтому я бы сказал, что помимо легальной деятельности, может быть имеет смысл ещё затронуть [в магистерской работе] какие-то неподцензурные издания, самодельные издания, которые существовали тогда, в конце 80-х – в 90-х годах. У меня была статья в “Даугаве”, посвящённая разным литературным обществам. И вот если пойти по этим

литературным обществам, то тоже можно что-то реконструировать из той эпохи. Другое дело, что многие люди немного стесняются той деятельности, которой они занимались в конце 80-х годов – начале 90-х, но всё равно что-то можно добыть, что-то можно увидеть [...]. Я думаю, что имеет смысл сопоставить эту деятельность в Латвии (но это сложнее), ну, например, с Беларуссией, или с Литвой, или с Эстонией. И тогда роль Латвии, а она значительна, как мне кажется, будет более ощутима.

V. Z.: Например, в Эстонии или какой-нибудь другой стране есть какие-то для нас более-менее доступные публикации по этому вопросу?

V. R.: Публикаций нету. Но поскольку у нас сегодня есть электронный каталог.

V. Z.: Да. Но например, в Эстонии этим никто так...

V. R.: Но в Эстонии по крайней мере занимаются больше, больше... Можно поговорить с Пономарёвой, например, или с Суперфином [филолог Габриэль Суперфин, 1943], или там с музеем оккупации. В Литве было меньше изданий. Они более-менее учтены, если не ошибаюсь. Надо посмотреть внимательнее, там есть такой человек, который работает в Университете, может быть он может что-то подсказать. И тогда будет более-менее картинка ясна, что, значит, сделано в Латвии? Кто инициатор? И так далее. Видели ли Вы в “Даугаве” публикацию человека, который основал серию поэтических книжек? Он сейчас руководитель какого-то большого издательства, которое выпускает в основном только книжки на латышском языке.

V. Z.: Kontinents?

V. R.: Да. Михалевич. Вот с ним... Нужно посмотреть его статью. Она реопубликована во многих других изданиях. И там вот, значит, история этого самого издательства – первого кооператива на территории Советского союза.

D. Š.: Как Вы можете охарактеризовать издаваемый в то время репертуар художественной литературы и её качество, спектр публикуемых авторов?

V. R.: Всегда было две тенденции, как Вы знаете. Одна тенденция была чисто коммерческая – как можно быстрее заработать, воспользовавшись моментом. Не все понимали, что этот момент быстро кончится. А поскольку потребность была велика, то все стремились этой ситуацией воспользоваться. Отсюда, надо сказать, довольно много мусора (с нашей сегодняшней точки зрения). А тогда учитывалась скорее читательская потребность, чем качество издания. И второй тип издателя – которые говорили: вот мы **D. Š.:** сейчас на фоне этой ерунды накопим деньги, а потом будем издавать настоящие книжки! Но как мы знаем, это почти никогда не получалось. Кто-то пытался, отщипнув от этого большого куска какую-то часть денег, что-то издать. Но это в общем довольно быстро заглохло. И это заглохло не только, как мы понимаем, здесь, но и заглохло в России. У нас же было два издательства – “Tapals” с одной стороны, которое издавало один тип изданий, и в перевернутом виде существовало другое издательство, которое издавало как бы достойную литературу. Некоторые пытались сочетать одно с другим.

V. Z.: Вы думаете “Tapals” и “Nordik”?

V. R.: Да. Это же одно и то же издательство.

V. Z.: Да. Это совместное начало известно, но ... хотя чётко сказать, что “Nordik” – это хорошие книги, а “Tapals” – это макулатура – невозможно. Они по неизвестным причинам...

V. R.: А почему они так разделились?

V. Z.: Неясно. [...] И “Tapals” издавал что-то хорошее, и “Nordik” – макулатуру.

V. R.: Понятно. Кроме того были разные инициативы, которые не всегда реализовывались здесь в Риге. Например, было такое издательство “Rakstnieks”. Там была такая Жанна Эзит, которая была связана с журналом “Даугава” и разными другие люди. Они собирались опубликовать здесь Солженицина. И находились в переписке с Солженицыным. Но Солженицын предпочитал сначала публиковать свои тексты в России, а уже потом на окраинах этого огромного по территории Советского Союза. Но были люди, которые пользовались возможностью опубликовать полученный материал

в России, в кооперации с российскими издательствами. И поэтому есть некоторые у меня, я занимался Солженицыным, одна книжка Солженицынская “Раковый корпус”, если не ошибаюсь, которая вышла в Ленинграде, если не ошибаюсь (это всё можно уточнить), но деньги шли из Риги, или из Елгавы (даже скорее), и глухое упоминание там о “ООО” такое-то такое-то, в действительности, имеет прямое отношение к рижским изданиям. Поэтому нужно учитывать, что в силу разных обстоятельств, какие-то рижские книжки... мы не могли их учитывать, поскольку деньги были рижские, люди были рижские, а издавались они в других местах. Вот как мы видели, в Стенфорде издали 4-х томник Абызова. Что издавали в Минске, в типографии в Минске. Кто-то скрывал своё имя, опасаясь налогового обложения. Поэтому я могу сказать, что здесь [в указателе “Русская книга Латвии 1990–2001”], в общем, неполный комплект того, что нужно. Хотя я обходил всех издателей того времени, и тот, кто хотел что-то сказать, то тот говорил по-существу, за исключением финансовых проблем: сколько они зарабатывали, куда потратили, что из этого будет и так далее. Существовало соперничество, конечно, между этими издателями, существовал обман, ну, нормальная коммерческая структура.

V. Z.: Опыт с несостоявшимся изданием Солженицына это отражено где-то?

B. R.: Описано? Нет. Это только в устной беседе я собирал... Тут вышел, может быть Вы видели, десятый номер “Рижского Альманаха”. Там моя статья, посвящённая рижским знакомым Солженицына. Но там про издания ничего нет. Кто был связан с Солженицыным в Латвии. В рамках этой своей работы я пытался понять, куда же делась вот эта книжка Солженицына, о которой давно были слухи, как о книжке, изданной в Риге. Выяснилось, что она была издана в России, но ещё раз повторяю, деньги – рижские, люди – рижские в кооперации с тем-то, тем-то и тем-то. Кроме того, вот это маленькое издательство Михайлевича, они передали права на переиздание в Ленинград, и там издавались рижские книжки. Об этом Михайлевич пишет. [..]. В общем, то, что выходило за пределами Риги, довольно сложно уследить. Но по-крайней мере, нужно отметить, что такая тенденция была, потому что коммерция не знает границ и так далее. Кроме того, интересна ситуация с цензурой, которую обходили рижские издания. Интересна ситуация с людьми из райкомов комсомола, которые поддерживали нелегальную деятельность и сообщали даже о том, это из истории с Михалевицем, что завтра будет арестован ваш тираж, поэтому тираж вывозился до того, как приходила комиссия, готовая этот тираж арестовать.

D. Š.: Это какие годы?

B. R.: Это вот 87-й год приблизительно, 88-й, да. Нужно учитывать, была библиотека нелегальная, нелегальной литературы. Она была на Рупниецибас, по-моему.

V. Z.: Которая связана с Интом Цалитисом?

B. R.: Да. Мы хотели... Сейчас выходит такое издание в Москве – “Без цензуры”? Я уже не помню, как называется. Историческая библиотека это делает. [..] Это типографское издание, полностью. И я им отдал туда... у нас ведь в отделе редких книг и рукописей есть передаточный акт от библиотеки Цалитиса – сюда. В Вашей работе, наверное, и библиотеки надо учитывать, если имеете в виду конец 80-х – начало 90-х годов. Но может быть и нет. Там нет никаких изданий, кроме “Третьей Модернизации”, с которыми он был связан, и которые частично у нас есть в библиотеке. Но в общем, сказать, что были нелегальные издания, нужно. Об этом писал тем более Кабанов когда-то в “Атмоде” и ещё какие-то люди.

D. Š.: Как Вы можете охарактеризовать в общем качество издательской работы в 90-е годы?

B. R.: С точки зрения техники издания?

D. Š.: Техники, редактуры... да.

B. R.: ну мы знаем, что за редактурой же никто не гнался. Значит, было два типа издания. Один тип издания – это издания фототипии. Тут о редактуре не было никакой

речи. Что удавалось перефоторафировать, то удавалось перефотографировать. А потом в целях коммерциализации исчезло два типа людей в этом процессе – исчез редактор, и исчез корректор, что привело к снижению... Но зато улучшился полиграфический уровень. Вот такой, как бы, балланс. Редакторы исчезли – надо платить, корректоры исчезли – надо платить, переводчикам надо платить. Переводчики... Переводы довольно ляповатые. Например, в большом количестве переводы гнал... (опять забыл человека), в общем, он издавал свои книжки в Москве. Здесь было довольно много у нас людей, которые (в журнале “Даугава”) создали такую русскую секцию фантастов. И поскольку здесь в Риге нельзя было распространить... (вот сейчас из них осталась Даля Трускиновская), то они все свои книжки с удовольствием бы издавали в Риге. Но это невозможно было сделать, потому что не было читателя, и не было издательства, которое взяло бы на себя заранее вот эту самую большую нагрузку. Поэтому большую часть своих книжек, вот, Иванов, Трускиновская, ещё кто-то... они издавали все свои книжки в Москве. В общем-то, их тоже надо учитывать как рижскую продукцию, но не полиграфическую, а интеллектуальную. Вот. Качество, ещё раз говорю, интеллектуальное – ухудшилось, но полиграфическое – улучшилось. Переводы были плохими. Корректурка была, ещё раз, плохая. Редактура была плохая. Но всё прощали, поскольку это было первое издание, поскольку это были “горячие пирожки”. Поскольку всё-равно это покупалось, и никто не обращал внимания и даже не... как сказать... не реагировал на эти самые...

V. Z.: Но, конечно, по крайней мере, большинство не обращало публичное внимание на какие-то недостатки. Но с переводами была тоже такая же ситуация, как в латышском книжном деле, что переиздавались старые переводы 20-х – 30-х годов, там, “Фантомас” и Огава, такого типа...

V. R.: Под видом новых изданий?

V. Z.: Нет. Даже не “под видом”, но с некоторыми исключениями, с какой-то, как будто, новой редактурой, но перевод, который был плох уже изначально. В таком же стиле издавался...

V. R.: Конечно, например, “Grāmatu draugs” издавало, как мы знаем, латовые книги, да? И там была проблема – “подогнать” издания под цену. Поэтому оно всячески сокращалось. Скажем, в оригинале там сто пятьдесят страниц, а мы ужимаем это до ста страниц, ставим цену один лат и продаём по всему миру как русское издание. И эти же издания, на самом деле, фальсифицированные в какой-то степени, переиздавались и у нас в эти самые 90-е годы. Эти же издания... Надо сказать, что было несколько процессов в конце 40-х годов по-поводу московских и ленинградских коллекционеров и отчасти букинистов, которые приезжали в Ригу и здесь скупали рижские издания, и впоследствии были обвинены в распространении или бульварной, или антисоветской, или другой деятельности. Поэтому рижские книги, которые оставались, которые перевозили в Москву и в Ленинград, они тоже послужили, в каком-то смысле, источником для переизданий уже московских конца 80-х – начала 90-х годов. Поэтому задел был и с живыми людьми и с историей рижского книгоиздательства... В общем, мне нравится, что Рига сделала... Много ерунды, я понимаю, но в общем... толчок был дан в какой-то степени, вот, отсюда. Это важно! Это так исторически сложилось. Но так оно и получилось.

D. Š.: А если сравнить 80-е, 90-е и 2000-е годы! Что, на Ваш взгляд, было позитивным, что негативным в каждый из этих периодов?

V. R.: [...]. К 2000-м годам, я бы сказал, поспели какие-то издания собственно рижского изготовления. Их было немного. Но, в общем, они были. В 90-е годы, в конце 80-х годов, в основном было воспроизводство ранее накопленного. В 90-е годы пошли в большом количестве, я бы сказал, уже поэтические сборники местных авторов. Вот сейчас, Вы знаете, здесь живет на постоянном жительстве такой Дмитрий Кузьмин. Это постмодернист и основатель одного из московских издательств, которое выпускает

модернистскую литературу. В частности у них издавался Сергей Морейно, знаете, есть такой рижский поэт. И кажется, с ними связана группа “Орбита”. Но вот мы видим, что ничего на этом поле, Кузьмин, который обладает довольно широкой возможностью для распространения, для популяризации, здесь ничего не делает. Связано это, видимо, с коммерцией, связано это с какими-то другими причинами. Но есть ещё и другой сюжет, говоря о сегодняшнем дне. Ко мне уже обратились несколько раз люди из Москвы: нельзя ли в Риге издать то-то, то-то и то-то? Потому что они опасаются, что издание в России может быть связано с каким-то их преследованием или общественным, или государственным, и так далее, и так далее. Пока речь идёт только о статьях, которые они хотели бы печатать. Вот как печатали по делу Литвиненко книжки. Березовский, скажем, печатал в Риге. Вот. Но я думаю, что в какой-то момент небольшие тиражи могут быть заказаны и здесь. Правда, сложнее с таможней. Это не сигареты и не папиросы, которые просто контрабандой перетащить. Но и тот тираж, Березовского, как мы знаем, тоже был задержан. Он не пошёл в Россию никуда, практически погиб. Но вот Латвия может выполнить вот такую функцию, как бы, запасного аэродрома. Как московские и ленинградские люди покупают здесь квартиры, в Риге и Юрмале, так в какой-то момент... надо быть готовым к этому и подхватить – помочь книгоиздательскому процессу, что было тогда и в 20-е – 30-е годы. Но можно сопоставить... Вот вышла книжка Юрия Ивановича [Абызова] “А издавалось это в Риге”. Видели? Была рецензия на эту книжку. И наше представление о том, что в 20-е – 30-е годы за границей издавалась качественная литература, было подвергнуто сомнению. Тогда же издавалось столько же макулатуры, сколько издаётся и сейчас. Никакого, практически, отличия не существует, если брать какие-то статистические данные, мы видим, что статистические данные связаны с читательским вниманием, с читательскими интересами, с читательскими категориями. Они, в общем, и в 20-е, и в 30-е годы, и в конце 80-х годов, я думаю, оставались приблизительно теми же. Потребности были такого же приблизительно уровня. Хотел бы я вернуться... если бы люди сегодня, имеющие сегодняшний опыт, вернулись бы в 80-е – 90-е годы, они сделали бы то же самое. Не думаю, чтобы уровень хорошей литературы был бы лучше. Посмотрите издания “Латвия” на латышском языке! Мы видим, что в 80-е годы нет в художественном, как мне кажется, мире высокого образца книжек, альбомов. В Эстонии они уже были, в Литве они уже были, а Рига явно задержалась с хорошими, качественными альбомами. Ни по городу, ни по художникам это прошло... не знаю, почему такая длинная раскачка. [...] Но насколько я знаю рижских издателей, они вспоминают это время с удовольствием. Это было время инициативы, это было время дела, это было время уважения, это было время престижа, это было время налаживания отношений. В общем, и у московских людей отношение к Риге почему-то лучше, чем оно заслуживает. Там почему-то кажется, что здесь издавались более достойные книжки, чем было на самом деле. То есть на самом деле издать не нужно много книжек. На десятилетие нужно издать, ну скажем, книжек двадцать – тридцать, наверное. И уже у издания будет статус чуть ли не академического уровня. А вся остальная публичная, массовая литература, она как-то уйдёт незаметно. Какие ещё у нас были сложности? Надо смотреть, видимо материалы идеологического отдела. Вас интересуют 90-е годы? Ну, тогда идеологического отдела уже не было. Но тогда, мы знаем, это снижение гонорара и тиража. Ужасная история! Практически все издания, поэтические, по крайней мере, они все авторские. Никто почти, ни один из людей не готов, никто из издательств не готов рисковать деньгами за издание поэтических сборников. Я несколько лет назад, уже довольно давно, сделал такую книжку про Эйжена Финка, в издательстве “Jumava”. Бóльшая часть этой книжки была на материале русской прессы, отчасти на материале латышской прессы и других изданий. Тогда я предложил им издать эту же книжку на русском языке, мне сказали, что они не могут рисковать, поскольку они не убеждены в том, что в Латвии хватит русской публики для того,

чтобы окупить тираж, даже такой фигуры как Эйжен Финк, при том внимании к астральным разным проблемам, которые существуют в массе, и в русской массе может быть даже больше, чем в латышской. Но рисковать не хотят. Поэтому большие издательства не берутся за это дело. Есть издательства, которые не берут русскую книгу. Так например, такая же ситуация была и в конце 30-х годов, когда “Русская поэзия в Латвии” была издана, но, по-моему, за пределами..., чуть ли не в Таллине, если не ошибаюсь. Потому что латышские издательства не хотели популяризировать русскую литературу. А может быть не хотели популяризировать качество, которое им казалось недостаточным, а может быть авторы, которые были недостаточны. Во всяком случае... есть несколько издательств, которые с тех пор, как бы, живут на русской книге. Это вот издательство “Jumī”, оно печатает на русском языке. Есть несколько зарекомендовавших себя типографий, которые печатают книги на русском языке. Значит, почему они не поступают в библиотеку? Я вам говорил, по причинам авторов. А кроме того, по причинам типографий, которые часть книжек делают “левым путём”. И не ставят никакой марки, не указывают своё издательство, не указывают своей типографии. Тираж небольшой. Налог не платят. Книжка в библиотеку не поступает, поскольку опасаются. Что эта книжка может привести к налоговой инспекции. И так она совершенно исчезает. Авторы, которые делают эти книжки, они рассчитывают, на круг своих родных и знакомых, скажем, 150 – 200 экземпляров. И по деньгам это нормально. Налог не надо платить. И среди родных и знакомых расходуется и так далее. Но вот, например, Дозорцев издаёт... он не может издать, в силу представления о себе, скажем 200 экземпляров. Он делает тысячу. Это почти невозможно. Пятьсот невозможно. Тираж – пятьсот – это о! будь здоров! Кроме того, существует и разного другого типа издания. Я думаю, что на латышском языке тоже. Например, есть такое общество поэтическое, называется “Русло”. [...] Это такая право ориентированное сообщество поэтов, в значительной части ориентирующиеся на российские идеалы и возможности. [...] Но люди там довольно бедные, и поэтому сегодняшние условия типографии их устраивают. Они заказывают, скажем, тридцать экземпляров. Макет остаётся у типографа, и по мере поступления заказов, они просят ещё пять экземпляров, ещё пять, три экземпляра, два и так далее. В итоге они получается семьдесят – восемьдесят. И в общем никуда они эти книжки не издают. Сейчас в “Мемориале” вышла такая книжка “Библиотека Мемориала. Собрание изданий тиражом менее ста экземпляров”. Такие книжки и у нас тоже можно сделать. Правда, эти люди уже как бы вышли за пределы жизни. Они довольно старые. Но довольно активные силы. Выяснилось, что среди военных, особенно, скажем, среди моряков, лётчиков, вот этот вот поэтический-литературный дух довольно силён. И тем более, что он поддерживается разговорами, чаепитиями, вином, и так далее. И они, в общем, издают свои книжки, издают. Малоинтересные. Скорее, семейный альбом, чем художественные тексты. Но, в общем, издают. [...]

D. Š.: И резюмируя, что происходит сейчас? Как оцениваете современную ситуацию, в которой находится русская книга в Латвии?

B. R.: Я думаю, она закапсулирована в значительной степени. И расчёт идёт, в основном, на дружеский круг. Отсюда соответствующее тиражирование, отсюда и соответствующий подбор, отсюда соответствующая ориентация. Какая-то есть, конечно, литература, которая предполагает более широкий круг, например, университетская. Там есть у нас в университете отдел славистики, и они печатаются как отдельными книжками... там есть такая Спроге Людмила Васильевна, она делает книжки по истории связей Серебряного века латышских и петербургско-московских писателей. Это пользуется спросом. Есть какие-то совместные издания с Тарту. Это тоже пользуется спросом. Что-то делается совместно, скажем, с Польшей или с итальянцами. Но это всё включается в их сборники, которые выходят в серии “Latvijas Universitātes raksti”, в этой серии. В общем, научные издания пользуются

популярностью и рассылаются, и заказываются, и расширяются. А художественные, за исключением “Орбиты”, у которой широкие связи, у которой широкие способности к рекламе, широкие способности разного рода... они могут и с самолёта разбрасывать книжки, и с парохода, с коней. Вот было недавно выставка внизу [в LNB], сколько там, 20 лет “Орбите”. И довольно много они за это время издали. У них есть, я бы сказал, авторитет и известность на всём пост-советском пространстве. Думаю, что за исключением этой группы, как бы ничего более достойного нету. Есть люди, которые могли бы что-то сделать ещё. [..]. Правда не ценится литературный талант в сегодняшнем мире.

V. Z.: Мне кажется, что всё-таки сильно влияет, если есть свободный доступ к книгам, изданным в России, „Интеллектуальная книга” или другой вариант книгораспространения, то, наверное, это тоже отпечаток даёт для этого маленького круга местных...

V. R.: В принципе же, заказать можно, что угодно, через „Интеллектуальную книгу” или через „Валтер и Рапа”, и есть люди, которые по телефону принимают заказы, ездят в Москву и привозят дешевле, без этой большой накрутки, которая есть в магазине. Они как бы уже в возрасте каком-то, но в общем, они это делают довольно прилично. Удобно. Но вот плохо, например, репутация падает по разным причинам. Вот недавно была ярмарка книжная на Кипсале. Там не было ни одного русского стола. Или не было изданий, связанных с русским столом, за исключением “Орбиты”, которые могли в нескольких местах сделать то-то и то-то. Там было одно московское издательство... хотя книжки издаются, но на ярмарке их почти не бывает. Раньше, несколько лет назад их было больше. Даже православные книжки. Их довольно много издаётся в последнее время в Латвии. Могли бы пользоваться спросом. Эта тема сегодня, я бы сказал прямо – модная. Но вот даже туда они не несут свои книжки. Существует такая, ну как бы сказать, глупая ситуация... Место довольно дорого тоже. Есть одна типография, которая издаёт довольно много русских книжек, Штефан – директор типографии... они издают довольно много сейчас русских книжек, недорого. Они издают в том числе и книжки, которые заказывают, скажем из Швеции, это дешевле получается, из Финляндии. Перевозка стоит дешевле, чем публикация этих книжек там. Они несколько раз были на этих ярмарках, а сегодня их там нет. Думаю, что справедливо, потому что нужно платить за место, а результат – оборот, совсем небольшой. Что жалко. Вот мы издаём “Рижский альманах”, двести пятьдесят экземпляров – это максимум. Так что ситуация сегодня болотная, я бы сказал. Никаких особых достижений не ждём, разве что начнётся холодная война. [smiekli] И тогда, значит, и ЦРУ даст деньги, и госдеп даст деньги, потому что диссиденты же издавали свои книжки в значительной степени из тех фондов, из тех средств. А сегодня финансирование уменьшилось, радио Би Би Си Русская служба закрылось. Денег не дают. [..] Считается, что радио сегодня вообще немодная вещь. У них есть в интернете – пожалуйста! А как радио уже больше не существует...

D. Š.: И последний вопрос, связанный с указателем, что означает, если в указателе у некоторых изданий указано 2 места и 2 издательства?

V. R.: Может быть ошибка.

V. Z.: Мне кажется, что это как в восемнадцатом веке было указано, например, Рига – Лейпциг. Потому что издательство Гарткноха (*Johann Friedrich Hartknoch*) было в 18 веке здесь, но печатали в Лейпциге.

D. Š.: Ну например, Рига: Москва, издательства Лайма: УНИСЕРВ или Рига: Житомир...

V. R.: Думаю, что печаталось в Житомире. Подготавливалось здесь. Вы помните, есть какие-то смешные сюжеты... Я недавно принёс две книжки бывшего ректора Латвийского Университета. Штейнбергс [Валентин Августович Штейнберг,

1915-2011, LVU rektors 1962-1970]. Он свои книги принципиально сюда [в LNB] не отдавал.

V. Z.: Что значит не отдавал? Это какие годы? 90-е?

B. R.: Да. 90-е. Я как-то был с ним немножко связан. Мне он дарил. И значит, на некоторых своих книжках он писал: Иерусалим. Почему? Он говорил, это всё-таки фирма какая-то! Что я буду писать: Рига? Где я, значит, буду их распространять? Так что есть некоторые книжки, которые издавались в Риге...

V. Z.: Мистификация?

B. R.: Да. Мистификация, как мы знаем, довольно распространённая. Но, значит, указан там – Иерусалим. Нужно в квадратных скобках указывать, если знаешь, что реальное место – Рига. [...] Там у него есть издательство такое “Būdiņa”, он сам его себе такое придумал. Часть книжек печаталось просто на компьютере и так далее. В общем, есть довольно много изданий с фальсифицированным местом издания. Это довольно старая традиция. Я давно уже занимаюсь историей книгопечатания, русского за границей во время войны И во время первой мировой войны для русских военнопленных около ста двадцати книжек издало отделение пропаганды, условно говоря, вермахта [(Вёрмахт – (vāc. *Wehrmacht*) – Vērmahts – Vācījas bruņoto spēku apzīmējums laikā no 1935. līdz 1945. gadam.], хотя это было иначе, с указанием – Москва. Для того, чтоб это было ближе, доступнее, роднее вот этим людям, которые там находятся в военном плену. Или здесь во время войны был отдел пропаганды Норд, которая издала довольно много книжек на русском языке, но абсолютно без указания... ни места, ни года, ни издательства, ни маркировки, ни шифра, ничего. Только из соображений простейшего и долголетнего продвижения своей продукции по всей территории, оккупированной ССР. Но в первую очередь там Псковская, Калининградская, Калининская область. А на Ригу они почти не шли. Это была продукция как бы туда. И если бы написали на этой продукции – Рига, то люди в Псковской области сказали бы: о, зачем мне Рига? Я ей не очень доверяю. Это всё-таки что-то чужое. Указать “Псков” они не могли, поэтому они не указывали никакого места издания. Думаю, что здесь тоже есть такого рода хитрость, которая нам, к сожалению, только в личном общении с издателями может каким-то образом проследиться. Но вообще вещь интересная. Книгоиздательство замечательно отражает всю околоиздательскую ситуацию, политическую, социальную, психологическую. Это как... проверка общества по разным параметрам. Интересная вещь!

Intervija ar rakstnieku Vladislavu Silinu (transkripts)

Diāna Šermane: Скажите, пожалуйста, в каких годах вы начали писать? И почему не издавали свои книги в Латвии, а только в России?

Vladislavs Silins: В 97-м. Это были годы, скажем так, революционные в книгоиздании, в написании книг, по двум причинам. Во первых, интернет стал, действительно, мощным средством, которое по коммуникации оказалось даже лучше, чем то, что было до этого. И второе, у нас появились компьютеры, у нас появились программы, которые позволяли писать, и они уменьшили порог вхождения в искусство. Если раньше надо было писать на бумаге, прилагать много усилий, я сам так писал... То есть сейчас это стало проще. В тот момент, я помню, что я искал усиленно, где можно напечататься, и попутно я пришёл на [литературный сайт] „Самиздат” – это один из сайтов, где собирались люди, которые творили литературу, выкладывали то, что написали, обменивались комментариями. В то время сетературу [сетевая литература – tīkla literatūra, šo jēdzienu piedāvāja dažī publicisti, lai apzīmētu literāro darbu kopumu, kuru galvenā eksistēšanas vide ir internets] не принимали всерьёз, считали, что это так, второй сорт – дети вышли поиграть. И мы стремились изменить эту ситуацию, у нас появилась инициативная группа – люди, которые искали способы, как вообще сетературу вынести на бумагу. У нас был большой сайт „Самиздат”, на нём был раздел, где было много статей, как напечататься, где печататься, предлагались списки издательств.

И вот мы сразу переходим к вопросу, почему я печатался не в Латвии, а в России? Я печатался в России, потому что я печатался в тех издательствах, которые были в этих списках. Если бы там были Латвийские издательства, я, конечно бы, печатался и в них. И как это происходило? Человек, значит, берёт несколько десятков издательств и начинает писать туда письма во все издательства, предлагает... У нас были фантастические журналы разной степени привлекательности, например, „Если”. [ikmēneša fantastikas žurnāls, kurš tika izdots Krievijā no 1991. līdz 2012. gadam] Это был элитный журнал, туда в принципе сетевик попасть не мог. Они так себя позиционировали, что они работают только на бумаге. Я помню, когда удавалось там напечататься, это было очень престижно. Да. И нам удалось переломить эту ситуацию, и сетература стала, в общем-то, частью литературы большой. Появились вот эти вот проекты вроде Альфа-книги [Krievijas izdevniecība „Альфа-книга”]. Там очень интересная идея – круг вхождения там очень маленький. То есть человек может предложить туда книгу, она может быть написана очень плохо. Она будет издана маленьким тиражом, с соответствующими гонорарами, и дальше смотрят, как она выживет-невыживет. Своего рода – революционная модель в книгоиздании. За счет этого огромное количество людей смогли напечататься. Дальше там смотрели, будет ли продолжение или нет... Скажем так, я печатался во многих разных издательствах, у меня издано семь книг. [..]

Насчёт издательства в Латвии... Все люди, с которыми я общался в сети, они все были в России. Потом, откликнулись Российские издательства. Я напечатал большое количество рассказов. Я познакомился с одним издателем в „Эксмо”, и на постоянной основе мог публиковать свои рассказы в сборниках. Естественно, в Латвии может быть и были какие-то издательства, но у меня не было стимула просто их искать, потому что и так всё хорошо, всё налажено. [..] При некотором старании напечататься можно всегда. Я не знаю, как сейчас. Сейчас ситуация изменилась... Потом, сейчас у нас очередная революция. У нас сетевые издательства. Люди, в основном, публикуются в цифре. В те времена для новичка было проще всего было выйти через сеть, через знакомства в сети, и как рассказывали ветераны-старожилы литературы, до этого

напечататься было значительно сложнее. Сейчас, когда у нас появилось столько возможностей, человеку может помешать только лень или совсем уже отсутствие таланта.

Мои книги распространяются в России и в Латвии тоже через книжные сети, я свои книги находил на сайтах вроде Озона и Лабиринта [*ozon.ru; labirint.ru*]. Они приезжали и сюда, в Латвию. Люди могли прийти, купить. И конечно же в России. Тиражи, естественно, маленькие. Когда я начинал, тиражи были по пятнадцать тысяч, потом они уменьшились до семи, до пяти тысяч. Действительно, это как в „Альфа-книге” получается, что выгодно пустить автора тиражом в пять тысяч. А дальше, если хорошо идёт, то идут допечатки. [..]

Vienošanās ar Maiju Čerņakeviču par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Latvijas Universitāte

Sociālo zinātņu fakultāte

Informācijas un bibliotēkzinātnes studiju nodaļa

Lomonosova ielā 1, A korp., Rīga LV-1019; tālr. un fakss 67089068

Vienošanās par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Respondents vārds, uzvārds Maija Čerņakeviča
Intervijas veikšanas vieta: Rīga
Intervijas gads, diena, mēnesis 2015. gada 25. martā
no plkst. 10:05 līdz 10:40
Intervētājs Diāna Šermane

Autora atļauja dokumenta izmantošanai

Es, Maija Čerņakeviča neiebilstu intervijas izmantošanai Diānas Šermanes maģistra darbā „Daiļliteratūras izdevumi krievu valodā Latvijā 20. gs. 90. gados”.

Piekrītu, ka intervijas teksts tiek transkribēts.

Ierobežojumi intervijas izmantošanā (ja tādi ir):

nav

Respondents:
/paraksts/

Intervētājs:
/paraksts/

Vienošanās ar Tatjanu Panasjuku par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Latvijas Universitāte

Sociālo zinātņu fakultāte

Informācijas un bibliotēkzinātnes studiju nodaļa

Lomonosova ielā 1, A korp., Rīga LV-1019; tālr. un fakss 67089068

Vienošanās par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Respondents vārds, uzvārds Tatjana Panasjuka
Intervijas veikšanas vieta: Rīga
Intervijas gads, diena, mēnesis 2015. gada 23. martā
no plkst. 12:05 līdz 12:46
Intervētājs Diāna Šermane

Autora atļauja dokumenta izmantošanai

Es, Tatjana Panasjuka, neiebilstu intervijas izmantošanai Diānas Šermanes maģistra darbā „Daiļliterāras izdevumi krievu valodā Latvijā 20. gs. 90. gados”.

Pickrītu, ka intervijas teksts tiek transkribēts.

Ierobežojumi intervijas izmantošanā (ja tādi ir):

NAV

Respondents:
/paraksts/

Intervētājs:
/paraksts/

Vienošanās ar Borisu Ravdinu par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Latvijas Universitāte

Sociālo zinātņu fakultāte

Informācijas un bibliotēkzinātnes studiju nodaļa

Lomonosova ielā 1, A korp., Rīga LV-1019; tālr. un fakss 67089068

Vienošanās par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Respondents vārds, uzvārds Boriss Ravdins
Intervijas veikšanas vieta: Rīga, LNB
Intervijas gads, diena, mēnesis 2015. gada 7. aprīlī
no plkst. 14:25 līdz 15:29
Intervētājs Diāna Šermane

Autora atļauja dokumenta izmantošanai

Es, Boriss Ravdins neiebilstu intervijas izmantošanai Diānas Šermanes maģistra darbā „Daiļliterāras izdevumi krievu valodā Latvijā 20. gs. 90. gados”.

Piekrītu, ka intervijas teksts tiek transkribēts.

Ierobežojumi intervijas izmantošanā (ja tādi ir):

Nav

Respondents:
/paraksts/

Intervētājs:
/paraksts/

Vienošanās ar Vladislavu Silinu par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Latvijas Universitāte

Sociālo zinātņu fakultāte

Informācijas un bibliotēkzinātnes studiju nodaļa

Lomonosova ielā 1, A korp., Rīga LV-1019; tālr. un fakss 67089068

Vienošanās par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Respondents vārds, uzvārds Vladislavs Silins
Intervijas veikšanas vieta: Rīga
Intervijas gads, diena, mēnesis 2015. gada 14. aprīlī
no plkst. 12:30 līdz 12:50
Intervētājs Diāna Šermane

Autora atļauja dokumenta izmantošanai

Es, Vladislavs Silins (A. Barinov) neiebilstu intervijas izmantošanai Diānas Šermanes maģistra darbā „Daiļliteratūras izdevumi krievu valodā Latvijā 20. gs. 90. gados”.

Piekrītu, ka intervijas teksts tiek transkribēts.

Ierobežojumi intervijas izmantošanā (ja tādi ir): nav

Respondents:
/paraksts/

Intervētājs:
/paraksts/

Maģistra darbs „Daiļliteratūras izdevumi krievu valodā Latvijā 20. gadsimta 90. gados” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (neskaitot titullapu, satura rādītāju, apzīmējumu sarakstu, pateicības, izmantotos informācijas avotus, pielikumus un dokumentāro lapu) ir 181234 rakstuzīmes (ieskaitot intervālus).

Autore: _____ Diāna Šermāne
(*personiskais paraksts*)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai
(*nevajadzīgo nosvītrot*)

Vadītājs: profesors, Dr. philol. Viesturs Zanders _____ 01.06.2015.
(*personiskais paraksts*)

Recenzents: docente, Dr. philol. Līga Krūmiņa _____
(*personiskais paraksts*)

Darbs iesniegts Informācijas un bibliotēku studiju nodaļā 01.06.2015.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Gundega Kreicberga _____
(*personiskais paraksts*)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē 12.06.2015. protokola Nr. _____.

Komisijas sekretāre: lektore Iveta Kalniņa _____
(*personiskais paraksts*)